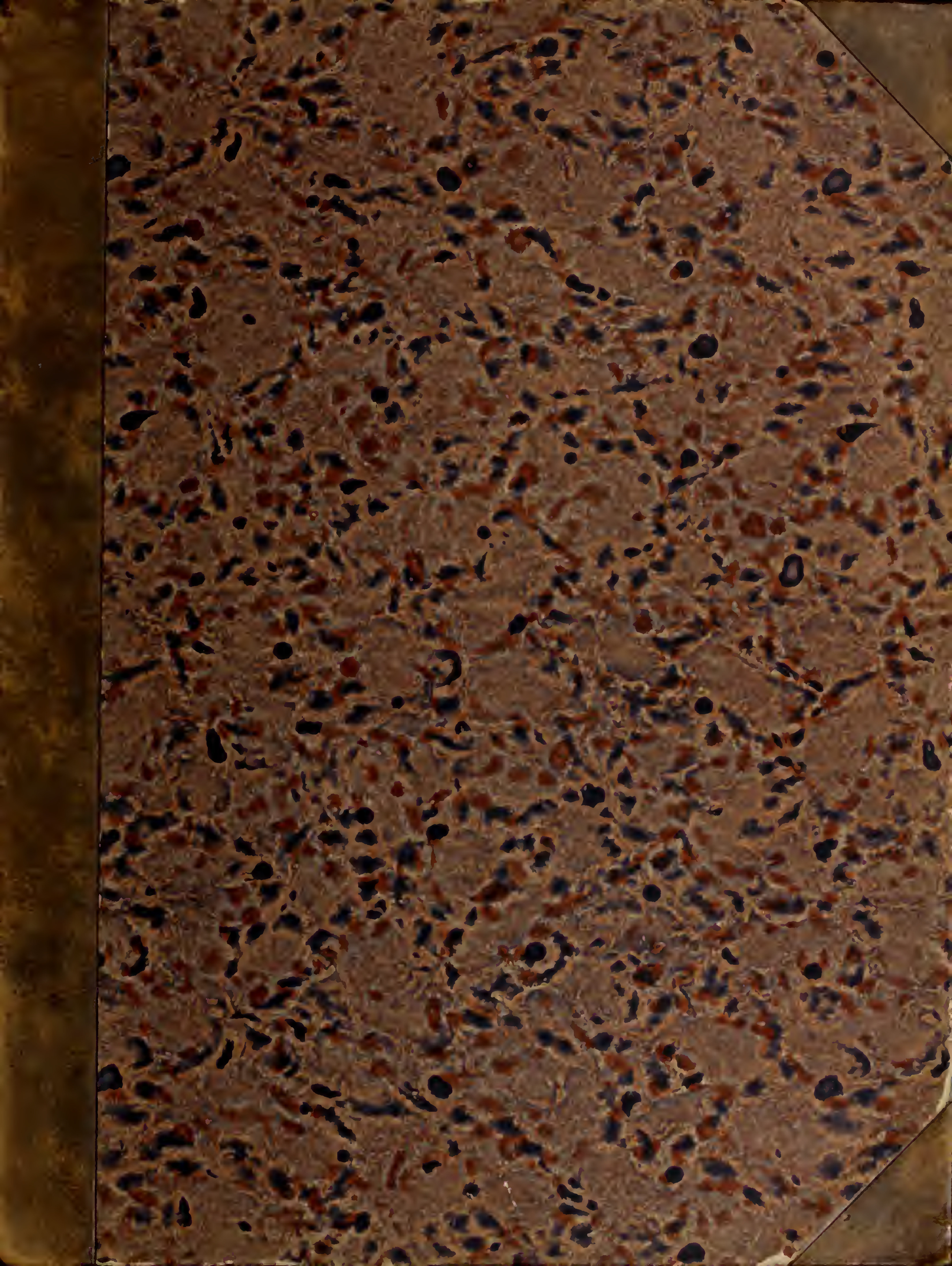

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS
PUBLIKATION XIV

HOFBILDHUGGAREN

BURCHARDT PRECHT

AF

JOHNNY ROOSVAL

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS
PUBLIKATION XIV

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS PUBLIKATION XIV

HOFBILDHUGGAREN

BURCHARDT PRECHT

AF

JOHNNY ROOSVAL

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER
1905

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS PUBLIKATION XIV

HOFBILDHUGGAREN

BURCHARDT PRECHT

AF

JOHNNY ROOSVAL

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER
1905

SVERIGES ALLMÄNNA KONSTFÖRENINGS
PUBLIKATION XIV

KOMITERADE FÖR 1905 ÅRS PUBLIKATION:

Georg von Rosen, Axel Lindman, Gottfrid Kallstenius, Reinh. Thorell, Daniel Ekelund, Fritz Norbin, Gillis Hafström.

Etsningarna till bilderna äro utförda af Generalstabens Lit. anstalt.

FÖRORD.

Föreliggande arbete är framvuxet dels ur katalogarbete ofver världsliga och kyrkliga barockmöbler i Nordiska Museet, dels ur undersökningar öfver Stockholms Storkyrkas inredning, och innehåller väsentligen resultaten af de studier, hvilka förf. måst anställa för att för sig klargöra Burchardt Prechts *stil*. For att göra dessa studier mer allmännyttiga har jag gifvit dem monografiens form, hvarvid det nödiga biografiska hufvudsakligen bildas af direkta anföranden af eller ur otryckta och tryckta källor från epoken. Jag har trott mig på det sättet, utan ett novellskrifveri, som ligger min förmåga och uppgift fjärran, säkrast träffa den riktiga färgen på Prechts person och milieu. Behofvet för svenska konsthistorien af en tämligt utförlig skildring af Prechts stil ligger for mig klar. Det beror mindre på hans absoluta kvaliteter som konstnär än pa det inflytande han faktiskt ofvat såväl under sin lifstid, som under hela rococon på den svenska kyrkliga konsten. Ett detaljeradt påpekande af dylikt inflytande skall här icke ske, eftersom samtidigt med detta arbete en studie ofver uppländsk kyrkokonst kommer att publiceras, hvari bl. a. äfven Prechts inverkan på uppsvenska 1700-tals skulptörer påvisas (af C. af Ugglas i tidskriften Kult och Konst 1905).

Stockholm i maj 1905.

Johnny Roosval.

Fig. 1. Burchardt Precht målad af David Krafft.
Sinebrychoffska samlingen i Helsingfors.

BIOGRAFISKT.

Bland de märkligare händelserna i hufvudstadens historia berättar Rüdlings bekanta Stockholmskrönika om hofbildhuggaren och kyrkorådet *Burchardt Prechts* solenne begrafning. Öfvermåttan magnifik skulle den varit, bevistats af en talrik folkförsamling, och efter predikan hade utförts en sorgmusik af mer än 20 musikanter. Den kände pedanten och konstnärsbiografen Gahm Pehrson betygar: »Att vid vackra och hederliga begrafningar en myckenhet folk infinner sig är icke ovanligt. Men vid salig herr konglig hofbildhuggarens Burchardt Precht jordefärd var tillloppet nästan osedt. Konung Friedrich I, som då med vishet styrde Svithiod, utan comedier, maskerader och annan fåfänga(!), frågade en generalsperson, hvilken gjorde en underdånig uppvaktning på hofvet, om begrafningen var vacker? Svarades: Ihro Majestat, es war so prächtig, das fehlete nur die Kanonen.» Hvarpå konungen således skall hafva

sagt: »Er heisst Precht, darumb muss er auch eine prächtige Begräbnis haben(!!).»[1]

Det måtte ha varit en högst framstående bildhuggare, och skulle vi sport en hedervärd medlem af den tyska församlingen, som iförd söndagsperuk och svarta kläder, silfverspännen på skorna och käpp i hand, följde likprocessionen, så skulle han bekräftat: »Ja, freilich, es war ein hochkunstverfahrener Herr, in der Sculptura wie in der Architectura gleichmässig bewandert.» Och en annan skulle tillagt: »— aber Herr Precht war auch ein wohlhabender Mann.»

En anledning till konung Friedrichs enda historiskt kända calembour, ledsagades han till grafven af stadens mest lysande borgerskap. När hade en bildhuggare firats så i Sverige? Arkitekten Tessin hade upphöjts till grefve, målaren Ehrenstrahl adlades, hofskulptören Precht fick en präktig begrafning, som symboliserar att äfven *hans* yttre lif, liksom de båda andras i detta klöfverblad, genom nådens och lyckans vedermälen erhöll en glans, som motsvarade den rangplats hans lifsverk tillförsäkrar honom i Sveriges konsthistoria.

Den berömde mannens likbegängelse firades i Tyska kyrkan den 8 mars 1738.

Från sorgehuset, vid hvilkets dörr stadsvakten paraderade, skred processionen genom trånga gator. Sex kuskar ledde hästarna framför likvagnen med den ståtliga, af alla beundrade likkistan, som kostat två hundra daler. Tåget måtte ha fyllt gatorna mellan Prechtens gränd och Storkyrkan. Ändå hade man haft mycket liten tid på sig att träffa förberedelser. Strax efter dödsfallet den 26 februari hade man åkt omkring i vagn och anmält sorgen. Samma ceremoni hade upprepats något senare, då sorgefolket inbjöds till begrafningen. Nu ringde det i kyrkklockorna från Tyskan och Riddarholmskyrkan, Katarina, Maria och Storkyrkan. Det var, som om de icke på länge dånat så präktigt. Särskildt från Storkyrkan och Katarina, där ringarne fått 6 dlr. i drickspengar. När tåget nått Tyska kyrkan, trädde tolf guldsmedsmästare fram, yrkeskamrater till sonen Christian Precht, konstnärer liksom den döde och alla hans söner, och flyttade kistans tyngd på sina skuldror. Helt lätt lyfte de den tunga, dyra pjäsen uppför kyrkogårdsportens branta trappsteg. Men åskådarne peka på de tio par fötterna i grofva skor, som skymta under det svarta sidentäcket, som på alla sidor hängde ned omkring kistan. Det var de tio packhuskarlarne, som egentligen buro tyngden, guldsmedsmästarne voro där blott till dekoration. De voro för förnäma för att bära. Å, herrar guldsmeder, det var för fint! — I kyrkporten paraderade åter en afdelning af stadsvakten, kyrkan var svartklädd

[1] Gahmska samlingen; Precht. Ms. i Uppsala universitetsbibliotek.

och en svart baldakin stod beredd att mottaga kistan under sig. Hundratals vaxljus brunno, och Trivialskolans gossar på läktaren stodo beredda att stämma upp psalmen. Nu kunde Madame Susanna Precht andas ut. Allt, som skulle göras, hade gjorts, och det hela tycktes vilja aflöpa ståtligt. Men hvilken mängd af småsaker det hade varit att göra i ordning under dessa tio dagar. Djäknarne hade beställts att sjunga, sorgesånger hade beställts af lämpliga skribenter — »skalder infunno sig», säger visserligen Gahm Persson så vackert, »och strödde flores purpureos på Herr Prechts graf». Men så bekvämt gick det ej, allt måste sägas till om och betalas. För predikan och för personialias författande ställas dokument och upplysningar till pastor Murray's förfogande. Pastorn gjordes skadeslös för sin möda med 300 D. K. förutom den present af 60 dalers värde, som fru pastorskan erhöll. Predikan och sorgedikter tryckas och bindas tillika med den aflidnes porträtt, graveradt i koppar af en herr Hindriksen. Vin och viktualier beställas. Picardon och portugisiskt vin, mest picardon. Hvetebrödet levererades af den aflidnes svärson, bagarmästaren Hansson, så att förtjansten stannade inom släkten. Medalj graveras, väl af Christian Precht, med den dödes bild och utdelas, slagen i ädel metall, särskildt åt de tolf herrar guldsmeder. »Ett familjepral vid begrafningen», säger Carl Gustaf Tessin, »gubbens utseende fullkomligt träffadt.»

Efter psalmens slut tog pastor Murray's likpredikan vid, ur hvilkens personalia här det viktigaste i öfversättning skall meddelas.[1]

»— — — Sålunda hafver den ädle, konstförfarne och högädle Herr Burchardt Precht, kunglig hofbildhuggare och äldste kyrkoforeståndare i denna lofvärda tyska församling, för första gången lyckligen skådat dagens ljus i den berömda staden Bremen år 1651 den 24 oktober.

Hans salige Herr Fader var den ädle, konsterfarne och högädle

---

[1] Likpredikningens titel: Die Seeligkeit der Gläubigen nach diesem Leben, in dem Bilde der Seeligkeit, zu welcher Jesus Christus unser Erlöser durch seine Auferstehung eingegangen, Wurde Bey der Beerdigung Des weyland Edlen und Gross Achtbaren Herrn BURCHARDT PRECHT Königl. Hoff-Bildhauers, und wohl verdienten Kirchen-Aeltesten und Vorstehers der Christlichen Deutschen Versamlung, den 8. Mart. des Jahrs 1738, da man dessen entseelten Cörper in dem 87ten Jahr seines Alters zur Ruhe brachte, Aus Psalm XVI, 11. In der hiesigen Deutschen Kirche vorgestellt und erwogen von Andr. Murray, Past: bey der Deutschen Versamlung. Stockholm / gedruckt bey Joh. Laur. Horrn, Königl. Antiquit. Archiv. Buchdr. Ofvan anförda uppgifter om begrafningen grunda sig på räkningarne till bouppteckningen i förmyndarekammaren.

[2] Ehuru det sekulariserade biskopsstiftet Bremen enligt westfaliska fredens bestämmelser tillhörde Sverige, kan Precht dock icke betraktas som född svensk, då staden Bremen alltjämt häfdade sin ställning som fri och riksomedelbar hansestad.

Herr Johan Precht, som i förstone hade uppehållit sig vid det grefliga oldenburgiska hofvet;[1] men som sedan bosatt sig i staden Bremen.[2]

Hans saliga Fru Moder var den margfaldigt äre- och dygdebeprisade Fru Elisabeth Meyer, bördig från Tedinghusen, 2 mil från Bremen.

Af dessa ärliga och kristliga föräldrar aflades vår Sal. Herr Precht och befordrades han, strax efter sin kroppsliga födelse, till det heliga dopet, på det att han genom detta återfödelsens bad ånyo måtte blifva född till barn och arfvinge af den eviga saligheten. Därvid belades han, till minne af denna stora salighet, med namnet Burchardt. Därutinnan hade han städse en påminnelse om, att han skulle fast som en borg hålla sig till sin Gud, med hvilken han genom dopet hade gjort ett förbund. Sedan han därpå vuxit upp, sörjde hans föräldrar för hans kristliga uppfostran och höllo honom intill hans 15:e år i skola i staden Bremen, på det att han genom undervisning i läsning och skrifning måtte komma till kunskap om sin frälsning.[3]

Då dessa år förflutit, skickades han anno 1666 af sina kära föräldrar till sin saliga broder Christian Precht i den romerskt-kejserligt fria Riks-staden Hamburg, för att där lära den högtbeprisade bildhuggarekonsten. Och emedan denna konst fordrar en oerhörd flit och accuratesse, så stannade han där intill anno 1674.[4] Hvaruppå den store Gud, som städse i länkandet af människors öden förhärligar sin underliga godhet, på ett underbart sätt förde Burchardts tankar på sådana vägar, att han begaf sig till den berömda kungl. residensstaden Stockholm. Under denna långa resa sporde han också ögonskenligen sin Guds hjälp. Ty Densamme förde honom icke blott hel och välbehållen till målet utan fogade det äfvenledes så, att han kom till den dåvarande berömde hofbildhuggaren Herr Nicolaus Millich, hos hvilken han kunde stilla sin kunskapstörst och hos hvilken hans konst i många stycken kunde profitera; ehuru han icke njöt denne skicklige mannens ledning längre än ett år, i betrak-

---

[1] Grefve Anton Günther af Oldenburg är bekant för sina konstnärliga intressen. Han donerade bl. a. predikstolar till flera kyrkor. Se Sello, Des Hamburger Bildschnitzers Ludwig Münstermann Werke in Oldenburg i Zeitschrift f. Hamb. Gesch. XI, p. 349.

[2] I Bremen tyckes släkten Precht förekomma äfven under 1700-talet. Där fanns en tenngjutare Diedrich Precht † 1769 och en Jacob Precht † 1765 med samma yrke. Focke, Bremische Werkmeister aus älterer Zeit, Bremen 1890, pag. 179.

[3] Under Burchardts vistelse i Bremen faller vårt »bremerkrig». Sverige, som ju ägde *stiftet* Bremen, gjorde anspråk på själfva staden. 1653 lågo svenska trupper utanför Bremen. Smärre fientligheter pågingo till 1666, då Wrangel formligen bombarderade staden. Detta år lämnade just Precht sin fäderneort för att på en fredligare plats söka utbildning i sitt yrke. Jmfr Carsten Miesegaas, Chronik der freyen Hansestadt Bremen, Bremen 1828.

[4] Om Hamburg och Christian Precht se sid. 17 ff.

tande af att denne återvände till sitt fädernesland Brabant.[1] Under dylika omständigheter rönte Vår Salige Herr Precht inverkan af sin brännande längtan att se sig mera omkring i världen och perfectionnera sig i sin konst. Men han erhöll då upprepade gånger af några förnäma personer uppmaningar att stanna här, grunda hushåll här och tjäna detta land med de talanger som Gud beskärt honom. Och dylika uppmaningar hade en så stark verkan på hans sinne, att han beslöt att bosätta sig här.

Efter två års förlopp begaf det sig att han mottog i uppdrag förfärdigandet af ett viktigt arbete vid det världsberömda universitätet i Upsala, hvilket arbete synnerligen bidrog till befrämjande af hans carrière. Därvid aflade han alltså det första offentliga profvet på sin välinlärda konst och sköna vetenskap. Detta arbete lyckades också, med Guds bistånd, till den grad väl, att det af honom förfärdigade konststycket fann approbation hos alla skickliga konstnärer, som på den tiden sågo det; och det admirerades af dem. Det var uppställdt i Upsala domkyrka, men vid den beklageliga brand, som Anno 1702 drabbade denna goda stad och isynnerhet den härliga domkyrkan, forbrann äfven det till aska.

Detta och andra dylika framsteg, som hans konst gjorde, bildade en jordmån ur hvilken Guds välsignelse i allt rikare mätto till hans förmån framspirade. Därför beslöt han sig att i Guds namn och efter Hans visa förordning inträda i det heliga äktenskapliga standet, för att på så sätt vinna en hjälparinna, som med flit och sorgfällighet stode honom bi. Och si då fann han en värdig äkta maka i den då äro- och dygdebeprisade Jungfru Brigitta Standoph, Salig Herr Tullöfverinspektoren i Vestervik Herr Sebastian Standophs efterlämnade jungfru dotter, hvilken genom kyrkelig vigsel anno 1678 den 28 februari sällades honom till. Med densamma lefde han, med Guds nåd, i 14 år ett lyckligt och kristligt äktenskap och aflade 5 barn, nämligen 3 söner och 2 döttrar, af hvilka dock blott en dotter nu är i lifvet.[2]

Änskönt nu den gode Guden nu gifvit honom ett lugnt och tryggadt lif och ehuru han genom flera konstnärligt förfärdigade pièce'r kommit i särskild gunst hos Hans Kungliga Majestät Carl XI och Dennes Fru Moder Hedvig Eleonora, båda saliga i åminnelse, så att han anno 1682 antogs till Kunglig Hofbildhuggare med pension;[3] så hade dock där-

[1] År 1682, då Millich åter var i Sverige, arbetade båda dock gemensamt pa Drottningholm, att döma af en uppgift i Hedvig Eleonoras konceptsamling i R. A. af $^{18}/_{7}$ 1682, enligt hvilken befallning gifves, att ett laboratorium skall byggas å Drottningholm för Millich och Precht. Meddeladt i Böttiger, Adrian de Vries.

[2] Vid sonen Burchardts dop 1689 var Nicodemus Tessin bland faddrarne Tyska kyrkans dopbok.

[3] Hans fullmakt som hofbildhuggare hos Hedvig Eleonora d. ä. är daterad $^{2}/_{3}$ 1681. Jmfr Böttiger, Adrian de Vries, s. 2.

igenom icke hans vetgiriga sinne låtit dämpa sin eld och sin stora ifver att komma högre i vetenskapen. Tvärtom. Då det år 1687 yppade sig en lägenhet för honom att själf besöka berömda länder och städer, i hvilka härliga konster och vetenskaper florera, så begagnade han sig med mycken glädje däraf.[1]

Den 19 maj 1687 begaf han sig således lyckligen ut på resa tillsammans med Hans höggrefliga Exellence, den numera saligen aflidne högvälborne Grefven och Herren Herr Nicodemus Tessin, och öfvergaf för en ganska lång tid sin kära hustru och sina barn, på grund utaf sin stora kärlek till goda konster. Kosan styrdes härifrån till lands genom de svenska provinserna till den berömda kungliga danska residensstaden Köpenhamn, hvaräst han synnerligen beflitade sig om att vid det därvarande hofvet ernå nödig kännedom om alla märkvärdiga och för honom nyttiga ting. Därifrån kom han vidare till Schleswig och besåg det där befintliga hög-furstliga slottet Gottorp, hvilket på grund af sin rara konstkammare på den tiden var synnerligen remarquabelt. Där tog han likaledes allt, hvaraf han kunde profitera, i ögnasikte.[2]

Härnäst uppnådde han den fria riksstaden Hamburg och for sedan öfver Bremen, Oldenburg, Gröningen, Leuwarden, Harlingen och vidare öfver Süder-See till Amsterdam, och underlät icke att draga nytta af allt som syntes honom märkvärdigt å dessa orter. Från Amsterdam bröt han åter upp och fortsatte sin resa till de holländska städerna Haarlem, Leyden, Haag, Delft och Rotterdam. Då de holländska provinserna lågo bakom honom, reste han genom spanska Nederländerna och besåg Antwerpen,[3] Mecheln, Brussel, Enghien, Mons, Valenciennes, Landrecy och Chantilly samt anlände därpå till den förträffliga franska residensstaden Paris. Här dröjde han något längre, emedan där mycket fanns, hvaraf han kunde profitera — redan på den tiden stodo ju konsterna i Frankrike i stort flor. Han besåg allt nyttigt och gjorde sig bekannt med de därvarande skickligaste konstnärerna, från hvilkas sida han mottog margfaldiga hedersbetygelser. Ty det förblifver ju en oneklig sanning, att Konst i alla orter sökes och estimeras af dem, som ha verkliga

---

[1] Precht erhöll icke till denna resa något understöd från hofvet utan bekostade den fastmer, som han själf i ett som bilaga VIII, sid. 92 aftryckt bref framhåller, själf.

[2] Den gottorpska konstkammarens katalog finnes i tryck bevarad, »Die gottorffische Kunst-Cammer beschrieben durch Adam Olearium, 1666». Påpekadt i Böttiger i Adrian de Vries, sid. 1, not 3.

[3] Under resan köpte Precht äfven plastiska konstverk, gipser, bronser, vaxmodeller. Gahm säger, att han hemförde »ett parti vackra modeller af de bäste och modernaste mästare, såsom af en Francisco Flammingo, Algardi, Bernini, hvilka uti sculptur och arkitektur knapt hade sin like». Den eljest otillförlitlige Gahms uppgift bekräftas af Prechts egen förteckning öfver hans konstsamling (se bilaga II, sid. 82). I Antwerpen har han antagligen skaffat sig de arbeten af Lodowijk Willemsens, som förteckningen nämner.

kunskaper. I Paris besåg han i synnerhet metallgjuteriet,[1] som af den sist aflidne franske konungen Ludvig XIV försågs med de yppersta konstnärliga krafter. Sålunda formades och götos, på den tid då vår salige Herr Precht var i orten, i Paris' arsenal stora och förträffliga statyer. Bl. a. förfärdigades då på det präktigaste sätt konungens bild till häst och uppställdes på Place de Louis le grand. Det härliga marmorarbetet tog han likaledes i noggrannt betraktande och besökte mycket flitigt akademierna för de fria konsterna, i synnerhet bildhuggarnes, målarnes och arkitekternas akademi. Så förfogade han sig också till det gobelinska huset för att bese dess konstnärliga tapetväfveri och andra därstädes befintliga manufakturer och handtverk. Han sparade icke häller vare sig möda eller kostnader för att få betrakta de förträffliga kungliga och furstliga palatsen i Frankrike, och noga observera deras inredning och dekoration. Af dessa frapperade honom i synnerhet det kungliga lustslottet Versailles, hvilket brukar anses som världens åttonde underverk, så att han gjorde noggranna teckningar efter åtskilliga magnifika saker, för att sedermera draga nytta af dem. Därvid hade han den utomordentliga lyckan att röna gunstbevis af Ludvig XIV, denne de skicklige konstnärernas store patron.

Ju flera och förträffligare saker han nu sett här, desto mer upptändes hans begär att få skåda och draga nytta af ännu flera dylika. Till den ändan afreste han till Lyon och betraktade där det kostliga sidenväfveriet. Men med Lyon lämnade han Frankrike och vände sig till Italien, besåg den Savoyiska residensstaden Turin och reste därpå vidare öfver Genua, Massa, Carrara, Lucca, Florens, Siena, Viterbo till Rom. Denna världsbekanta stad med dess kostliga antika taflor och statyer uppehöll honom en ganska lång tid, på det att han skulle kunna betrakta nämnda ting och profitera af de magnifika kyrkobyggnaderna. Så aftecknade han själf allt rart, som fanns där och har däraf dragit mycken nytta såväl i hvad angår arkitektur som bildhuggarekonst. Emedan på den tiden drottning Kristina uppehöll sig i Rom, gjorde han sin allerunderdånigaste uppvaktning hos hänne, och åtnjöt då ärofulla bevis på hännes gunst.[2]

---

[1] Denna uppgift får ej tydas så, att P. efter hemkomsten i större skala sysselsatte sig med metallgjuteri. Lika litet som en uppgift längre fram om hans studium af sidenmanufakturerna i Lyon bevisar, att han i hemmet sedermera sysslade med väfveri. Den allbehärskande Tessin sökte ju skaffa sig en fullkomlig bildning i tidens konst och konstindustri. P. följde med, dels därför att han var den underordnade, dels därför att han af eget, konstnärligt och merkantilt intresse drefs därtill, dels emedan han, fylld af beundran för Nic. Tessin, i allt ämnade efterlikna honom för att i sinom tid blifva en Tessin själf. Däraf förklaringen på hans ifriga arkitekturstudier i Italien.

[2] Hur grundligt han studerade Rom, visas af förteckningen öfver romerska skulpturer i hans samling (bilaga II, sid. 82), som ger namnen Bernini, Algardi och Fiammingo

Från Rom begaf han sig till Loreto, en allom välbekant stad i det påfliga gebietet. Här besåg han den undergörande Mariabildens ogement stora skattkammare och begaf sig därifrån till Ancona och Bologna, fortsatte därpå sin resa öfver Verona till Venedig. I denna all-beprisade stad stannade han åter en längre tid för att kunna studera och afteckna sådant, hvaraf hans profession kunde profitera, särskildt afbildade han en synnerligen konstnärlig trappa i ett visst kloster.[1] Han underlät inte häller att på bästa sätt informera sig om den då så magnifika spegelglasmanufakturen i Venedig, ej heller att öfver hufvud taget så mycket som möjligt förskaffa sig en grundlig kännedom om alla kuriösa vetenskaper, för att därmedelst vid sin hemkomst gagna Sveriges Rike.

Sedan han i tillräcklig måtto beskådat allt detta, reste han från Italien till Tyskland och anlände frisk och sund, efter att ha passerat Crayn, Kärnthen och Steyermark, till[2] den romerskt-kejserliga residensstaden Wien. Därifrån for han vidare till den bömiska hufvudstaden Prag, vidare till det kursachsiska residenset Dresden, till det kurbrandenburgiska residenset Berlin, och därpå till Stettin och Stralsund. Från Stralsund for han sjöledes till Ystad och anlände kort därefter, till största glädje för sina älskade anhöriga, frisk och färdig i Stockholm.[3]

Men ack! huru obeständig är icke all timlig fröjd. Huru snabbt öfvergår icke densamma till den djupaste bedröfvelse och sorg. Vår salige Herr Precht måste själf erfara ett exempel på denna regel, som drabbade honom själf och hans hus. Ty det behagade Härskaren öfver lif och död att anno 1692 den 21 juli kl. 11 på kvällen kalla Herr Prechts utmärkta äkta maka ut ur dödlighetens tillstånd förmedelst en salig och stilla död till dess himmelska fröjderike. Han befann sig nu

---

d. v. s. Duquesnoy och af listan öfver romersk topografisk och därmed sammanhörande litteratur. III, sid. 84.

[1] Antagligen Longhenas berömda trapphus i klostret vid S. Giorgio maggiore. I Prechts œuvre ser man visserligen ingen reminiscens från denna trappa men däremot i hans reskamrats, Tessins. Dörromfattningarna i Stockholms slotts gallerier i bottenvåningen äro nämligen mycket lika de två dörromfattningarna i Longhenas trapphus. Här liksom i flera andra punkter af resebeskrifningen är det som sagdt naturligtvis *Tessins* intressen som framhållits. Precht såg hvad Tessin såg.

[2] En af böckerna i hans bibliotek innehåller landskapsvyer från Steyermark och Kärnthen — Johan Wilhelm Baurs Unterschiedliche Prospecten.

[3] Det vore en lönlös möda att ur Gottorps konstkammare, Dresdens Grünes Gewölbe, och Capitolii skatter, söka fram hvad som särskildt kunde ha inverkat på Precht. Han såg under denna snabba resa allt förmedelst Tessins temperament. Tessin undervisade honom i *sina* grundsatser med användande af Europa som åskådningsmaterial. Dessa sidors i biografien betydelse för klarläggandet af de inflytanden, som Precht varit utsatt för, bör sålunda uttryckas med följande ekvation: resan till Paris och Italien = ett års intensivt lärlingsskap för inlärande af den Nic. Tessin d. y.-ska estetiken.

således i änkemannens ensliga tillstånd. Men att förblifva i detta förbjöd honom dels hushållet, dels barnens uppfostran, plikter, som nu föllo på honom ensam. Fogande sig under Herrans direktion, såg han sig alltså nödgad att skrida till ett andra äktenskap. Och då gaf honom Gud till andra käraste den då högt äro- och dygdebeprisade Jungfrun — nu bedröfvade efterlämnade änkan — Susanna Krüger, med hvilken han kopulerades den 7 mars 1693, alltså jämt 100 år efter hans salige faders födelse. Herren har hållit detta äktenskap vid makt i 45 år och därunder välsignat det med 5 barn, en dotter och fyra söner. Men den enda dottern har redan, jämte två söner, återkallats af Herren, så att nu endast återstå en dotter af första giftet och två söner af det andra, nämligen Bröderna Herrar Gustav och Christian Precht, hvilka ha öfverlefvat sin fader och nu göra honom den sista hedersbevisningen.[1]

Emellertid hade den saligen afsomnade ingalunda försummat att aflägga de förträffligaste prof på halten af de härliga kunskaper som han samlat under sin vistelse i berömda städer. Och han fick äfven ofta tillfälle att offentligen aflägga dylika prof. Så t. ex. befallde honom Konung Carl XI, högstsalig i åminnelse att till en på slottet Karlberg anställd fäst med anledning af en kurbrandenburgisk prins' födelse, den nu regerande konungen Fredrik Wilhelm af Preussen, markgrefve af Brandenburg, förfärdiga allehanda kuriösa inventioner; och han hade den lyckan, att Hans Kongl Majestät yttrade sin nådigaste tillfredsställelse därmed. Icke lång tid därefter erhöll han af samme Höge Gynnare att förfärdiga allehanda mycket konstnärligt arbete af metall och att transportera det som skulpturen kunnat uttrycka i ett mjukare material till den hårda metallen, för att förekomma det förfall, som det förstnämnda i så mycket högre grad är utsatt för. Under utförandet af dylika kuriösa arbeten rönte han ofta den stora nåden, att Hans Kongl. Majestät Carl XI i egen hög person allernådigast behagade åskåda hans verksamhet och gifva densamma sin allernådigaste approbation. Allerhögstdensamme förblef honom också städse huld och gaf honom ofta bevis på Sin nåd.

Ett af de förnämsta vedermälena häraf bestod däri, att Hans Kongl. Maj:t i allernådigst betraktande af Herr Prechts härliga kunskaper kort därpå i nåder anbefallde honom att allerunderdånigst delta i det då pågående slottsbygget och att sira det Kongl. Slottet med kostbara bilder och statyer. Han var också synnerligen angelägen att i all

[1] Vid dottern Hedvigs dop 1694 var grefvinnan Nicodemus Tessin bland faddrarne. Vid ett barndop 1698 (sonen Gustav) synes målaren David Kraffts namn och äfven fru Elisabeth Funck, den rika beställarinnan af predikstolen i Storkyrkan.

underdånighet efterkomma denna allernådigste befallning, i synnerhet som han fann sin största lust och sitt största nöje just däri att använda den honom af hans Store Skapare undfångna gåfvan till sin Konungs ära och underdånigsta tjänst. Det är ju också billigt, att hvar och en som en god förvaltare handskas med de pund, som han af Guds nådeshand erhållit. Som sagdt visade sig emellertid vår salige Herr Precht synnerligt beredd och villig härtill. Nu är det blott att beklaga, att all hans häri använda möda och visade konstnärlighet blifvit förintad och förstörd i och med den högst olyckliga eldsvåda, som anno 1697 erbarmligen förvandlade Kongl. Slottet till aska, så att dessa Herr Prechts verk nu icke kunna gifva eftervärlden några bevis på konstnärens skicklighet.[1]

Men, om dessa bevis sålunda tillintetgjorts, så kan dock den förnyade nåd som, efter Hans Kongl. Maj:ts saliga bortgång visades honom af dennes glorvürdige efterträdare Karl XII, salig i åminnelse, mer än tillräckligt vittna om hans skicklighet. Ty det behagade allerhögstofvannämnde Kongl. Maj:t att konfirmera honom i Hofbildhuggarens ansenliga charge.[2] Utom af denna Höga Kungliga nåd hugnades han för sina kunskapers skull framför andra utaf flera stora patroner och gynnare.

Då han nu i allt hvad han gjort hade tjänat Gud i människorna, så behagade det nu Denna hans största Välgörare att taga honom i sin särskilda tjänst och gifva honom uppsikten öfver sitt hus, nämligen öfver denna kyrka, som af detta rikes glorvürdigaste konung tillerkänts den tyska nationen. Ty Herr Precht blef år 1715 på S. Thomas dag, mänskligt taladt, vald till föreståndare för denna lofvärda tyska församling och kort därpå introducerad i sitt ämbete, hvilket han under 23 år genom Guds nåd så förvaltade, att han lät kyrkans fördel vara sig angelägen. De af honom inventerade grafkapellen vid detta Guds hus skola långt efter hans död bilda ett härligt bevis på att han sökte kyrkans bästa efter all sin förmåga. Därvid böra vi med allerunderdånigsta erkänsla påminna oss det vänliga minne, hvari vår salige aflidne städse behölls utaf Hans i Gud salige Majestät Carl XII, ehuru allerhögstdensamme alltjämt var synnerligen upptagen af sina allerhögstviktiga riksangelägenheter. Då nämligen salig kyrkoföreståndaren Herr Fichtelius i Lund i Skåne förelade allerhögstdensamme vår salige Herr Prechts projekt och plan till grafkapell, så behagade Hans Kungl. Maj:t icke blott erinra sig honom, utan han gaf t. o. m. genast den tyska församlingen sitt nådiga

[1] Murray öfverdrifver väl hvad mängden af figurer och skulptur för slottet beträffar. Jmfr bilaga X.

[2] Däremot synes Precht efter denne konungs död icke alls ha varit använd i hofvets tjänst.

privilegium på uppförandet af denna byggnad. Med Guds bistånd har detta nyttiga och välsignelsebringande verk sedan kunnat komma till stånd.

Vi kunde nu visserligen påminna om många härliga verk och konstnärliga sirater, som den saligen aflidne utfört i härvarande kyrkor — i S. Nicolai, S. Maria och S. Katharina, ehuru de i den sistnämnda kyrkan förfärdigade verken helt och hållet fördärfvats genom brand, äfvensom i Riddarholmskyrkan, hvari ett vackert arbete i marmor af hans hand finnes att se;[1] och icke mindre i Upsala domkyrka, däri han för kort tid sedan i sitt 80:e år lämnat minnesmärken efter sin konst i form af allehanda förträffliga sirater. Men vi vilja så mycket hällre under tystnad förbigå allt detta, som hans vackra arbeten, äfven oss förutan, tillfyllest vittnar om hans välförtjänta ära och meddelar densamma till eftervärlden.

Trots allt detta och trots sina framstående egenskaper förde han dock alltid ett indraget, måttfullt och nyktert lif och behöll stadse en ogement stor afsky för alla debauche'r. Hans största nöje var att umgås med erfarna konstnärer och andra skicklige människor och tillbringa sin tid under goda samtal. För dem som ofta njöto hans umgänge blef tillfredsställelsen ömsesidig, ty de kunde af honom erhålla upplysningar om mångahanda nyttiga och härliga saker.

Men ju mer åldern tilltog, dästo mer drog han sig undan från världen, och tillbrakte sin dag i stilla ro, preparerande sig till en salig andalykt. Och slutligen inträffade det vid sistlidne Michaels-messa, att hans kroppskrafter märkligt aftogo och en stor svaghet och mattighet inställde sig honom, hvilket allt erinrade honom om att hans kropps bräckliga hydda nu snart efter Guds vilja skulle falla samman, och att han nu hade att se sig om efter den himmelska bostad, som Herran gifvit oss till evig hemvist. Denna erinran tog han väl i akt och laskade sig, sedan han med tro och hjärta bekännt sina synder, med det eviga lifvets spis och dryck i form af Herrens Jesu heliga nattvard. Därpå förblef han i ständig förberedelse på sin bortgång. Hans mattighet och kroppsliga svaghet tilltog också dag från dag allt mer, till dess han slutligen med fullkomligt förtärda kroppskrafter liksom ett ljus som brinner ut, d. 26 febr. 1738 kl. 5 på morgonen, lugnt och stilla afsomnade vid sitt förstånds och sina sinnens fulla bruk. Om denna ända hade han ofta hjärtinneligt anropat Gud. Genom Hans nåd hade herr Prechts lif, trots denna världens bekymmer räckt 86 år 4 månader och 2 dagar och hade han förutom denna sista svaghet icke haft någon sjuk-

[1] Detta skulle enl. Eichhorn vara det Leijonhufvudska epitafiet, som dock icke öfverensstämmer med Prechts stil.

dom utan njutit en ständig hälsa. Elfva barnbarn och ett barnbarns barn har han fått skåda och af alla framstående personer har han ansetts som en förnuftig, klok, erfaren och högaktning värd man. — —»

Sannfärdigheten af de faktiska uppgifterna i Murrays personalia är höjd öfver allt tvifvel. Han hade ju makan och sönerna som sagespersoner och dessutom för den italienska resan tydligen en skrifven reseberättelse att gå efter. I Gahms biografi nämnes också, att Precht skrifvit en sådan och att en af sönerna tänkt publicera den, hvilket beslut dock ej förverkligats. Men Murray är i ett hänseende, som hos en likpredikant är förklarligt nog, vilseledande. På helt torra och små händelser breder han ett så glänsande lager af ord, att de låta som riksviktigheter. När t. ex. Prechts ritning till Tyska kyrkans grafkapell stadfästes genom namnunderskrift af konungen, hvilket ju icke var något vidare mer än en formalitet, så säges detta i ord, som kommer en att tro, att kung Karl i Lund speciellt sysslat med Prechts arkitektoniska funderingar, funnit dem utomordentliga och ägnat dem sitt särskilda erkännande. Att Murray låter Precht under hans resa njuta alla ärebetygelser, som kommo Tessin till del, är den uppfattning, som Precht själf önskade gifva och som han i sin resebeskrifning nog låtit komma till orda. Ytterligare spår af denna resebeskrifning se vi i Gahms biografi, där det gifves flera detaljer, såsom att Ludvig XIV låtit vattnen spela i Versailles enkom för de *båda* celebra svenska resandenas förnöjelse.

Gahm, som skref sin biografi år 1780 och naturligtvis icke hade så omedelbara uppgifter att stödja sig på, är alldeles otillförlitlig. Hvad stora ord beträffar, går han långt öfver Murray. Man får den uppfattningen, att Precht *blott* huggit i marmor och gjutit monumentala arbeten i brons. Till större ryktbarhets ernående säges han t. ex. ha tillverkat trapphusstatyerna på Drottningholm, som enligt räkningarna äro af Millich. Det kan naturligtvis hvarken hos Gahm eller hos Murray komma i fråga ett omnämnande af Prechts stora möbeltillverkning. Det var en för låg genre och hörde icke äreminnet till.

Till fyllande af denna och några andra lacuner i Murrays biografi äro här tillfogade några komplementerande uppgifter, som hufvudsakligen stödja sig på excerpt ur hofkassaböckerna.

Riksänkedrottningen Hedvig Eleonora är Prechts trognaste gynnare, alltifrån den tid han inträdde vid drottningholmsbygget. För hennes räkning tillverkar han alltifrån mösstockar och tre-dalers tafvelramar upp till predikstolar och altartaflor till värden af tusentals daler silfvermynt.

Den artikel, som vanligast förekommer på Prechts räkningar till Hedvig Eleonora, är konterfejramar, snidade och förgyllda, de flesta för por-

trätt af Ehrenstrahl och Krafft. Därnäst i antal komma snidade guldbord och dito spegelramar, under 1700-talet äfven bord med inlagda stycken af spegelglas. Därjämte idkar han i synnerhet under 1700-talet handel med spegelglas och bordsskifvor af marmor. Guéridoner, som ofta voro prydda med rik figurlig skulptur, levereras äfven af hans ateljer. Dessutom hvarjehanda till möblemanget hörande föremål, som icke kunna sammanfattas i ett artnamn, såsom t. ex. ett fotställ till elfenbensur, ett dito till ett elfenbenskrucifix. Dessa föremål utfördes under Tessins ledning. Åt sina barn och barnbarn lät Hedvig Eleonora honom göra leksaker. Allt emellanåt under 1680- och 90-talen figurera mekaniska dockor bland räkningarna. Man tycker nästan, att de rundkindade kerubernas mästare skulle haft en särskild böjelse för att göra leksaker, fastän han kanske med oblidt öga ser, att de uppföras i hans biografi. Efter hvad vi kanna af hans karaktär skulle han vara mer trakterad af den gahmska biografien med marmorstatyerna. På en räkning har han skrifvit: »eine puppe für ein lindebarn», det svenska lustiga ordet ensamt med svenska bokstäfver. Man tycker sig se ett leende på den sträfsamme hofbildhuggarens anlete, som visserligen var en märkelig konstmästare och husägare men som dock bäst af allt förstod sig på att snida små änglahufvuden och som icke nekade sig ett eget flicke- eller gossebarn ungefär hvartannat år. De tio mekaniska dockorna voro, att döma af priset, små statyetter, som skulle gifvas den unge prins Karls och hans systrars furstligt själfrådiga lek- och förstörelselusta i våld.

Den roligaste leksaken är »H. Kongl. Hoghet Prinsens Stall», ett af snickarmästaren Steyerwalt byggdt ordentligt stall med tillhörande beridarbana, som af Precht försågs med hästar, stalldrängar och öfriga statister.

De kungliga barnen hade det nog bra på den tiden. Samma år snidade Peter Schultz, bildhuggare, ett helt garde åt prinsen. Konterfejaren H. S. Muller målar prinsens stall, och för prinsessan gores ett kok, som hon får på samma gång som Karl får stallet. Herr Muller målade köket också, med guld och färger.

Under senare hälften af Prechts lif bär verksamheten i hans atelier ofta snarare industriens än konstens prägel. En förmögenhet synes genom arf ha tillfallit Precht c. 1700. Försedd med rörelsekapital utvidgar han nu sin handel med marmorbordsskifvor och spegelglas. Båda delarna importerar han från Italien. Därjämte bygger han hus och köper och säljer hus och tomter i staden inom broarna och placerar resten af sina penningar i privata lån. Han försummar dock ingalunda mindre storslagna intäktsformer, såsom uthyrning af möbler. Det är bl. a. de praktfulla gueridonerna, som vid borgerliga bröllop och begrafningar mot ersättning lånas af hofbildhuggaren och sålunda förlåna dessa tilldragelser

den prakt barocken fordrade. Allt detta gjorde Precht alltmera välmående, och vid hans död slutade bouppteckningen på en så betydande summa, att arfvet, trots den mängd af barn, mågar, sväror och deras barn, som skulle dela det, dock var stort nog att hålla parternas intresse uppe i arfstvistfrågor, som pågå långt in i århundradet och hvarom en större portfölj arkivalier i Nationalmuseum och en bunden manuskriptbok i Riksarkivet[1] kan lämna forskare i familjen Prechts yttre öden upplysningar.

Utom detta komplement behöfver den murrayska biografien med afseende på dess teckning af Prechts personlighet ett korrektiv. Karl Gustaf Tessin, som af sin fader bör ha hört många omdömen om Precht och som ju under ett tjog år själf hade tillfälle att observera det gamla kyrkorådet, har antecknat några biografiska notiser om Precht, åtföljda af detta omdöme:

»— — en enfaldig, from, stilla, passlig lofvärd bildhuggare och småknåpare, som emot all förmodan lämnade efter sig trenne hvar i sin art öfverkvicka, underliga, infallsfulla, bråkhufvade söner.»[2]

Man märker parallellen med samme kännares omdöme öfver Ehrenstrahl.

Det låter elakt. Om meningen nu vore att skrifva ett betyg öfver Prechts merit i detta lifvet, så hade man naturligtvis att väga svårigheterna mot bristerna och skulle då med harm resa sig mot ett så förlöjligande och nedsättande uttryck om denna duktiga gamla Precht, som dock bättre än någon annan förstod att i en karg och fattig tid i bokstafligaste mening strö barockens guld öfver de svenska kala kyrkmurarna. Att Tessins ord innehålla en god portion orättvisa hoppas jag också att den följande behandlingen af Prechts viktigare arbeten skall visa. Men den skall äfven visa det berättigade i uttrycken enfaldig, from, stilla etc.

Om det gäller att utan tanke på Prechts verksamhet som konstnär skaffa sig en bild af hans personlighet, dess storhet eller litenhet, gör man klokt i att med sympati och noggrannhet läsa Murrays biografi, taga den som en bild af huru Precht önskade sig själf uppfattad och huru han, tack vare sina stenhus, sina guldspeglar, sina karoliner och sin präktiga begrafning, också lyckades blifva ansedd. Därofvanpå må sedan Karl Gustaf Tessins omdöme njutas. Då ler man och ställer om den nyss erhållna värdesättningen som med ett tryck på en häfstång.

Till ytterligare belysning af Prechts karaktär, såväl af hans energi och hans temperamentfulla sätt att vara som hans mindre fördelaktiga sidor,

---

[1] Biographica, Precht.

[2] Om dem — bildhuggaren Gustav och guldsmeden Christian — se Looström, Ett svenskt bosättningsmagasin för 150 år sedan, i Meddelanden från svenska slöjdföreningen år 1890, sid. 74!

tjäna de skrifvelser, hvilka såsom bilagor äro aftryckta. När kriget kom med dess ökade anspråk på medborgarnes skattningsförmåga, vardt Precht som en gammal drake, som icke tycks tänka på annat än det, att staten bara icke skall få en enda daler koppar mer än absolut nödvändigt ur hans kassakista. Dock må man naturligtvis akta sig för att läsa ut allt för mycket karaktär ur barockens i alla riktningar öfverdrifna uttryckssätt. I de protester vi ha kvar af hans hand emot för hög taxering o. d. skönjes emellertid tydligt och klart den berömvärdaste nordtyska

Burchardt Prechts hus i hörnet af Munkbrogatan och »Prechtens gränd» (nuvarande Schönfeldts gränd).

ekonomiskhet och en nordtysk energi. Dessutom får man i *stilen* något af den kraftiga, snabba fläkt, som man lärt sig tycka om i hans träsniderier.

Ett annat händelsevis bevaradt bref af hans hand (bilaga IX) ger tillfälle att observera de dygder, som vuxit fram hos honom som beslaktadt komplement till de nämnda svagheterna, nämligen en underligt skarpsinnig förmåga att bedöma ekonomiska frågor. Det bodde en hel nationalekonom i bildhuggaren Burchardt Precht. Synpunkterna äro visserligen icke nya, han lärde se dem i Paris i Tessins sällskap 1687. Tessin ville

gärna vara i Sverige hvad Colbert varit i Frankrike. Likasom Precht beundrade Tessins byggmästarverksamhet och reproducerar hans idéer i altartaflor och predikstolar, så skrifver han här om inhemsk industri, bearbetandet af det egna råmaterialet, importförbud mot utländska konstindustriella varor, hvilket allt är merkantilistiska idéer, som Tessin sökt utföra till en viss grad och som under Frihetstiden ju blefvo landets ekonomiska principer. Precht står här liksom i många andra hänseenden som en intressant länk mellan sexton- och sjuttonhundratalet.

HAMBURG OCH HOLLAND.

Hvad för slags bildhuggeri har Burchardt lärt i Hamburg? Hvilken kvalitet, hvilken stil ägde de arbeten, som där ansågos som de bästa och som därför gjorde mesta intryck på honom? Det är så ytterligt litet bevaradt af tidens bildhuggeri i Hamburg, nästan samtliga kyrkor ha i grund härjats af stadsbranden 1842, och någon profan plastik tycks med få undantag icke ha funnits till. Man är därför först och främst berättigad att från systerkonsternas områden draga slutsatser om plastiken. Nu är sextonhundratalets bygge- och målarkonst här betecknade såsom utgreningar af holländsk konst. »Hamburg», säger Bode, »das bis in das vorige Jahrhundert, insbesondere für seine Kunstthätigkeit, beinahe als eine holländische Kolonie bezeichnet werden darf.»[1] De från 1600-talet kvarstående husraderna i närheten af Hamburgs hamn gifva också, liksom 1600-talsdukarna i Kunsthalle, ett bestämdt holländskt intryck.

Hamburgs barockmåleri är numer både bokfördt och samladt, hufvudsakligen genom Lichtwark, och kan bekvämt studeras i Kunsthalle.[2] Med bildhuggeriet är det som sagdt däremot illa bevändt i båda dessa hänseenden. Den mest beryktade och omskrifne tyske bildhuggare från barocken, Schlüter, är visserligen född hamburgare, men är, då hans verksamhet föll helt och hållet utom fädernestaden, för oss af ingen direkt betydelse nu. Utom skulpturen på de s. k. Hamburgerskapen, som i sin stereotyphet naturligtvis icke kunna beteckna bildhuggeriets art, och utom några rent handtverksmässiga kyrkänglar i Museum für Kunst und Gewerbe inskränka sig de arbeten som för besvarande af vår fråga äga betydelse till följande:

1) Ett bord med skulpterad fot i form af sjöjungfrur, i Hamburger Museum für Kunst und Gewerbe.

[1] Bode, Geschichte der deutschen Plastik sid. 236.

[2] Lohmeyer, Hamburgische Maler des XVII Jahrhunderts i Zeitschrift f. hamb. Geschichte XI, sid. 357; Lichtwark, Mathias Scheits; Janitschek, Geschichte der deutschen Malerei; Lichtwark, Das Bildniss in Hamburg, Hamburg 1898.

2) Rester af träreliefer från staden Hamburgs nu rifna »Bauhof», förvarade i nyssnämnda museum.

3) Tre statyer å orgeln i S. Jacobi i Hamburg.

Det förstnämnda föremålet är afbildadt i Brinckmanns Führer sid. 618: »Den Einfluss holländischer Kunst verrathen die auf Delphinen reitenden üppigen Meerweiber.»[1] Ungefär samma omdöme fäller Brinckmann om de äfvenledes afbildade föremålen, som tillhöra grupp 2. Och om dem gäller det sagda i verkligt eminent grad. Bauhofen byggdes på 1670-talet af nederländska byggmästare (samma arbete sid. 13). Det är öfverstyckena från två af dess rundbågiga träportaler, som äro bibehållna. I hvar och en af de fyra svicklarna ligger en kvinnlig allegorisk draperifigur. Trots det klumpiga utförandet känner man här den säregna holländska arten från 1600-talets senare två tredjedelar. Posen flytande, »hingegossen», vecken i segt flytande smala strimmor. Om en af svickelreliefferna sammanställes med en afbildning af ett för holländsk skulptur så typiskt verk som Verhulst's »Tystlåtenheten» [hvilket härbredvid försökts i tyvärr alltför summariska reproduktioner][2] vinner man genast en anknytningspunkt.

Fig 2.
Relief från Hamburger Bauhof.

Bauhofsportarna torde icke i och för sig gifva anledning till några vidare exkurser. Men de äro de enda kvarstående fragment af en konstalstring, som måste imponerat på Precht genom sin nyhet och sin utländska härkomst, och hvilkens plats gifvit honom tillfälle att se dem, — förutsatt att de uppsatts innan Precht lämnade Hamburg, hvilket ej är säkert. Men äfven om så ej varit fallet ha de dock betydelse, då de ju icke voro unika på sin tid, utan fastmer exemplar af ett släkte, af hviket andra typer antagligen i ymnighet kommit till synes både under sextio- och sjuttiotalen.

Det är därför icke ur vägen att nämna ytterligare ett ord om nederländsk 1600-tals-skulptur i allmänhet, på det att svickelreliefferna må fullkomligt tydligt kunna bestämmas med afseende på sin stil.

Som bekant står den konstnärliga behandlingen af människokroppen

[1] *Brinckmann*, Führer durch das hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe, Hamburg 1894.

[2] Den förra efter »Führer», den senare efter *Galland*, Geschichte der holländischen Baukunst, fig. 127. Fig. 4 och 5 äro reproducerade efter Amsterdam in de zeventiende eeuw. Jmfr nästa sida not 2.

på 1500-talet i Nord-Europa under herraväldet af en smak som vuxit upp ur ett ensidigt beundrande af några sekundära drag i italienska högrenässansmäns särskildt Michelangelos konst. Ehuru själf nära nog italienare kan nederländaren Giovanni da Bologna exemplifiera denna smak inom skulpturen. För Sverige är Adrian de Vries en bekant illustration af samma riktning. Inom måleriet fortlefver samma art under namn af romanism, manierism eller italism inpå 1600-talet. I den störste flamländarens verk, Rubens, kan gränsen mellan manierismen och det nya skönjas och utmärkas med en bestämd gränssten (ungefär 1608, då italienska uppehållet slutar). Hos Rembrandt, den störste holländaren, är det nya — *naturalism* kan jag med en grof benämning kalla det — från början fullvuxet, under det att det t. ex. hos hans lärare Pieter Lastman ännu var doldt af manierism. Det nya kom således i stort sedt samtidigt till Nord- och Sydnederlanden. Hos hvilken *skulptör* gränsen bör sättas är mig icke bekant, troligen hos Duquesnoy.[1] I Holland hör Hendrik de Keyzer ännu till de gamla. I Arnold Quellinus d. y. var det nya färdigbildadt intill fulländning, och i hans person är det infördt i både Syd- och Nordnederländerna. Han var nämligen sydnederländare men verkade en stor del af sitt lif i Amsterdam. Naket och draperifigurer af hans hand ha i stort sedt samma egenskaper som hos Rembrandt (jag tänker t. ex. på Batseba i Louvren). Icke muskel- och benmaskineriet från Giovanni da Bolognas figurer, utan en lugnt hvilande pose, icke så mycket de aktiva musklernas lif som hela kroppens, hela det i hvarje punkt lefvande köttets lif. Man anar öfverhudens något ojämna yta, fettets mjukhet, och i ansiktet liksom i kroppens linjer är dessutom en *psyke* uttryckt som manierismen sällan värdade sig om söka.[2]

Fig. 3. Tystlåtenheten, relief af Verhulst.

[1] Enligt Pit skulle den nordnederländska skulpturen redan på 1400-talet utmärkts af de naturalistiska och pittoreska tendenser, som utmärka den stil jag kallat *det nya*. Om Pits datering och lokalisering af en Kristusfigur (1550) i Rijksmuseum är riktig (hvilket jag vågar dra i tvifvelsmål) skulle i Hollands skulptur funnits en direkt förbindande linje, utan krokar mellan ett 1400-tal med Rodintendenser och ett 1600-tal med de af samma tendenser utmärkta Quellinus och Verhulst. Jmfr Pitt i Kunsthistorischer Kongress in Amsterdam 1898, officieller Bericht über die Verhandlungen, Nürnberg 1899.

[2] Se Amsterdam in de zeventiende eeuw, derde deel: de bouw end beeldhouwkunst door A. W. Weissman, med utmärkta afbildningar och synnerligen väl upplysande text (tillförlitligare än Galland), samt Jules du Jardin, L'art flamand, Bruxelles 1897.

Fig. 4. Fama, bronsstaty af Hendrik de Keyzer.

Denna hos Quellinus så härligt genombildade stil, förefintlig i mindre grad hos Duquesnoy, vann mera typiska anhängare i Holland än i Sydnederländerna. Namnet Verhulst har jag redan nämnt. Riktningen måste betraktas som den bland 1600-talets skulpturella skolor, som var genuinast, konstnärligt mest målmedveten, och som för våra ögon bör te sig som den mest moderna och närmast stående något som vi skatta högt — Rodin.

Afsikten är icke att öfver höfvan ära de stackars svickelrelieferna i Hamburg, till hvilka vi återförts genom namnet Verhulst, som ju var vår första anknytningspunkt utåt Europas konst, men denna exkurs resulterar dock däruti, att Bauhofs reliefer tillhöra en bildhuggarskola, hvilkens typ Quellinus är, och som ur modern synpunkt sedt måste räknas som tidens främsta.

Vi öfvergå till orgelstatyerna i S. Jacobi, hvilka ha desto större rätt till vår uppmärksamhet, som de med stor sannolikhet kunna tillskrifvas den verkstad, där Burchardt Precht lärde sig att föra mejseln.

Med säkerhet är visserligen intet arbete af broderns, Christians[1], verk-

---

[1] Christian Precht var enligt uppgifterna i S. Jacobi kyrkoböcker träbildhuggare och sysslade bl. a. med ornamentbildhuggeri. Han är verksam åtminstone f. o. m. Burchardt ankomst till Hamburg 1666 och åtminstone t. o. m. 1692. År 1703 är han död. En lauenburgisk bildhuggare J. C. Plantebecker gifte sig nämligen då med hans dotter, som kallas

stad kändt. Hans namn förekommer i Jacobi-kyrkans räkenskaper.[1] 1681 är han antecknad som tillverkare af åtskilliga ornamentsskulpturer, kapitäl o. d. för pastorsbostället. Åren 1679 och 1692 för liknande föremål. Af detta är ingenting i behåll, men hans namn är förknippadt med kyrkans gamla, till större delen bibehållna orgelfasad.

Räkenskaperna för år 1691 upplysa, att Christian Precht jämte en annan bildhuggare, mäster Isak, voro sysselsatta vid orgelhusets byggande. Af dokumenten framgår ytterligare, att Precht ansågs som den skickligaste. Det är alltså möjligt, att det hela kan betraktas såsom hans verk, att han snidat figurerna eller någon eller några af dem. Men intetdera är absolut säkert. I hvarje fall är det ett bildhuggeriets dokument från den stad, där Precht gick i lära, och från en tid icke alltför aflägsen från hans lärlingsperiod.

Ur ett för Hamburgerkyrkorna betecknande dunkel, bildadt af svarta skuggor och af det mörka ekvirket i gallerier, trappor och panel, skönjer man svaga glansdagrar från raden af orgelpipor, krönt af ett väldigt framspringande, rikt profileradt entablement, som ger orgelhuset karaktären af ett till gigantiska former förstoradt »Hamburger Schrank». På gesimsens brädd, som kinesfigurer på ett skåptak, stå hvitmalade, träsnidade änglar med långa basuner i hand.

Mörkret i lokalen och figurernas höga läge försvårar en undersökning. Emellertid är *så* mycket tydligt att dessa statyer, ehuru omsorgsfullt och ingalunda löjligt

Fig. 5. KARYATID AF ARNOLD QUELLINUS D. Y.

»Sehl. Christian Prechten eines Bildhauers nachgelassene Tochter». Trauregister der Hauptkirche zu Altona i Mittheilungen des Vereins für Hamburgische Geschichte, Heft. X (1887) sid. 69. En Johan Precht »ein Bildhauer aus Hamburg burtig», som gifte sig 1702 i Altona, var antagligen Christians son. Ibidem sid. 69. Är denne Johan möjligen identisk med en bildhuggare Johan Precht som sedan bodde på Västerlanggatan i Stockholm och af hvilkens hand några papper från 1726 äro bevarade i Eichhornska samlingen i Kungl. Biblioteket?

[1] Papekadt i arkitekten Faulwassers arbete, Die St. Jacobikirche, hvilkens arkivexcerpt dock ej äro tillförlitliga. De ofvan gifna uppgifterna grunda sig dels på författarens undersökningar i S:t Jacobis arkiv, dels på meddelanden från Hamburger Staatsarchiv till hvilkets chef, Dr Hagedorn, förf. står i stor tacksamhetsskuld.

dåligt utförda (såsom de nämnda kyrkänglarna i Hamburgermuseet), äro som konstverk ganska sekunda. För det andra är tydligt att de icke tillhöra samma skola som Bauhofs allegoriska kvinnor. Smärta, manieristiskt buktade kroppar med i stora partier ordnade susande draperier, stå de den äldre nederländska skolan närmast, närmare Hendrik de Keyser än Verhulst, närmare Giovanni da Bologna än Quellinus.

Ehuru det är osäkert att, ja dels säkert att *icke* Burchardt Precht stått öga mot öga med de nu nämnda olika hamburgska skulpturerna, torde dessa dock som enda kvarlefvande ha juridisk rätt att betraktas som prof på den konstnärliga atmosfär, hvari Burchardts lärlingstid förflöt. En holländsk doft öfver det hela — *en* modernare strömning med en aning af Quellinus öfver sig, lockande den unge lärlingen med det moderna utländskas makt — *en* gammalmodigare romanistisk riktning, antagligen holländsk äfven den, men sedan länge hemmavand, tryckande sin prägel på adepten med den makt som mästaren i verkstaden plär ha öfver lärlingen plus den som medföljer äldre broderskap. Intet af dessa båda inflytanden uppburet af ett stort konstnärsskap.

Fig. 6. Detalj från orgelfasaden i S. Jacobi i Hamburg. neg. förf.

Ungefär samtida med Precht var hamburgaren Andreas Schlüter. I honom nedlades ett frö af Quellinus' ande (dock väl ej i Hamburg, utan i Danzig och i Berlin). Han tog upp det, hans ingenium passade för det och utvecklade det så, att han blef Tysklands störste och af sina landsmän räknas för mer än mästaren Quellinus. Burchardt Precht hade som vi påpekat tillfällen att mottaga inflytanden från samma holländska skola. Tog han emot något af detta, eller behöll han endast sin broders lärdomar? Denna fråga må bilda en af de synpunkter, ur hvilka några af Burchardt Prechts svenska arbeten skola betraktas.

ARBETEN.

Den nationella skulpturen i Sverige stod, då Precht anlände till landet, på en rent handtverksmässig ståndpunkt. Dess bästa produkter voro de träsnidade altarne och predikstolarne, privathusens stereotypa portaldekorationer behöfva knappast tagas med i räkningen. De i så många landskyrkor förekommande af M. G. de la Gardie donerade kyrkomöblerna äro typer på genomsnittsarbetet under 1600-talets tredje fjärdedel. I Stockholm ger Tyska kyrkans altare [1] ett exempel på den bättre delen af tidens nationella skulptur. Jag kallar den nationell på grund af dess jämna utbredning, icke för mästarenamnens skull, som i minst lika många fall äro tyska som svenska. Det arkitektoniska elementet å hithörande föremål är i stort sedt detsamma som sedan gotikens död alltjämt i dylika fall användts i Nordeuropa. Predikstolarnes bröstvärn uppdelade i arkader med hvar sin relieffigur, taket tornlikt uppbyggdt. Altaruppsatserna bestående af en skenarkitektur i flera våningar. I hvar våning en central målad eller reliefskuren tafla flankerad af kolonner och statynischer. Dessa i predikstolars och altartaflors nischer inställda dygder, apostlar och evangelister utgöra faktiskt nästan de enda föremålen för bildhuggeriets arbete. Och de ha nästan samtliga en rent stelnad på samma gång som förvriden form. Tag sidofigurerna i Julius II:s monument, gjut af dem i pepparkaka och sätt afgjutningarne i bakugnen. De olika sätt, hvarpå pepparkaksfigurerna reagera mot ugnsvärmen, skall motsvara de olika altartafvel- och predikstolsförfärdigarenas individuella sätt att felmodellera mänskliga kroppar och dräkter. Förgyllning och färg ge dessa bakverk deras raison d'être, de ingå i allmänhet som fullt respektabla delar i den pittoreska 1600 tals-interiören, på hvilken numer så få af våra kyrkor utgöra exempel.

Öfver detta handtverksmässiga snideri höjde sig oerhördt de arbeten som utförts af hit inkallade nederländare, eller som på beställning härifrån utförts i Nederländerna. De mest bekanta bland sådana arbeten äro

[1] Byggdes visserligen redan 1641, men polykromering och bilder blefvo icke färdiga förrän 1659. Skänkt af Johann Brehmer. Lüdeke, Denkmal der Wiedereröffnung der deutschen Kirche. Stockholm 1821.

Fig. 7. Detalj från änkedrottningens alkov å Drottningholms slott med putti af Millich och Precht.[1]

de stora stenepitafier, på hvilka bl. a. Upsala domkyrka ger goda exempel med mästarenamnen Aris Claesz och Verbrüggen. Brabantaren Millich hör också till dem som höggo marmorminnesvårdar, såsom den flemmingska i Sorunda kyrka.

Med hans namn är ett helt nytt system vidrördt, som under riksänkedrottningens egid med Nicodemus Tessin d. y. som chef börjar funktionera från och med det ögonblick, då den nämnde arkitekten öfvertog ledningen af Drottningholmsarbetet. Detta är ursprungligen ett system af hofkonst, utan rötter i svensk jord — som dock med tiden slår rot och blir nationell. Det växer snabbt, upptar i sig nya former i samma mån som kontinentens stilar utvecklas, och öfverflyttar sitt centrala arbetsfält från Drottningholms slott till Stockholms. Dess historia sammanfaller ungefär med dessa slotts byggnadshistoria och hör till de få partier i vår konsthistoria, som blifvit föremål för vetenskaplig behandling.

In i detta nya system placerades Precht vid sin ankomst till Sverige. Det var de krafter, som verkade därinom, som utöfvade inflytande på honom. Af hvilken art dessa krafter voro, i hvilken mån han af dem lät sig bestämmas, hur länge han seglade med i den hofkonstnärliga flottiljen och om det var af brist på kraft eller af öfvermått på originalitet som han en gång bröt ut ur banan — dessa frågor skola analyser af Prechts viktigaste arbeten nu söka att besvara. Bland inverkande faktorer behöfva vi icke räkna den utom hofvet verkande nationalkonsten.

[1] Fotografien har välvilligt ställts till förf:s förfogande af A.-B. Froléen & C:i.

Änkedrottningens alkov.

Under sitt första svenska år var Precht Millichs lärjunge[1]. Det är ej bekant, hvad han då gjorde, men betecknande nog består det första kända Prechtska arbete (fastän skulpteradt många år efter Millichs första resa från landet) uti fullbordandet af ett af Millich påbörjadt arbete, nämligen dekorationen af »änkedrottningens alkov» å Drottningholms slott, och delvis uti samma ämnen, som Millich där snidat — putti. Här ha vi tillfälle att jämföra Precht med hans brabantske lärare.

Den 9 September 1682 kvitterar Precht en räkning å »Sechs flügende Kinder dass stück 30 D. K.»[2] I det Drottningholmska praktrummet finnas 12 sådana bytingar. Öfver hvardera sidoarkaden ett par, ett par som flankera kartuschen öfver midtbågen, samt 6, som i klungor om tre och tre hängt sig fast i fruktfestonen nedanför nämnda kartusch. Enligt Böttigers noggranna uppgifter äro de sistnämnda båda trillinggrupperna skulpterade af Millich, de först nämnda tre paren således af Precht. Rummets hela dekoration är ursprungligen ritad af Nicodemus Tessin d. ä., men till en stor del utförd efter dennes död under sonens ledning. Ett facsimile i Böttigers Drottningholm ger bekvämt tillfälle att se, hur den äldre Tessin tecknade putti. Med sina förkrympta hufvuden äro de hvarken lika Millichs eller Prechts änglar. Bildhuggarne hafva blott i stora drag låtit sig bestämmas af arkitektens ritning. Die flugende Kinder äro äkta barn af sina respektive fader och kunna såsom sådana jämföras. Millichs grupper bestå af späda, välformade barnakroppar. De båda små Prechtarne straxt bredvid å ömse sidor om kartuschen äro redan till skalan förbluffande mycket större. Svällande af välmåga tyckas de icke förmå sväfva utan ligga på magen öfver festonerna, men sprattla trots sin klumpighet muntert med benen. Bättre formade äro de kronhållande paren i sidobågarnes svicklar. Hufvudena äro här lagom stora, grannskapet till de finlemmade Millichska herrskapsbarnen är icke så farligt nära. Det kan ej nekas, att de äro klumpigt inkomponerade i svicklarne, i synnerhet, om man betänker, huru väl de Millichska grupperna fylla ut sina platser — som ett ornament sin ram. Men de förra äro mer naturligt rörliga. På de brabantska gossarne ligger håret silkestunt intill pannorna, som på Algardis puttohufvuden, de små munnarne struta fram, de minimala näsorna äro verkliga barnanäsor. Prechtarne ha håret upprulladt i stora tupé-spiraler, som på vuxna Berninianglar, ha breda munnar och ganska bastanta spetsiga näsor med undra planet vinkelrätt ut från öfverläppen. De se hvarken ut som treåringar eller som änglabarn, ett helt annat appellativum faller en på lapparne, som betecknar något både världsligt och tämligen vuxet — *grabbar*. Deras sunda egenskaper äro

---

[1] Jmfr sid. 4 och 5.

[2] Drottningholms räkenskaper 1682, verif. 190. Slottsarkivet.

emellertid öfvertygande, de ha en fet och frisk verklighet öfver sig, som verkar välgörande i och för sig och som bådar godt i realistisk mening för den unge Prechts framtid som konstnär.

Bland de detaljer — och dessa äro tydligen flertalet — vid hvilkas utförande den äldre Tessins ritningar till alkoven utan ändring följdes, äro de enkla, men effektfulla dörrarne. Deras fyllningars dekoration, bestående af korslagda lager- och palmkvistar med eller utan midtrosett, har Precht utfört enligt sitt kvitto: »in dih allkoff auff Drottningholm gemacht auff 2 tiren dih bilthauerearbeit alss zwelf füllungen mit laubwerck dass stück a 5 D. ist — — — 60 D. — noch auff diselben tiren 8 grosse füllungen dass stück 8 D. ist — — — 64 D. —»[1] Dylika naturalistiskt tecknade lösa blomstjälkar och lagerkvistar kommer Precht sedermera att använda i nästan alla sina arbeten. På slutet försvinna de dock helt och hållet (jmfr sid. 44).

I arbetet å den öfriga dekorationen af alkoven deltog han ej, men likheten mellan de Millichska därvarande fruktfestonerna och de af Precht i predikstolar, som nedan skola beskrifvas, utförda, visa, att han i dylika detaljer lärt af Millich. De ofvan nämnda lösa kvistarne äro ju också ett nederländskt dekorationselement och förekomma också på arbeten af Millich (t. ex. på det Flemmingska epitafiet i Sorunda kyrka, afb. i Upmark, die Renaissance in Schweden).

Det inflytande, som från Millichs sida trädt Precht till mötes, öfverensstämde det med de inflytanden, för hvilka Precht varit utsatt i Hamburg? Var Millichs konst så kraftigt verkande att den präglade sig fast i honom, mer än de hamburgska strömningarne?

Millichs stil står af de stilar som nämndes i kapitlet »Hamburg och Holland» den gammalmodigare närmast. Han har Hendrik de Keyzers uppfattning af skulpturens mål och medel, han skulpterar slanka figurer, polerar marmorn, ger dem intressanta vridningar på kroppar och draperier. Men han saknar fullkomligt den förmåga att gifva sina former muskelspänstighet och rörelse som 1500-tals-männen och äfven de Keyzer förmådde. Bra lyckas han emellanåt i ett högtidligt teatraliskt anordnande af draperiet, såsom i Uraniabilden på Drottningholm.

Af det korta samarbetet med Millich har Precht knappt rönt något djupare inflytande jämförligt med de traditioner han medförde från Hamburg. Om det varit i någon punkt, har det varit i fråga om en detalj, stående draperifigurer. Och, för att anticipera ett drag i arbeten, som nedan skola beskrifvas, synes detta bäst i hans krönstatyer öfver predikstolsdörrarne i Stockholms Storkyrka och i Upsala domkyrka (se fig. 14), där dräkten, fint plisserad, nedtill klocklikt utbredd, erinrar om Millichs

[1] Drottningholms räkenskaper 1683 verif. 260. Slottsarkivet.

statyer i Drottningholms trapphus. Men äfven i dessa har Precht jämte försämrande egenskaper såsom vårdslösad modellering och klumpighet förmånen af en stabilare pose, af en smula storvulenhet i de största veckliniernas läggning, af en viss friskhet i kastet på figurernas hufvuden. Millich verkar blodfattig och ointressant bredvid Precht.

Ur de jämförelsevis obetydliga Drottningholmsarbetena kan angående Prechts konstnärskap 1682 emellertid icke pressas flera resultat än följande: 1) han har samarbetat med Millich, 2) han har i ornamentala vegetativa detaljer lärt af Millich, 3) i puttotypen har han visat sig icke blott själfständig gent emot Millich utan som dennes fullkomliga motsats, med robusthet, rörlighet och humor där den andre gifvit något lagomt, mjukt, poleradt och städadt.

Men i och med de första arbeten som Precht utförde för hofvet rakade han under ett annat inflytande, som visserligen icke verkade direkt på hans skulptur, men däremot på helheten af hans konstnärliga uppfattning och därigenom indirekt på hans skulptur. Detta inflytande kom från chefen för hela det system, hvari han tagit tjänst, från intendenten öfver de kungliga byggnaderna och möblerna Nicodemus Tessin d. y.

Hvad var Tessins konstnärliga afsikter?

Här skola blott några af de största dragen nämnas, de som ligga så öppet på ytan, att en stockholmare endast behöfver kasta en blick på sin stad för att se dem. Det låg nämligen ett själfhärskardrag öfver konstlifvet som politiken på den tiden och härskaren Tessin satte småningom sin prägel på hela Stockholm.

Går man genom Trångsund från Stortorget, så har man på höger hand först en mur med gallerport, omgifven af draperistatyer, vidare en kyrkfasad med pilastrar och nischer och öppen dörr, blott spärrad med en järngrind, bakom hvilken en rik interiör skymtar. Förgyllda draperier, kronor, burna af sväfvande änglar, förgylld predikstol, altaruppsats af silfver och marmorepitafier. I grändens fond syns en remsa af Oxenstiernska palatset med regelbundna, af segmentgaflar krönta fönster. Man tänker, det sträcker sig med väldig front åt ömse sidor förbi de skymmande gathörnen, och man fortsätter på den smala trottoaren, viker af åt höger och fängslas genom anblicken af slottets klassiska former. — Stockholms slott, som är mera italienskt än något annat från denna tid norr om alperna, ja mer hög-italienskt än mycket af datidens italienska arkitektur själf. Dess former ha ju till dels sugit sitt lif ur Italiens allra genuinaste — Brunellesco — det har icke så litet af Palazzo Pittis gigantsilhuett. — Längre fram kommer man ut på en piazza med en obelisk, och detta framför ännu en italiensk kyrkfasad.

På denna punkt är det romerska draget i Stockholms fysionomi tydligt. Det återvänder på många ställen i Stockholms centrum: i en mängd

Skeppsbrohus (Romapalats i miniatyrproportioner, hopklämda från sidan och utdragna på höjden); i de storvulet anlagda kajerna; i det nu vanställda, men i forna dagar som en förgård till slottets majestät verkande symmetriska Gustaf Adolfs torg med Norrbroperspektivet. (Märk Berninidraget i denna anordning.) Allt är Tessins verk eller byggdt i hans anda.[1]

I en annan punkt är ett motsatt inflytande samladt: Riddarholmskanalen flyter som en lugn holländsk gracht och speglar ett annat Mauritshuis i grönt vatten, i närheten Rådhusets holländska pilastrar och åt andra sidan Petersenska palatsets tegelstensmurar.

Det är de la Valléernas och till en del den äldre Tessins Stockholm, det, som skulle besegras af Italien. Egendomligt, men det är först nu, i 1600-talets slut, som Italien i någorlunda igenkänneliga former kommer till det nordligaste Europa — till Sverige först, till Brandenburg och Danmark något senare. Och det kom då, såsom tidens anda önskade det, buret af den ene mannens eröfrarekraft, Nicodemus Tessin d. y. Då han kommer, behärskande den romanska konstens uttrycksmedel, tvingar han som en medryckande dirigent allt under sin taktpinne. Sedan han ur det medeltida slottets ruiner skapat det grandiosaste italienska Palazzo och linjerat ut Skeppsbrons hoppande rader af spetsgaflar till romerska horisontaler, griper han in äfven i de öfriga konsterna och omdanar den nedertyske porträttbegåfningen Klöcker till en Pietro da Cortona-imiterande cavaliere Ehrenstrahl och den nyinkomne unge Bremaren mäster Precht till en kungl. hofbildhuggare, som med smidigaste anpassningsförmåga utför slottsarkitektens Berniniska idéer, som ger Storkyrkans inre dess sydländska stämning, och hvilkens lifs ärelystnad det skall blifva att bygga ett verkligt *altare alla romana.*

Så ville Tessin ha de stora dragen, alla romana. Än detaljerna, ornamentiken på de förgyllda kyrkliga och profana möblerna, bonaderna? En blick på den dekoration, af hvilken de först uppvisade putti utgöra en del, lär oss att förebilden här icke var Rom, utan Versailles. Alltså Rom (typisk representant: Bernini) i det yttre och i de allmänna dragen, Paris, Louis XIV (representant: Le Pautre) i det inre och i detaljer. Genom angifvande af dessa båda hufvudkällor är Tessin för vårt ändamål tillräckligt karaktäriserad. Bland hans personliga egenskaper som konstnär finnes en, som synes mindre viktig, men som dock i grunden hör till de allra tyngst vägande, och som vann en förträfflig utöfvare i Precht: den att kunna åstadkomma grandiosa effekter med små och billiga medel.

Tessin var väl den första stora konstnärspersonlighet som mötte Precht. Dessutom var han hans förman. Enligt naturens och samhällets lagar var nu det kölvatten funnet, i hvilket Precht skulle segla.

---

[1] Icke blott i Tessins anda, utan efter hans ritning! Jmfr hans förslag till anordning af trakten omkring slottet, Helgeandsholmen m. m. i öfverintendentsämbetets arkiv.

Flertalet af Prechts arbeten från och med konterfejramar till och med altartaflor utföras nu efter Tessinska ritningar, och när så icke direkt är fallet, arbetar han dock under tydlig inverkan af Tessins smak. Det är Tessin som attesterar hans räkningar till hofvet.

Kungsstolarne i Storkyrkan.

Det älsta större arbete efter Drottningholmsalkoven, som är kändt såsom utfördt af Precht efter ritning af Tessin d. y., är de kungliga stolarne i Storkyrkan.

Stockholms Storkyrka var redan förut pittoreskt prydd. Pelare och väggar voro antagligen dekorerade i blått [1], en präktig bakgrund för de brokiga och förgyllda epitafierna, för det berömda silfveraltaret och för S:t Görans-statyn, som på den tiden hade mera kvar af sin ursprungliga guldglans än nu. Det dyrbara korskranket af mässing var nyss uppsatt.[2]

År 1684 den 17 oktober [3] kvitterar Precht sexhundra D. S. för arbete å de kungliga stolarne. Det är uteslutande bildhuggeriarbetet kvittot gäller. Snickeriarbetet utfördes enligt ännu bevaradt kontrakt af snickaremästaren Steyerwalt »alldeles effter dhen Schamplun som wahlb. Hr. Tessin förfärdigat».[4]

Denna schamplun har varit ungefär lika för de båda midt emot hvarandra ställda mot hvar sin pelare stödda kungsstolarne. Prakten är samlad på krön och ryggstycken, själfva bänkarne äro enkla och omgifna af en tämligen slät bröstning prydd med ett par små fyllningar med genombrutet förgylldt löfverk. Mot pelarne är en skenarkitektur stödd, af hvilken blott de två snedställda hörnpilastrarne synas. Resten skyles af ett tungt mäktigt veckadt draperi, som tänkes fäst på så sätt, att det kastats öfver

[1] 1656 10/9 köper kyrkan blå färg. S. å. 10/11 har Anders målare strukit pelarne med kyrkans blåfärg. 1661 10/12 betalas 60 D. K. till M:r Jacob Andersson, som »hafwer an strukit med kyrkiones blå färga alla Pelare i kyrkan och med sin egen grå färga näst muren». Ett på västra väggen af förf. och slottsarkitekten Agi Lindegren framknackadt dekorations fragment från 1500 talets senare del är hållet uteslutande i blått och grått. De nämnda uppgifterna äro ur Storkyrkans räkenskapsböcker.

[2] Det nya koret med mässingsskranket var färdigt 1661 (Storkyrkans räkenskaps böcker).

[3] Kyrkans räkenskapsböcker.

[4] De notiser angående de kungliga stolarne, som Kudlings »I flor stående Stockholm» och äfven Upmarks »Die Architectur der Renaissance» gifva, nämna årtalet 1694, hvilket dock tydligen ej är riktigt. I det senare arbetet angifves att den Tessinska Schamplunen skulle finnas i Nationalmusei samling. Den står emellertid enligt Upmarks egen katalog icke att finna. Däremot har jag där sett en hastigt nedkastad skiss till kyrkstol, »chaise royale», på det med 1940 betecknade bladet i samlingen af Tessinska ritningar, som väl kan hafva utgjort en förstudie till de utförda stolarne. Taket i skissen består af en stor krona, från hvilken ett draperi radierar ut. Det hela flankeradt af flygande genier. Bladet 1036 innehåller visserligen en »chaise royale», men af en äldre typ och i den Upmarkska katalogen betecknad såsom möjligen alternativ till den i Storkyrkan utförda.

skenarkitekturens entablement. Baldakinen består af en kunglig krona, som bäres af två flygande genier.

Det utmärkande för detta verk ur arktektonisk synpunkt sedt är den fullkomliga bristen på formalt konstruktiva element. Bakväggen, som kunde tjänat som skenbart stöd, är ju dold af en vajande brokad. Detta är ett tydligt symptom på Berninismen hos Tessin.

Där andra förut komponerat med sådana element som pilastrar, halfkolonner etc., opererar ju Bernini med enorma draperier, huggna i ädla marmorarter (påfvegrafvarne) eller med molnmassor (Petri cathedra och S. Teresas exstas) eller med naturliga klippblock (Fontanan på Piazza Navona). Det är kanske en af Berninis märkligaste sidor att han genom de mera så att säga naturligt vuxna profiler han genom detta manér skapade förberedde roccocons konturer.

Hur gärna Tessin i dylika ting gick Berninis vägar visar flera skisser i Nationalmusei teckningssamling, t. ex. en skiss till fontän: »Jupiter foudroyant les géants» — silhuettens kant bildas af skrofliga klipp-profiler, rinnande vatten, som rinna och studsa från block till block, flygande lockar, öppna munnar som skrika, svällande muskler — in summa, Tessin var i denna punkt synnerligen påverkad af Bernini och har särskildt här i Storkyrkan reproducerat honom på ett förtjusande sätt.

Jättekronan, buren af genier, är likväl ett Le-Pautreskt drag (upprepade gånger i hans alkovstick). Att änglarne äro helt frisväfvande beror dock på Tessins särskilda läggning. Han är aldrig generad af att anbringa dylika figurer fritt midt i luften. Hvad sådana djärfheter angår, var han långt mera oförfärad än skulpturens mest revolutionäre, hans ideal Bernini själf. Det är icke blott det tunga materialet marmor, som förmår barockens italienare att helst anbringa sväfvande figurer mot en vägg, om möjligt stående eller sittande på en moln-konsol. Ett inneboende sinne för statiska lagar förhindrar dem från att anbringa statyer som julgransdockor på järntrådar. I Norden var detta däremot synnerligen populärt. Den änglalegion, som fyller luften i Bromma kyrka[1], är intet enastående exempel på dylika konststycken. En italienare skulle gifvet betecknat sådant som barbari — både Brommamästarnes och Tessins verk i samma riktning.

Här har det emellertid lyckats, det hela verkar sväfvande lätt. Kontrasten mellan det öfver måttan tungt tecknade draperiet och den genombrutna kronan är väl en fint, som bör räknas till Tessins förtjänster. Men trots detta skulle den kungliga logens bekröning tett sig som mycket riskabel för de under den sittande höga personerna, om icke den nyupptäckta hamburgske bildhuggaremästaren gjort sin sak så charmant.

[1] Åtminstone tre af dessa från taket nedhängande änglar, som bära Kristi pinoredskap, äro donerade 1685. Historiskt topografiska arkivet, inventar från Bromma kyrka af år 1829.

Ty de sväfva verkligen, hans genier och hans krona. Den är ej tung, deras händer röra knappt vid den. De ha ingen möda, och när de spänna sina stora vingar som om de flöge, tror man dem, för deras naivitets skull. Hvarifrån kommer deras naivitet? Hufvudsakligast beror den på, att de icke ha den konventionella flygställningen, ett bågformigt hängande i luften (fastslagen form sedan Rafael), utan de *springa* helt enkelt, med muntra, kvicka knän. En mänsklig rörelse, som man tror på. Lätta äro de också, hafva de stora, bärande vingar och af susande luft fyllda kitoner. Frampå låren ligger dräkten delvis an, bakåt fladdrar den ut med en lekande rikedom på veck, som ger det hela uttryck af porositet och därmed följande lätthet. Dräkternas bårder lyftas upp af luftmotståndet, eftersom änglarne ju tänkas susa ned med kronan, och vika sig utåt uppåt med ett daggkåpsblads modellering. Det ar något af det gamla, barnsligt troskyldiga sättet att återgifva änglar i flykt, som Boticelli t. ex. användt. Och då man ser Prechts änglar med deras kvicka fötter, det preciösa bärandet med fingerspetsarne och det oreflekterade veckspelet, erfar man något af den uppfriskande sensation ögat känner vid åsynen af vissa quattro-cento-figurer. Om jag skulle namna något ur den stora konsten, som kunde varit Precht bekant och inverkat på honom i denna riktning, så är det naturligtvis icke Ghirlandajo, Boticelli eller annat sådant, som man ju absolut icke *såg* pa sextonhundratalet, utan snarare Giovanni da Bologna och hans krets, som Precht mer eller mindre direkt kunnat göra bekantskap med. Giovanni da Bolognas Mercurius *springer* ju på blåsten, sväfvar icke.[1]

Det är Berninis ande, som inspirerat arkitekten, men bildhuggaren är fullkomligt fri från honom. Här finnes intet af Berninis kolossala tunga dräktmassor, intet af hans allt öfverdragande, polerade fettlager, icke de kvinnligt kägelformiga underbenen eller något af den perversa obestamdheten med afseende på könet, som utmärker Romas barock-änglar. Prechts genier äro ordentliga, friska pojkar.

Jag känner ingen flygande eller springande draperifigur af Millich, kan således icke döma, huruvida Precht i någon mån har honom att tacka för förmågan af så friska skapelser som dessa. Med kännedom om Millichs egenskaper i öfrigt har man svårt att tilltro honom något, som vore jämförligt med dessa änglar. Orgelfigurerna af Christian Precht i Hamburg hade däremot något af den hurtighet i hållningen, den sönderskurna silhuett, som gifver kungsstolsänglarne deras friskhet och lätthet. Sina bästa egenskaper har kanske alltsä Precht in nuce burit med fran Ham-

[1] Inom den karolinska skulpturen i öfrigt saknas icke exempel pa inflytande fran Giovanni da Bolognas lärjunge Adrian de Vries. Mellan hans Psyche i Nationalmuseum och en dopängel från Prechts tid i Köpings kyrka, omgifven af i luften svälvande putti, finnes, trots den i de flesta afseenden oerhörda skillnaden, dock en omisskännlig släktskapens tråd.

Foto. Hamnkvist.

Fig. 8. Södra kungsstolen i Storkyrkan.

Foto. Hamnqvist.

Fig. 9. Norra kungsstolen i Storkyrkan.

burg, från sin brors verkstad. Figurerna i änkedrottningens alkov visade förmåga att gifva rörelse. Den graciösa lätthet, som de saknade, har kom-

Neg. förf.

Fig. 10. Södra kungsstolen i Storkyrkan, sedd från nordväst.

mit till med åren, antagligen icke utan medverkan af de Adrian de Vries'ska bronserna. Millich har haft sin betydelse för tekniken i detalj,

Tessin har stått fadder för det hela, som nu 1684 resulterat i de präktiga Storkyrkoskulpturerna. Före sin italienska resa, nästan oberörd af lärdom, har den trettiotreårige Precht nått ett verkligt kulmen af konstnärsskap. Skall han hålla sig kvar på höjden?

Precht måtte hastigt ha gjort sig bekant genom sitt arbete för hofvet. Han har icke varit i Sverige mer än tre år, då han erhåller beställning å en predikstol för rikets första kyrka, Upsala domkyrka (1675). *Första predikstolen i Upsala.*

Domkyrkorådet ämnade först beställa predikstolen af en antagligen upsaliensisk mäster Conrad Vidberg, men Precht var påpasslig och lämnade in ett annat förslag, hvilket så tilltalade kyrkans fäder, att de beslöto sig att låta utföra det, ehuru Prechts fordringar gingo löst på 700 D. S., medan Conrad Vidbergs stannade vid 400 D. S.[1] Något utförligt kontrakt är icke bevaradt, hvilket är så mycket beklagligare, som arbetet fördärfvades vid den stora branden 1702.

Arbetet var utlofvadt till michelsmässa 1677[2], men anlände icke förrän 1678. Vid den tid, då predikstolen skulle varit nästan färdig, kom i dess ställe ett bref från konstnären, lydande, att hans arbete med predikstolen med första vore färdigt. Orsaken skylldes på snickaren, som »långsamt sitt arbete hade förfärdigat för gesällens opasslighet». Vid samma kyrkorådssammanträde upplästes ett bref från snickaren Hans Hermans Steyerwalt med innehåll, att »arbetet till predikostolen hos honom till nästa Michaelis skulle blifva visst färdigt». Det välvilliga kyrkorådet i Upsala lät ursäkten gälla. Vi få se, hvilket ljud det blir i skällan, då domkyrkorådet några artionden längre fram lät Precht vänta på betalningen för ett annat större arbete. Då tvingade han domkyrkan att sälja sitt gamla »obrukelige» silfver för att tillfredsställa den hårde fordringsägaren. Emellertid kom predikstolen nästa år, 1678[2], jämte Precht och en gesäll på domkyrkans resekostnad, till Upsala. Precht levererade arbetet med snickeri (utfördt af Steyerwalt) och bildhuggeri, men utan målning och förgyllning. Men då domkyrkan redan i juni hade anmodat en mäster Jacob Hartling om »förslag på predikostolen till dess tjenliga målning och ansenlige utstofferings», torde det ej hafva dröjt länge fram på hösten 1678 innan kyrkans nya prydnad var färdig till invigning. Enligt Murray blef arbetet föremål för de konstförståndiges beundran, och Precht var med denna predikstol lancerad.

Nästa predikstol, som förfärdigas på Prechts verkstad — för S. Katarina kyrka i Stockholm — faller i tiden efter den italienska resan. Den *Katarina kyrka predikstol.*

[1] Materialregister öfver Upsala domkyrkas handlingar, upprättadt 1765. Artikel Predikstol, ny». Landsarkivet, Upsala.

[2] Domkyrkorådets protokoll 1675, 1677 och 1678 passim. Landsarkivet, Upsala.

är visserligen också brunnen, men kontraktet innehåller en så fullständig beskrifning, att dess utseende blir någorlunda klargjordt. Stilen braverar med arkitektonisk lärdom och är i så måtto karaktäristisk för Precht efter 1689. Jag låter därför kontraktet här nedan följa nästan fullständigt.

»Wi underskrefna för denna tid varande föreståndare uthi S:ta Catharina kyrckia görom härmed vitterligit att hafva slutit och betingat med välborne och konstförfarne M:r Burchard Precht om en ny predikostols förfärdigande uthi Cath. Kyrckia på sätt och vis, som föllier, nämbl.

1) Först hafver jag Burchard Precht att stå för *hehla* detta verket, som skall göras på predikostolen så, att snickarearbetet, bilthuggarearbetet, måhlningen och förgyllningen med allt annat tillbehör, helt färdigt och — godt giort blifver efter den af mig uppsatta afritningen och uthi en vähl proportionerad storlek, at kyrckian derigenom tillbörligen zirat blifver.

2) Anbelangandes snickarearbetet så skall allt hvad som dertill hörer utaf godt och torrt furuträä förarbetat blifva, så att intet fehl derpå finnes.

3) Bilthuggeriarbetet skall utaf godt och torrt lindaträä förfärdigas, såsom är det liggiande lambet uppå en book aldraöfverst[1] stående in Globo Catedre[2] under be de Glob kommer en petestal med 3 bogar och italienisch lööfverk omzirat ståendes.

På hörnen Röök faat[3], med kringom sjelfva detta täcket blifver en stor — trääList med zirligit lööfverk utarbetat. Innan uthi täcket kommer en dufva med fijna strålar[4] och under täcket en stor mussla hvilken uppehåller täcket jempte 2:ne Cartaloni på sidan om Architecteuren[5].

4) Uppå själfva Predikostolen kommer 3:ne stora fullkomliga bilder nämbl. Christus, Moses och Johannes, som det gambla och nyia testamentet uttyda, bakom dessa bilder skall hela fyllningen medh skiönt lööfverk utarbetas[6].

5) Under predikostolen kommer 3:ne stora Cartaloni medh jonischer arbet och lööfverk, såsom och aldraunderst ett stort stycke zirat värk utarbetat[7] skohlandes allt detta åfvanbemälta Bilthuggarearbete efter yttersta förmåga och på bästa sättet förfärdigat blifva, så att wi å bägge sijdor kunna deraf heder och förnögjelse hafva.

(Katarina kyrkas räkenskaper 1695, folio 846 ff.)

Allt i allt betalades 4,600 D. K. för arbetet[8]. Man hade i början kommit öfverens om mindre, men Precht meddelar senare att han i det priset icke inneslutit förgyllningskostnaderna, med hvilken förklaring kyrkan lät sig nöja (!).

---

[1] Lammet på boken har användts på Arboga predikstolen, se fig. 18!

[2] Världsgloben återfinns på Storkyrkans predikstol, där krönt af kors och putti, här af lammet (fig. 11!).

[3] Piedestal, bågar (d. v. s. konkava sträfvor slutande i volutor) och rökfat (casoletter) återfinnes på Storkyrkans predikstol.

[4] Liknande å samtliga predikstolar.

[5] Så i Arborga-predikstolen. Mussla = nisch. Cartaloni = konsoler.

[6] Antagligen menas: I fyllningarne medaljonger med bröstbilder i relief af Christus, Moses och Johannes, i svicklarne löfverk. Så är dörren till predikstolstrappan i Storkyrkan dekorerad.

[7] Som Arboga-predikstolen.

[8] Katarina kyrkas räkenskaper 1696, 3 maj verif.

Som synts innehåller ofvan aftryckta kontrakt delvis också beskrifningen öfver den så när som på målningen väl bibehållna predikstolen i Storkyrkan i Stockholm. På dörren till dess trappa står inskriften »*Elisabeth Funck*[1] Anno 1701», hvilket betecknar gifvarinnan och väl det år, då pre- *Storkyrkans predikstol.*

Neg. förf.

Fig. 11. PREDIKSTOLEN I STORKYRKAN, SEDD FRÅN VÄSTER.

dikstolen blef färdig. Den 7 mars 1702 invigdes den. År 1698 blef den påbörjad, hvilket framgår af Prechts egen uppgift i den som bilaga

[1] Elisabeth Funck, dotter af borgmästaren i Stockholm Hans Hansson, var gift med Herr Johan Funck, bergmästare, assessor i Bergskollegium † 1676. Hon dog 1719.

— återgifna suppliken. Enligt samma skrifvelse erhöll han därför 2,000 D. S., hvaraf han till snickaren (antagligen m:r Steyerwalt) afstod 600

Foto. Hamnqvist.

Fig. 12. Predikstolen i Storkyrkan, sedd från söder.

D. för snickeriarbetet, och till förgyllning och målning (antagligen till m:r Schultz) 800 D. S. Att döma af Prechts transaktioner i allmänhet med hans kunder torde han dock på sistone lyckats få mera. Den af Grun-

dell uppgifna summan 10,600 D., om äfven koppar, torde ligga närmare den slutliga köpesumman. Det för bildhuggaren viktigaste motivet, draperiet med de båda flygande genierna är ju i hufvudsak detsamma, som på det Tessinsk-Prechtska arbetet några meter österut — kungsstolarne. Men nu har Precht varit i Italien och sett Berninidraperier, och det är icke nog med det lugna rytmiska fallet, som utmärker kungsstolarnes förhänge, nej ett hörn af det tunga tyget måste af en outgrundlig vindstöt fladdra rakt uppåt. Midt på draperiet har en strålande sol tändts, omgifven af molntappar och änglahufvuden. De nästan nakna genierna hafva förlorat den naiva sprattlande rörlighet, som gjorde kungsstolarnes änglar så öfvertygande lätta. De spänna med kraftansträngning sina muskler och frånvaron af fladdrande dräkter gör dem gifvet tyngre.

Till det helas fördel skuggas de af taket med dess breda lambrequin, fransk, Le Pautresk, liksom själfva predikstolens plan och bröstvarnets uppdelning. Men här komma också element från den äldre Tessins ornamentik in, nämligen de från Drottningholmsdekorationen kända, lösa naturalistiska blomstjälkarne, som pryda bröstvärnets consoles renversés. De flesta fyllningarne mellan konsolerna äro smyckade med band- och akantornament, förgyllda, genombrutna på blå botten, förgrofvade variationer af Bérainska temata — det lågande fyrfatet i kedjor i östra fyllningen är t. ex. ett Bérainskt drag[1]. Södra fyllningen är den mest sympatiska ytan å hela predikstolen. Den ger i en skickligt behandlad perspektivisk relief en biblisk scen, Kristus och den samaritiska kvinnan. Jag känner ej den direkta förebilden. I Museo Civico i Venedig finns en öfverensstämmande relief ehuru en contresens, en bronsplakett. Något samre arbetad, några olikheter i mindre betydande detaljer — eljest lika. Förebilden för både plaketten och vår predikstolsrelief var emellertid säkert fransk, ur N. Poussins krets. Ganska nära står en komposition af Philippe de Champaigne, stucken af Edellinck.

Tessin har uppgifvits som predikstolens inventor. Däremot talar ett uttryck i den ofvan nämnda suppliken, där Precht talar om ersättning för »afritningen». Predikstolen är emellertid så rent tessinsk (jämför t. ex. Upsala domkyrkas nuvarande predikstol!), att Precht äfven om han själf gjort originalskissen, säkert reproducerat Tessinska predikstolsförslag, som från föregående eventuellt gemensamma arbeten voro honom bekanta.

Andra predikstolen i Uppsala

Om bildhuggaren Prechts försök i Bernini-stil här visat att hans Roma-färd icke varit hans konst i allo till gagn, så visar däremot Up-

[1] Den blandning af vegetation och band- och draperiornament, som finnes här, gifves ganska typisk i Vincent Lesueurs ornamentstick, som möjligen kan ha tjänat till mönster.

sala domkyrkas nuvarande predikstol, att han i lyckliga ögonblick *kunde* förena sin ungdoms friskhet med den vunna romanska lärdomen.[1]

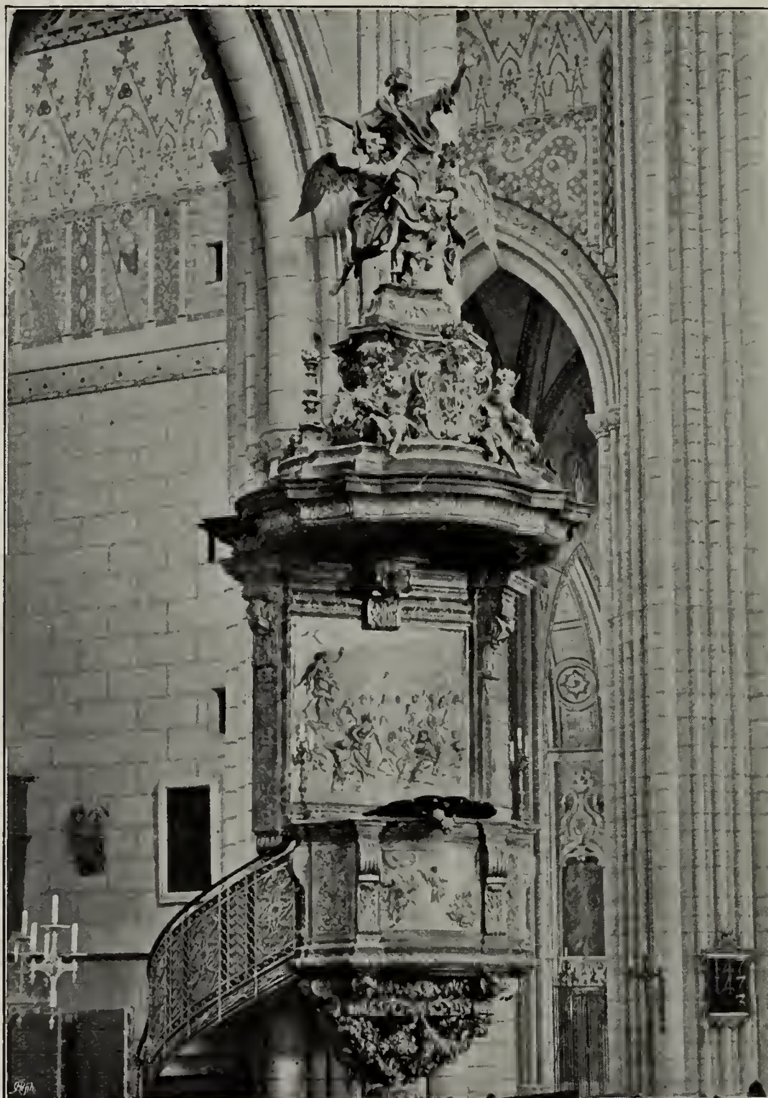

Fig. 13. Predikstol i Uppsala domkyrka.
Ritad af Nikodemus Tessin d. y., utförd af B. Precht.

[1] Denna predikstol undergick tyvärr vid domkyrkans restaurering en icke oväsentlig stympning. Några delar af ramverket omkring ryggreliefen borttogs, så att taket kunde sänkas något. Trappan med den rikt smyckade dörren ersattes med en i smidesjärn ornerad uppgång. Samtliga dessa delar äro bevarade och förvaras å en vind i ärkebiskopshuset, utom dörren som är uppställd inne i kyrkan.

Upsala-predikstolen är, som det »inbundna» monogrammet H. E. R. på taket tillkännager, en gåfva af riks-änkedrottningen. I ett bref dagtecknadt 23 okt. 1707[1] meddelar hon, att hon ämnar skänka kyrkan en ny predikstol i stället för den, som under den beklagliga branden ruinerades. Denna skall hofbildhuggaren Burchardt Precht förfärdiga af godt torrt furu- och lindeträ, efter den af Hofmarskalken Herr Baron Tessin gjorde samt af Kongl. Rådet Presidenten och Guvernören Herr Grefve Carl Gyllenstierna och Hofmarskalken underskrifne och bildhuggaren tillställde afritningen. Snickeriarbetet skall utföras på bildhuggarens bekostnad och ansvar. Han skall äfven bestyra, att man låter verket på det nättaste och artigaste sätt marmelera och allt bildhuggararbetet med fint guld or-bruni förgylla. Färdigt skulle allt vara vid påskhelgen 1709 och priset bestämdes till 5,000 D. S., hvaraf tredjedelen eller 5,000 D. K. genast utbetalades åt Precht.

Typen är den vanliga tessinska, den som Precht användt i Storkyrkan. Speciellt barock är omväxlingen af konvexa och konkava linier i grundplanen. I bröstvärnets uppdelning och i konsolsystemet därunder följes samma förebild som i Storkyrkan, Le Pautre. Men taket, krönt af en högt i rymden sväfvande S:t Paulus, är en rent nordisk bildning. Man är här, liksom vid de fritt sväfvande änglarne a kungsstolarne, frestad att tänka på den djärfvaste af barock-mästarne, Bernini, såsom förebild, men, trots det till innehållet så typiskt Berniniska extasmotivet i figurgruppen, så är i Italien mer än annorstädes ett dylikt predikstolstak en omöjlighet. De italienska predikstolarne ha i allmänhet intet tak alls, om de ha något, är detta nästan alltid absolut platt. Nordeuropeen vill bygga högt, vill bygga höga sadeltak, spetshufviga torn, allting högt, således äfven predikstolstak. Italienaren har ju alldeles motsatta tendenser. Tessin lät den nationella tornmanien här taga ut sin rätt med förstående för, att den i en *gotisk* kyrka var just det som passade, ja, det som fordrades. På en hög piedestal låter han Precht bygga upp en till utseendet sväfvande grupp, Paulus, buren af änglar. Gruppen synes fritt från nästan alla håll. En sväfvande af molntappar och änglar buren figur som ämne för plastisk behandling en ronde bosse utan fond är en dristighet, om hvilken jag redan förut sagt, att den ligger italienarne emot, och att den däremot är karaktäristisk för en konstnär af nordeuropeisk börd, Giovanni da Bologna, af hvilkens skola Sverige som också förut sagts på Prechts tid i Adrian de Vries' arbeten egde exempel.[2]

Tessins djärfva skiss har här liksom i kungsstolarne kunnat utföras

[1] Riksarkivet. Hedvig Eleonoras konceptsamling.

[2] Den direkta förebilden för gruppens komposition är Poussins tafla med samma ämne i Louvren.

med framgång. Ingenting i domkyrkan står så harmoniskt till sin arkitektoniska omgifning som predikstolen. Med gotiken harmonierar detta

Neg. förf.

Fig. 14. UPPSALA-PREDIKSTOLENS TRAPPDÖRR.

barockverk på samma sätt som en byggnad, mästerligt inkomponerad i ett landskap.

Paulus-figuren, buren af änglar, är illusoriskt sväfvande, lätt och mager med luft bland de virriga korkskruf-lockarne och i draperiveckens spiralformiga rörelser omkring kroppen — särskildt på ena armen, där veckens glansdagrar falla så, att armen verkar som glest omnystad med guldtråd. Förgyllningens förmåga att göra veckdalarne svartare skuggade och veckryggarnes dagrar blixtrande, med ett ord att öka intrycket af *porositet*, är här exploaterad med en skicklighet, som kommer en att tänka på bayerska sengotiker eller på Mikael Paacher.

Det nya stildrag, som faller i ögonen vid jämförelse med kungsstolsänglarne af 1684, är den spiralformiga serpentindansartade rörelsen i

Foto. Östr

Fig. 15. Johannes predikar. Ryggrelief på Uppsala-predikstolen.

draperiet. Den hade Precht icke från Hamburg, icke från Millich, utan den hade han sett i Rom hos Bernini och hans krets (ett typiskt exempel den hel. Veronica i S:t Peters midtkvadrat). De båda putti, som äro sköldhällare för änkedrottningens namnchiffer, höra till Prechts bästa, särskildt den högra, sedd söderifrån. Det är efter sådana figurer, hvilka säkerligen äro egenhändigt och ej verkstadsarbete, som Prechts personliga förmåga bör taxeras.

En beskrifning öfver predikstolen i Frediani »Uplands kyrkors märkvärdigheter» ger på några af dess skulpturer oriktiga benämningar, hvilka gå igen äfven i de moderna vägvisarne öfver kyrkan. Reliefen å

Foto. Osti.

Fig. 16. Kristi bergspredikan. Relief på Uppsala domkyrkas predikstol.

pelaren bakom predikstolen föreställer Johannes Döparen predikande i öknen, i förgrunden synes Jordanen (icke Bergspredikan). De båda relieferna å bröstvärnet betyda Kristi Bergspredikan (icke Himmelsfärden) och parabeln om Vingårdsarbetarne.

I fyllningarnes ornamentik är att märka, att det bladverk, som förekom nästan uteslutande i kungsstolarne af 1684 och ännu spelade en roll i Storkyrkans predikstol, här är absolut öfverröstadt af ett elegant tecknadt, magert bandverk. Särskildt prydligt behandladt i trappdörrens smyckning. Mönstret har kanske snarare än af de komplicerade Bérainska sticken utgjorts af tysken Eyslers ornamentgravyrer. Drottningholmsornamentikens lösa blomstjälkar äro försvunna. Efter som Tessin tecknat predikstolen bör väl detta nya drag betecknas såsom något af Tessin vunnet, af Precht blott mottaget. Han tillägnar sig denna ornamentik emellertid helt och hållet och använder alltid de Eyslerska bandlabyrinterna i senare egna arbeten.

Prediktolen i Arboga Stadskyrka.

Den sista Prechtska predikstolen torde vara Arboga stadskyrkas. Dess byggnad och ornamentik gifva intet nytt. Det är Upsala predikstol, förminskad och förenklad med afseende på sin ornamentala och sin figurliga utsmyckning, men den visar, huru utmärkt Precht behärskar de Tessinska formerna och hur fyndigt han med bibehållande af en verkligt praktfull verkan förstår att transponera dem till proportioner, som motsvara det

Fig. 17. Parabeln om vingårdsarbetarne. Relief på Uppsala domkyrkas predikstol.

pris en liten landsortskyrka kunde betala. Historien om predikstolens tillkomst är fullständigt upptecknad i kyrkans protokoll och är så betecknande både för mästaren och hans publik, och jag anser den värd att relatera:

1732, den 21 april diskuterades huru de af salig rådman Johan Israelsson Alström testamenterade medlen till predikstol, 6,000 D. K., skulle disponeras. Beslöts att inhämta kostnadsförslag af B. Precht i Stockholm. — Vid kyrkorådets sammankomst 1733, den 14 augusti var äfven närvarande »Bildthuggaren ifrån Stockholm H. Burchardt Precht. — Bemälte H. Precht som endast till denna saksens ofverlaggande war hit ankommen opwiste afritningar på många predikstolar deraf kyrkorådet utsågo och sammanletade sådana modeller som tycktes bäst falla till behag». Precht begär, 12,000 D. K. För dyrt! Precht ber då att först få taga en afritning af rummet, där predikstolen skulle stå för att därefter göra en skiss till ny »som kunde wara wacker och efter rummet applicabel», och sedermera diskutera priset. Precht tillfrågades, om han icke kunde ändra den gamla predikstolen, om den nya blefve för dyr, men svarar, att han icke ville lägga sina händer vid »något sådant flickare-arbete». Den gamla predikstolen föraktade han mycket. Den vore värd högst 300 D. K. och vore

icke bildhuggare- utan snickareverk. — 1733 den 12 oktober gillas Prechts ritning, men då priset, ehuru nu sänkt till 10,000 alltjämt anses som för högt, föreslår man i bref till Precht, att fot, tak och huf skulle göras slätare, så att »predikstolen skulle falla lindrigare till bekostnaden». Precht skrifver och svarar, »att om han skall kunna med någon ny predikstols förfärdigande inlägga någon heder, så kan dessinen efter hans öfverskickade

Neg. förf.

Fig. 18. Predikstolen i Arboga stadskyrka.

modell och ritning intet rubbas eller något stycke tagas därifrån, utan måste allt blifva efter afritning». Han prutar dock raskt ned till 7,000 D. K. — 1733 den 30 november omförmäles Precht hafva gått in på priset 6,000 D. K. plus 300 D. för uppsättningen af den nya och nedtagningen af den gamla predikstolen. Kontrakt uppsättes och skickas med posten till herr Borgmästaren Schwede i Stockholm, som lofvat besörja

underskriften och öfvervaka verkställandet af kontraktet. — 1736 den 13 juli var Precht närvarande vid kyrkorådets sammanträde. Predikstolen höll då på att sättas upp. Kyrkorådet »påminte» herr Precht om han icke nu på köpet skulle vilja skänka ett nytt timglas, som kunde »qvadrera mot den nya predikstolen, derpå han intet visst sig ville utlåta». Därpå fick han tillsägelse att ändra testatoris namn i skölden på predik-

Neg. I. H

Fig. 19. Detalj till fig. 18.

stolen, emedan det icke var nog vackert »inbundet» —. Den 21 juli var allt färdigt. Arbetet examineras, jamföres med kontraktet och förklaras godt. Precht erhåller den resterande delen af betalningen. Gesallerna få 24 D. K. i drickspengar. Precht öfvertalas nu att på kopet skänka en vacker, tjanlig zirat till fot pa nytt timglas, som kunde accordera mot den nya och hederliga predikstolen. Utom gåfvan af foten lofvade Precht ett besörja timglasets uppköp i Stockholm. Denna fot blef

ganska enkel, består af en cylindrisk mässingstång med förgylldt composita-kapitäl af brons, på hvilket en vingad kula hvilar, symbol af tiden.

Den 23 augusti 1736 tillsades målaren mäster Fabritz i Arboga att uppfeja den på muren bakom predikstolen målade tapet, som nu under uppsättningsarbetet blifvit något orenad. Tapeten skulle icke förändras, allenast återställas i sitt förra skick. Enligt uppgift af Arboga-bor, som

Neg. förf.

Fig. 20. Trappa till predikstolen i Arboga.

sett draperiet före kyrkans restaurering, var det blått. Detta var naturligtvis den bästa tänkbara bakgrunden för predikstolens myckna guld.

Predikstolen hölls i Arboga alltjämt i hög ära. För dess vårdande bestämdes en årlig stat af 3 D. K., för hvilken summa målaremästaren Fabricius hade att afdamma och rengöra den.

Senare tider ha tagit sina förpliktelser mot det gamla konstverket mera lätt, ha först låtit det förfalla och sedan restaurerat det i ordets kända bemärkelse.

Predikstolen förlorade då sin säkert fint stämda marmorering och öfvermålades i en elakt brun träfärg. Men förgyllningen är kvar, och det är att hoppas, att »marmeleringen» som Precht lade sådan vikt vid, finnes bevarad under den bruna färgen. Dessutom gick vid restaureringen den nämnda blå tapeten förlorad. Det namnchiffer, som bor ha funnits mellan takets änglar, saknas också.

Neg. förf.

Fig. 21. ÄNGEL I NISCHEN Å PELAREN BAKOM ARBOGA PREDIKSTOLEN.

Altartaflan i Kungsör

Altartaflan i Kungsörs kyrka, den af Tessin 1691 påborjade »Carlskyrkan» är troget utförd efter samma arkitekts skiss.[1] Ritningen finnes kvar i Nationalmusei samling. Man kan icke säga, att den är hedersam för Tessin. Det vansinniga elementet i barocken, som kan passa så bra för rikedom och ståt, gör sig ovanligt dåligt under enklare förhållanden. Två fullvuxna änglar tänkas sväfva ned från himlen till jorden, medförande evangeliet om den Korsfästes försoningsoffer i form af en mork Eh-

[1] Altaret utfördes efter ritningar af Tessin mellan 1691 och 1698 eller 99 af snickarne Johan Pfahler (116 D. S.), Mathias Wilhelm (46 D. S.), bildhuggaren Burchardt Precht (300 D. S. — »bilthuggerijet på altaret») och förgyllaren Jeremias Rieger. Slottsarkivet. Räkenskaper för Kongsöhr Kyrka 1695, 1667, 99 och 1702.

Fig. 22. Tessins ritning till altartaflan i Kungsör.

Neg. förf.

Fig. 23. Altartaflan i Kungsörs kyrka.

renstrahlsk duk med en oändligt tung ram. Vid ramens bas hänger ännu en liten bolster af himmelska moln. Att änglarne, snarare än de tyckas sväfva och bära, synas klänga sig fast vid taflans hörn för att icke falla ned, är minst lika mycket arkitektens fel som skulptörens. Denna akrobatik skulle underlättats genom en bakgrund af rikt profilerad arkitektur eller tunga, veckrika draperier (som i Tessins egna kungsstolar) eller berg af moln (som i Berninis Petri Cathedra). Här är miljön den möjligast olämpliga, mager, kall, hvitmenad. Här hade till och med mäster Prechts olyckliga Vestervikska altare, som straxt skall beskrifvas, varit en bättre lösning af altarefrågan.

Egendomligt nog har den figurala skulpturen här i hufvudsak erhållit samma motiv som i de båda kungsstolarne och i Storkyrkans predikstol. Att vågstycket här så löjligt misslyckats beror också på Prechts horribelt tunga och stela arbete. Man kan knappast tänka sig samme mästare till dessa feta trapezkonstnärinnor å ena sidan och å andra sidan till kungsstolarnes pigga basunblåsare och till den flygande S:t Paulus i Upsala. Statyerna kunna dock icke anses som verkstadsarbete, därtill äro de i detalj för omsorgsfullt och korrekt arbetade. Man är tvungen att göra Precht själf ansvarig för dessa, som med mycken finhet i modelleringen förena den mest misslyckade silhuett. Här har han öfvergifvit sin preitalienska tids ideal, hvilket ju indirekt inneslutit Giovanni da Balogna, den djärfva, i hvar punkt lefvande silhuettens mästare, och han står fången i italiensk konventionalism, anser sig tvungen att begagna den schablon för sväfvande figurer, som t. ex. Rafaels transfiguration ger. Intrycket försämras säkert också af materialet, hvitmåladt trä. Om ytan genom förgyllning hade gjorts mer lefvande, så skulle det dåliga intrycket af de slappa konturerna i någon mån förringats.

Altarprydnaden i Vesterviks kyrka skall enligt Eichhorn[1] vara skänkt af Burchardt Precht till kyrkan 1696. Enligt en uppgift i »Donations, Reparations och Inventarieboken» (O. IV. I.) i Vesterviks stadskyrkoarkiv är den *tillverkad* af Precht, men skänkt af rådmannen Jan Olofsson och hans hustru Gertrud de Rees.[2]

Den består af en Kristus-staty i arkitektonisk omramning, en Schmerzensmann, naken med darrande knän, fallfärdig i hållningen och med en sjukt, slapp hud, som verkar minst sagdt mera beklagansvärd än tragisk. Ett tydligt verkstadsarbete, är den utförd i gips eller gipsadt trä och står i en rundbågad nisch, som inneslutes af två joniska kolonner med segmentgafvel. Arkitekturen är planerad efter alla konstens regler men utförd utan känsla för proportioner. Vid nedre, yttre hörnen at det hela stödja sig två voluter med därpå sittande putti, denna gång alldeles ovanlitg otympliga.

[1] Nordisk Familjebok: Precht.

[2] För denna uppgift har jag att tacka Kyrkoherden Herr Palén i Vestervik.

Så ritade Precht 1696. Han var mycket lärd, hade många arkitekturböcker och ville göra precis så, som han sett, att man gjorde i Italien. I samma art och storlek förekommer ju hundratals altare i sidokapell i Rom, men den alltför höga utbrytningen af ramverket öfver nischen, de båda högst hemmagjorda konsolerna med sina tjocka putti på och mycket annat påminner allt för tydligt, att man i är Vestervik och icke i Italien. Som altarprojekt i barockstil för en enkelt smyckad kyrka är Prechts blygsamma invention dock principiellt att föredraga framför det nyss skildrade äfventyret af Tessin i Kungsörs kyrka. Det måste dessutom göras Precht den rättvisan att han verkligen troget söker tillämpa sina ideal, att han icke låtit sina skissböcker från Romresan ligga obegagnade.

Fig. 24. Altartafla i Vesterviks stadskyrka.

Ur hans nordeuropeiska samtids synpunkt måste det lilla Vesterviksaltaret t. o. m. betraktas såsom ett bevis på en ovanligt vaken förmåga att följa med utländska nya moder. Ännu på 1720-talet var man t. ex. i Hamburg icke så modern. Dar byggdes då i S:t Jacobi[1] en trevånings-altaruppsats i ungefär samma stil som Stockholms Tyska kyrkas altare från 1641.

Vid de troget omfattade romerska förebilderna höll Precht kvar in i sitt sista årtionde, då han arbetade på sin största beställning, altartaflan i Upsala domkyrka. Ehuru hans ornamentik blifvit nästan rent gallisk, är hans mönster för arkitekturen alltjämt romerskt. — Efter branden 1702, då altarskåpet med S:t Eriks legend brunnit, var Upsala domkyrka utan altarprydnad. Det var likväl först 1725, som man sag sig i stand att

[1] *Faulwasser*, S:t Jacobi, Hamburg. Detta altare är nyligen rifvet och ersatt med ett nytt.

skrida till anskaffandet af en sådan. Ingenting var naturligare än att kyrkorådet då vände sig till landets förnämligaste skulptör, hofbildhugga-

Fig. 25. S. Ignazio-altaret i Chiesa del Gesu i Rom; af Padre Pozzo med skulpturer ur Berninis skola.

ren Burchardt Precht, hvilken för öfrigt som bekant sedan 1670-talet stod i förbindelse med kyrkan och levererat två predikstolar till denna. Den

Foto. Ostr.

Fig. 26. Gamla altaret i Uppsala domkyrka.

15 febr. 1725 är Precht i Upsala, medför och visar en eskiss för kyrkorådet samt kommenterar den. Sina förklaringar inlämnade han äfven skriftligen, hvadan vi ha tillfälle att medelst Prechts egna ord belysa de gifna afbildningarna.

Demnach die sämtlichen Herren Kirchen Räthe der Thum Kirchen in Upsal von mir einen Abriss begehret, zu einem Altare, welches sie gedächten verfertigen zu lassen in obbemeldtem Kirche, welchen begehren ich hiemit folge geleistet, und gegenwärtigen Abriss verfertiget; worinnen erstlich vorgestellet wird eine reine und schöne Italienische Architectur, in der ordre

Neg. förf.

Fig. 27. Johannes. Detalj till fig. 26.

Neg. förf.

Fig. 28. Tron. Detalj till fig. 26, vänstra sidogruppen.

Composita; weil nun diese Kirche unstreitig das Haupt der ganzen Evangelichen Kirchen ist, und das Gebäu der Kirchen wenig seines gleichen hat, welche nach der ordre Gothica so sauber fest und ansenlich gebauet ist, also wil sich geziemen dass auch die Zierathen inwändich antworten gegen das Gebäu der Kirchen, weil ich aber bei Verfertigung dieses Abrisses die Maassen der Kirchen nicht gehabt, so bleibet doch das Werck in allen seinen stücken; nach dem Abriss richtet sich man, aber war die Maasse angehet, nach dem Raum, wo es stehen soll; wird also wie oben vermeldet vorgestellet die ordre Composita, welche verhöhet mit der ordre Attica; inwändig wird in einem ansehnlichen Arcum vorgestellet der Todt Christi am Creutz, welches das Endzweck und Hoffnung unserer Sehlichkeit ist, oben sind zu sehen einige Gruppen von Jerubims, welche sich alle verwundern über die

grosse Liebe, dass er vor der menschlichen Geschlecht gestorben ist, Unten am Pedestal des Gecreutzes seynd zu sehen zwene Kinder, das eine hält in der Hand einen beutel anzudeuten dass der Heylandt der Welt um schnödes Geldt verkauffet sey, das andre hält eine Dorne, als ein Signum seines Leydens, womit sein heyliges Haupt verwunden und zerrisset worden, hinter dem Creutzefixs wird in einem schönen Gemälde vorgestellet die Stadt Jerusalem samt dem Berge Golgata; oben wird im Gewolke die Verfinsterung der Sonnen vorgestellet; zu oberst wird vorgestellet der heilige Geist, umbgeben mit einer Glori von Engeln und Jerubinen alludirent auf das letzte Wort Christi am Creutz: Vatter in deine Hände befehle ich meinem Geist; Unten über dem Altartisch ist zu sehen Christus, wie er mit dem Aposteln zu Tischesitzet. und nach dem er das Osterlam mit ihnen gegessen, Brodt und Wein nehmet, und darunter seinem Leib und Blut zu essen und zu trincken giebet, und also hiemit das Neue Testamente insetzet.

Fig. 29. KÄTTERIET. DETALJ TILL FIG. 26, HÖGRA SIDOGRUPPEN.

Zu beiden Seiten des Altars werden aus zwey zierliche Pedestalen vorgestellet zwey drey doppelte Figuren, nemlich das neue Testament und der Glaube, das neue Testament wird vorgestellet als eine Frau von eussesster Schönheit, ihr Haupt von einem weissen Stimband umgeben, sie tritt dennem Ungehorsam unter ihre Füssen, und erschräcket die Ketzerey mit einer Feur Flamme, welche sie in der Hand hält, deutent auf den Spruch, mein Wort ist ein Hammer, des Felsen zerbricht: neben ihr ist zu sehen ein fliegender Engel, welcher ein Buch geoffnet halt, worin geschrieben Evangelium.

Die anden Figur der Glaube hält erhaben einen Kelch, sie trit mit dem einen Fuss den Unglauben unter sich, sie wird von einem heidnischen Konig adoriret, welchen der Unglaube suchet daran zu hindern; neben ihr steht ein Engel welcher eine Taffel hält, wor in geschrieben: wer da glaubet und getauffet wird, wird selig werden; wer aber nicht glaubet wird verdammet. Stockholm d. 16 Februarii Anno 1725.

*Burchardt Precht**.

* Citeradt ur Frediani, Uplands kyrkors märkvärdigheter.

Vid Burchardt's afritning och behöriga uttydning hade kyrkorådet ingenting att påminna, utan fann allt fullkomlig approbation. Priset gaf däremot anledning till meningsutbyte. Hofbildhuggaren förklarade sig icke kunna göra arbetet under 5,000 à 6,000 riksdaler, men lofvade slutligen att nöja sig med 4,000. Två medlemmar i kyrkorådet föreslogo, att altarets storlek skulle reduceras med 5 alnar af höjden och proportionaliter af bredden samt att köpet skulle jämkas därefter. Härutaf blef emellertid intet.

1728 meddelar mästaren, att han nu hunnit så vida, att kyrkan borde tänka på, åt hvem den ville öfverlämna altartaflans förgyllning och målning. Stor bestörtning. Det ingick ju i öfverenskommelsen, att skulptören skulle besörja och bekosta detta. Precht behåller emellertid sista ordet, och man ber honom vara vänlig att rekommendera någon skicklig förgyllare. Han anbefaller stockholmarne Örn och Dankwardt.

Neg. förf.
Fig. 30. Kätteriet. Detalj till fig. 26, högra sidogruppen.

Det dröjer emellertid ända tlil 1731, allhelgonadagen, innan altarprydnaden kan invigas. Vid uppsättningen medverkade Prechts son, Herr Gustaf. Fadern ber kyrkorådet att »gunstigast ihågkomma sonen med någon diskretion för det arbete han vid domkyrkan med altartaflan haft».

Altartaflan hade då samma utseende som på vår afbildning. Härtill skulle dock enligt Prechts citerade förslag komma en ytterligare prydnad: arcaturen skulle fyllas af en målad landskapsfond bakom krucifixet. Antagligen trodde kyrkorådet, att de icke behöfde betala eller bestyra om landskapsmålningen. Men på samma sätt som de tvungits att betala förgyllning och marmorering, sågo de sig nu nödsakade att på egen bekostnad beställa landskapsfonden. Precht frågas äfven denna gång om råd, men kyrkorådet går till sist sin egen väg och anlitar den billigaste kraften, universitetsritmästaren Klopper. 1732 är Kloppers verk färdigt. Han får 1,800 D. K. Skönt måtte det icke varit att döma efter i Upsala universitetsmuseum bevarade arbeten af Klopper.

Betalningen till Precht hade Domkyrkan oerhördt svårt att klarera. Äfven Klopper måste vänta. Han var jämförelsevis tålmodig, men icke

så Precht. Vid ett kyrkoradssammanträde 1733 beklagar sig arkebiskopen öfver »Prechtens svåra och förtreteliga bref» angående hans resterande fordran å 6,000 D. K. Man måste gifva biskopen rätt, Precht kunde skrifva förtretligt. Ett bref från april samma år, antagligen icke identiskt med det, som biskopen beklagar sig öfver, utan detta föregående och skrifvet i samma ärende, är bevaradt i domkyrkans arkiv och återgifves som bilaga n:o 10 till exempel på den energiske nordtyskens idoghet, då det gällde att pressa pengar ur hans svenska kyrkliga gäldenärer.

1734 i mars anhåller Precht ännu en gång om sina 6,000 D. K. Det är då, som kyrkorådet, bragt till förtviflans rand, frågar honom, om han icke för tillfället vill låta sig nöja med 3,000 D. K., hvilken summa kunde tillsammanbringas, om han ville mottaga kyrkans gamla silfver i afbetalning, till 4 daler och 10 öre lodet beräknadt, plus en sedel på 900 D. K. plus en assignation. Precht förklarar sig vara nöjd härmed och vill taga emot 256 ½ lod förgylldt till 4 daler och 10 öre lodet, varandes glad att han intet alldeles förgäfves hade rest till Upsala.

Detta var geschäftsidan af saken. Vi öfverga till den konstnärliga sidan.

När Precht 1728 vid 77 års ålder gör upp skissen till Upsalaaltaret, har han nått ett mål. Han är försedd med ovanligt rika medel, han arbetar för rikets främsta kyrka, självständig, oberoende af arkitekt; i kyrkorådets ögon ett konstens orakel, har han tillfälle att breda ut all sin lärdom om ordningar och moduli, har fria händer att leka marmor med gips och marmoreradt trä, att stapla pelare på kolonner, bombera frontoner — med ett ord att göra hvad honom lyster. Och hans lust är nu att låta det präktigaste han under Tessins ledning 40 år tidigare förts att se i Italien åter uppstå och slå Upsala domkyrkas oprofilerade murar med häpnad. Då han i förklaringen till sin skiss skrifver om, att altaret måste svara i sina proportioner till dômen, som vore hufvudet för alla evangeliska kyrkor och nästan oförliknelig i sin fasta gotiska byggnadsart, så är det samma tankegång, som förde Bernini till att i S:t Petritabernaklet göra ett verk, som hölle Peterskyrkans väldiga arkitektur stången. Och när Precht utkastar planen för altaret, faller det af sig själf, att endast det mest pralande och braverande af allt i det barocka Rom skall gifva förebilden — den, som känner Rom någorlunda, anar med en blandning af skräck och vördnad, hvad jag tänker på — Ignazio-altaret i Gesù af Padre Pozzo. Men han öfvergår detta i proportioner genom att ofvanpå det placera en reproduktion af molngruppen öfver Petri Cathedra i S:t Peter.

I Galm Perssons Precht-biografi säges ett altare i Jesuitkyrkan i Loreto varit förebilden. Allt vore gjordt efter mönster af detta med den skillnaden, att det som »i Upsala finnes förgyldt, där är af klart guld, och

de bilder, som här äro hvita, skola i Loreto vara af rent silfver i samma storlek. Men de blå med guld insprängda höga pelare, som understödja triumfportens hvalf, skola vara af lazursten, hvilken plägar lika skattas med guld.» Någon jesuitkyrka existerar emellertid icke i Loreto utan förebilden är, som sagdt, Ignazio-altaret i Jesuitkyrkan i Rom.[1] Den sagolika materialrikedom, som Gahm Persson beskrifver, finner här verkligen, åtminstone delvis, sin motsvarighet, S:t Ignatius Loyolas staty var på Prechts tid af silfver (numera ersatt med en försilfrad), kolonnerna äro klädda med lapis lazuli och kanellerade med strängar af förgylld brons. Af samma material äro kapitäl, kolonnbaser, reliefer på piedestalen m. m. Entablement och fronton äro af verde antiche, pilastrar m. m. af svart och hvit marmor, piedestalen af giallo da Siena. Sidogrupperna, af hvit marmor, framställa, den vänstra: Religionen, dyrkad af en konung med negeransikte, hindrad i detta förehafvande af Ondskan, en kvinnlig gestalt med gement utseende; den högra: Tron angripande Kätteriet, framställdt af två manliga figurer, som stödja sig på några stora volymer med tydliga svarta ryggtitlar — Luther, Calvin, Zwingli!

Detta öfversättes nu ord för ord till protestantismen. Jesuitgeneralen ersättes af Kristus på korset, korset planteradt i ett postament med två putti, som liknar S:t Ignatius' postament. Den vänstra sidogruppen återgifves tämligen noga, men kallas för Nya testamentet. I den högra gruppen utelämnas reformatorernas skrifter, och det hela kallas för Tron besegrande Otron. Materialet förändras från metall och halfädla stenar till gips och förgylldt och måladt trä. Målningen återger emellertid så godt den kan de olika marmorslagen.

De största afvikelserna från förebilden voro beroende af domkyrkans arkitektur. Altaret hade icke vägg att stödja sig emot, som dess romerska förebild. Bakom det låg koromgången och Vasakapellet. Det var som sagdt redan i Prechts »uttydning» föreslaget, att genom en målad fond bakom krucifixet gifva det hela utseendet af ett romerskt väggaltare. Men detaljerna på pelarnes insidor, den omständigheten att altaret invigdes utan fond och att fonden redan innan 1700-talets slut utan tvekan aflägsnades tyda pä, att Precht byggt sitt arbete med tanke på att kunna undvara fond. Koromgångens mellersta intercolumnium skulle då bilda en nisch, om jag så får uttrycka mig, i hvilken krucifixet skulle stå. Kring denna oerhördt djupa nisch skulle själfva altaruppsatsen bilda omramningen. Det mäktiga intercolumniet spärrade nu ut altaret till en sådan bredd, att de båda sidogrupperna måste ställas snedt för att få rum

---

[1] Efter sättningen af ofvanstående har jag observerat, att Professor C. R. Nyblom påpekat altarets afhängighet af Pozzos verk. Detta i en beskrifning (i manuskript) öfver Upsala domkyrkas altare i sagda kyrkas inventarium af 1891, förvaradt i Kgl. Vitterhets-Historie- och Antikvitetsakademiens arkiv.

i koret, men trots det fingo de icke plats utan tvungos att skjutas in i koromgångens västligare intercolumnier. De skylas således, sedda rakt väster ifrån, nästan till hälften och se dessutom till följd af sin sneda ställning ytterligare smala ut. I San Ignazio-altaret stå sidogruppernas postament rakt ut och deras silhuette är sådan, att de ge intryck af ett slags contreforter, bidraga att åt hela altaret gifva ett fast och stadigt uttryck. Denna verkan är alldeles förfelad i Upsala.

Redan utan denna omständighet skulle förhållandet mellan höjd och bredd vara större i Upsala än i Ignazio-altaret. En anledning till den enorma höjdutvecklingen kan möjligen varit den, att Precht, förledd af tanken på den beundrade glorian öfver S:t Petri Cathedra, som begagnar ett verkligt fönster för ernående af ljuseffekt i molngruppens midt, velat anbringa Upsala-altarets gloria i jämnhöjd med det runda fönster, som rakt ofvanför koromgångens mellersta spetsbåge vetter åt kyrkvinden. Detta kunde ju alltid apteras till ljuskälla, genom upptagande af ett takfönster eller dylikt. Så har visserligen icke skett, men glorians centrumskifva befinner sig faktiskt just på den punkt, att den täcker fönstret i fråga. För att nå så högt måste altaret byggas på med en sorts attika, som består af två snedställda, voluminösa pelare, bärande hvar sitt segment af en bruten fronton. I denna frontons brott börjar gipsmolnglorian, som sedan breder ut sig så väldigt att dess midtpunkt kommer i höjd med fönstret.

Då Precht en gång beslutat att lämna spetsbågen fri, kunde han icke föra entablementet öfver från det ena kolonnparet till det andra. Hela arkitekturen blir således fullkomligt öppen, om man undantager en smal båge, som spänts, ytterligt irrationellt, öfver Kristi hufvud, som ett slags baldakin (den har tydligen äfven tjänat som öfre ramdel till Kloppers målning). För dylika liksom sönderbrutna altartriumfbågar, där t. o. m. entablement felar, saknas nära nog romerska förebilder. Då sådant någon gång förekommer, är rummet mellan stöden fylldt af våldsamma visionsartade scener, som utspelas i molnmassor, aldrig är det tomt och ännu mindre fylldt af en målad duk. Den italienske konstnären utmärkes dock nästan alltid af ett visst sundt förnuft äfven under den vildaste barocktiden — att en helgonvision spränger en fast arkitektur, däri ligger en tanke, åtminstone en teatermaskineritanke, men att fästa en duk med ett landskap mellan två kolonnpar, som äro på marsch i divergerande riktningar, eller att lämna ett nästan fullkomligt tomrum emellan dem hör den nordiske dilettanten till.

Den oresonliga planen och den rangliga, tornaktiga fasaden förskylldes till stor del därutaf, att Precht vid skissen tagit hänsyn till korets arkitektur. I felen ligger således en sorts förtjänst. Det var isynnerhet genom offret af entablementet, som den fria blicken genom omgången in

i Vasakoret räddades, och de gotiska vertikalerna sluppo att brytas af någon genomgående horisontal.

Men Precht strandade på att vilja med dessa hänsyn förena trohet mot en förebild (som han å andra sidan kanske trott sig böra välja just af hänsyn till domkyrkans betydenhet) en förebild, som i hvarje punkt var komponerad för ett annat slags miljö.

Man märker både i altarets detaljer och i detta försök till anpassning, att Precht både lärt mycket byggnadskonst och lärt att tänka en smula som en byggmästare. Men det stannade vid en smula, och man bör vara tacksam, att han icke ofta fick beställningar, sådana som denna.

Det skulle kunna synas, som om ofvan sagda inlägger allt för många välvilliga synpunkter i Prechts planer. Vi ha ju sett, huru absolut han missförstått och barbariserat sin romerska förebild, och vi ha läst i hans »uttydning», att han vid uppgörande af planen faktiskt icke fäst sig vid kyrkans mått. Men det är klart, att denna »uttydning» hänförde sig blott till en första skiss, icke till en detaljritning. Vid en sådans utförande *måste* han naturligtvis taga hänsyn till kyrkans mått, och han tvangs då in i den tankegång, som jag ofvan sökt rekonstruera, han måste lägga sitt romerska altare liksom på en Procrustesbädd och med block och rep sträcka ut det till gotiska proportioner. Men han hade, naturligt nog för sin tid, icke courage att kasta den romerska förebilden. Därför blef hans altares arkitektur ett enhetslöst blandverk, hvarken ett altare alla romana, ej heller en omramning till en imaginär nisch med Vasakoret som fond, intetdera af båda men litet af hvarje.

I den stora mängden stuckstatyer i öfvernaturlig storlek (elfva stycken utom alla putti) har han i allmänhet haft direkta italienska förebilder. Det är åtminstone gifvet med afseende på sidogrupperna. Det är betecknande för hans nordiska, nederländska stil, hur han transponerat dem. Där det italienska altaret ger lifligt böjda kroppar, skuggrika, stora veck, väldiga draperimassor, som breda ut sig som en fond bakom de genom djupt inskurna skuggor kringtecknade kroppsformerna, ger Precht rak, stel hållning, smala, effektlösa veck, små fladdrande draperiflikar. Det förtjänstfulla i Prechts skulptur kommer här ej alls till sin rätt. Hans goda egenskaper visa sig, då han skulpterar basunblåsande änglapojkar och baby-kerubiner, men här vill han vara högtidlig och blir stel. Hans små skarpa veck verka icke heller i stuck, hans material är det förgyllda träet.

Som bekant måste Prechts storverk rymma fältet, då Upsala domkyrka ombyggdes, har sedan dess varit deponeradt i Nordiska museet men kommer att ånyo resas i den barockt byggda Vasakyrkan i Stockholm, som nyligen inköpt det gamla altaret af Upsala domkyrka.

Upsala-altaret beundrades mycket på 1700-talet och imiterades i många kyrkor, bl. a. i den veterligen sista altarbeställningen som Precht själf effektuerade, i Torstuna kyrka. Där fanns i början af 1700-talet en präst med glödande intresse för sin kyrkas konstnärliga utsmyckning. Han försökte många gånger att förmå församlingen att afsätta medel för en ny altartafla. 1730 lyckades han pressa fram 600 D. för detta ändamål.

Altaruppsatsen i Torstuna kyrka i Upland.

Neg. förf.

Fig. 31. Altaruppsatsen i Torstuna kyrka. Detalj.

Men då han dog 1732 var ännu intet gjordt. Vid testamentsoppningen befanns det emellertid, att han själf donerat 3,500 D. K. för anskaffande af en altartafla. Då församlingen nu vänder sig till landets förnämste tillverkare af kyrkmöbler herr Burchardt Precht, så följas antagligen den aflidnes intentioner. Efter Prechts ritning uppsattes 1734 under ledning

af sonen Gustaf den altartafla, som ännu pryder kyrkan.[1] Den består af ett krucifix, omramadt af en enkel rundbågig arkitektur. I sin måttfulla, magra elegans och i sin fulländade teknik är altarprydnaden ett motstycke till Arbogas predikstol. Krucifixet står som silhuett mot det stora korfönstret, och altararkitekturen utgör tillika en omramning för detta fönster. Å pelarnes och rundbågens innersidor, som äro behandlade som en fortlöpande fyllning, synes en ornamentik af genombrutet, förgylldt (Eyslerskt) bandverk på blå grund. Färgerna på arkitekturens främre sida äro: pilasterramar och svicklar grå-grönådrig marmor, fyllningen gulröd (giallo anticho), konstruktiva delar hvit och grå-ådrig marmor. Själfva altarbordet gjorde han på romerskt sätt i form af en sarkofag i porfyrfärg med två korslagda palmkvistar på frontsidan.

Torstuna-altaret kan kort karaktäriseras som en abbreviatur af det upsaliensiska altaret, med betoning af dess själfständigaste element, omramningsidén.

Dess byggnad visar om möjligt tydligare än Upsala-altaret, huru föga troget Precht följde de förebilder som han så visst som hans konstnärligt finast bildade publik ansågo som de förnämsta, de s. k. »altare alla romana». I proportionerna är han rent af af motsatt verkan. I stället för satthet och slutenhet är här magra proportioner, genomskinlighet. Krucifixet inom arkaden påminner mera om Peruginos korsfästelse i Santa Maria Maddalena de Pazzi i Florens än om ett romerskt barockaltare.

Möbler. I de flesta möbler som utgått ur Prechts verkstad har icke blott icke hans hand arbetat, utan han har icke ens gjort särskild ritning för föremålet i fråga. En modell som en gång vunnit bifall upprepas i det oändliga och står alltid att få för ett bestämdt pris.

En träffande uppfattning af den Prechtska möbeltillverkningen kan endast vinnas i samband med en undersökning öfver hans svenska samtids möblement i allmänhet. Då en sådan icke är publicerad men antagligen inom icke alltför aflägsen tid kommer att från kompetent håll offentliggöras, har jag icke ansett mig böra ingå på något djupare skärskådande af P:s möbler och allra minst på ett uppgörande af katalog öfver dylika. Här skall blott kort omnämnas de mest typiska af de möbelformer som utgingo från hans verkstad.

Guéridonerna gåfvo figurbildhuggaren bäst tillfälle att visa sina egenskaper, då möblernas bärande element eller skaftet ofta bestod af en statyett. Det här reproducerade exemplaret utgör den ena af ett par (symetriskt ungefär lika) guéridoner i Nordiska Museet. Attributionen till Prechts verkstad motiveras utom af ett flertal ornamentala detaljer (jag har

1 Torstuna kyrkas arkiv. För den hjälp som min vän Prosten Richard Norén gifvit mig under mina studier i hans kyrka, står jag i stor tacksamhetsskuld till honom.

vid möblernas bestämmande haft att hålla mig till detaljerna pa Prechts notoriskt kända större arbeten, särskildt underredet på predikstolarne) af puttotypen, som är specifikt prechtisk. Man jämföre fig. 31 — det främsta kerubshufvudet — med fig. 21 samt det å sidan 25 om Prechts putti sagda. Möbelns hufvudformer äro franska. Dock har jag i de franska mönsterstick som Precht notoriskt använde icke funnit *direkta* förebilder (Le Pautre).

Fig. 31. Guéridon i Nordiska museet. Förgylldt trä.

Den oproportionerligt långa, ehuru icke obehagliga änglagestalten visar i sin mån hvad förut antydts, nämligen att Prechts uppfattning af människokroppen bör ha influerats af de på Drottningholm uppställda Adrian de Vries-bronserna.

Detta par är det enda författaren bekanta som med säkerhet kan tillskrifvas Precht. Det i Drottningholms- alkoven uppställda paret, som vid ett flyktigt betraktande synes hithörande, har i ornamentet intet af vår masters sedvanor. Mönsterritningen synes ha varit mera omedelbart fransk än Prechts brukar vara.[1] Äfven själfva figuren gör ett mera franskt intryck. Sådana van Dyckskt mjuka smala konkavtbojda fingrar modellerade aldrig Burchardt Precht.

Fig. 32 Elfenbensur med fot.

En fot till ett elfenbensur på Gripsholm, som hör till samma möbelklass som guéridonerna, afbildas här som ett afskräckande exempel på hur långt i konstnärlig samvetslöshet firman B. Precht kunde gå. Utom uppgiften i Hedvig Eleonoras hofkassabok visar dräktbehandlingen tydligt att vi här ha med Burchardts atelier att göra, ehuru hvar detalj karrikerar stilen i ateliérens goda arbeten

[1] Jämför mönsterstick af A. Loir.

Det i fig. 33 återgifna Gripsholms-*bordet* är typen för de flesta praktborden inom det kungliga husgerådet från barockens tid. Då Precht enligt hofkassaböckerna är den oftast förekommande leveranten af förgyllda bord och denna bordstyp dessutom i sin ornamentik är af Prechts stil, lider det intet tvifvel att bordet i fråga 1) är af Precht och 2) är ett exempel på den oftast från hans verkstad utgående bordstypen. Ehuru utfördt i italiensk stil med s. k. »italienisches laubwerk», påminner det dock mera om *franska* bord utförda under Louis XIV-stilens första italieniserande skede än om verkligt italienska. De senare sakna finhet i detaljerna, verka mer med nästan rått kolossala profileringar och svängningar i grundplanet och skrytsamt djupa underskärningar. Tämligen direkta

Fig. 33. Bord i förgylldt trä med marmorskifva.

förebilder för Prechts bord finnas bland de internationellt gängse Augsburgska ornamentsticken såsom i Indau, Neue romanische Zierrath (c. 1685.) Jämförda med snarlika bord af andra mästare på de kungliga slotten, utmärka sig Prechts för en yppigare akanthus, djärfvare underskurna blad och i allmänhet en mycket öfverlägsen modellering af vegetativa delar. I dylikt visar han sig lika känslig som i de förut nämnda och prisade dörrfyllningarna på Drottningholm.

I hofkassaböckerna förekomma från och med 1703 bord med infälldt spegelglas, levererade af Precht eller importerade från Frankrike. Samtliga sådana bord ha raka fyrsidiga ben och deras ornament består af *bandverk*.

Hofkassaböckerna ange äfven att en liknande smakförändring ägt rum med afseende på speglar. Den äldsta tidens snidade ramar efterträdas af dylika, som själfva bestå af spegelglas med slipade ornament. Ornamenten på dylika speglar, af hvilka jag för närvarande icke med säkerhet vågar tillskrifva Prechts fabrikat någon särskild grupp, äro af samma art som på de nämnda glasborden. Att samma förändring äfven utmärkte konterfejramarnes utveckling visa två bifogade afbildningar. Fig. 34 tillhör en tafla af Ehrenstrahl i Nationalmuseum, Karl XI:s barn, och levererades af Precht 1700 (se bilaga X). Fig. 35 afbildar en detalj

Fig. 34. Förgyld och snidad ram. Detalj

Fig. 35 Förgyld ram. Detalj

af en ram i Upsala universitets fakultetsrum och levererades 1727 (se bilaga X). Samma stilchangement ha vi sett i Prechts ornamentik på hans stora arbeten (se sid. 44 och 64), den kan för öfrigt iakttagas tydligt i svensk guldsmedskonst vid samma tid och motsvaras i Frankrike af öfvergången från Le Pautre till Berain, från det italieniserande till det renodladt franska, från tidig Louis XIV till sen. Att Prechts ornament under Tessins ledning slår in på de rent franska stigarne bebådar det direkta förhållandet till Frankrike, till hvilket Sveriges konst tenderade mer ju längre in på 1700-talet man kom.

Fig. 36. ALTARTAFLA I S. MARIA DEL POPOLO I ROM. SKISS AF NIC. TESSIN D. Y.

Résumé. Precht var vid sin ankomst till Sverige en genuin talang och utvecklade sig under inflytande af Nic. Tessin d. y., Millich och Adrian de Vries' arbeten till den höjd som representeras af kungsstolsänglarne. Kom så hans italienska resa, där han såg allt, lärde sig allt och köpte böcker och kopior öfver och af allt stort som var i kurs hos dåtidens konstpublikum, arkitektur som skulptur. Efter detta utvidgar han sin rörelse, verkstadsarbetet öfverväger, mästaren själf dirigerar hufvudsakligen, bygger dessutom hus, säljer tomter och bedrifver spegelhandel. Hans utveckling som figurbildhuggare slutar, han har tagit med för mycket stora förebilder hem att kopiera, för att han skulle kunna göra något självständigt, och han var icke man att suveränt behärska ett så stort material som hans lärdom skaffat honom. Den habile dekoratören åstadkommer visserligen ännu många vackra saker och utvecklar äfven, och bildhuggaren från 1684 lefver en eller annan gång åter upp men på det hela taget hade

Fig. 37. Altartafla i Sala stadskyrka. De skulpterade (förgyllda) delarne af D. Korts.

han under sin italienska resa utbytt sin friskhet mot lärdom. »Ej bättre börda man bär på vägen än kunskap mycken», håller icke alltid streck.

Men innebär det icke en orättvisa att anse Precht i hans senare arbeten (såsom Upsala-altaret) öfverhufvudtaget som lärd konstnär, som en *romanist* och därvid framhålla hans missuppfattning af förebilderna? Han kopierade kanske endast detaljerna men hade i stort sedt själfständiga idéer. Är det icke lika orättvist som att bedöma Stjernhielm efter virgi-

lianska hexametrar? Säkert orättvist, men det är sagdt icke som en dom öfver konstnären utan som en karaktäristik. Ett konstverk sättes in på sin plats i historien genom att mäta dess afstånd från andra bekanta punkter. Finns det kanske något system i det ständiga missuppfattandet af romerska förebilder? Finns det i Norden med andra ord en gentemot Rom självständig, berättigad smak?

Vid betraktande af kungsstolsänglarne föll uttrycket quattrocento. Förhållandet mellan arkad och krucifix i Upsala-altaret och i Torstuna sammanställdes med perugineska proportioner. Till dessa iakttagelser läggas nu en fjärde, gjord på ett arbete af en Prechts lärjunge — Daniel Korts — som åren 1713—14 utförde altaruppsatsen i Sala stadskyrka, skänkt af Hedvig Eleonora d. ä.[1] I sin uppbyggnad företer detta altare samma motiv som ett sidoaltare i S. Maria del Popolo Rom af Berninis skola. Det är möjligt att Sala-altaret inspirerats af detta, eftersom det bland Nic. Tessin d. y:s ritningar i Nationalmuseum finns en skiss af det romerska altaret. I hvilken mån har den italienske och den svenske konstnären uppfattat det gemensamma ämnet — en ram flankerad af två änglar — olika.

S. Maria del Popolo:	*Sala stadskyrka:*
En triangelformigt samlad massa.	Tre skilda partier.
Förhållandet mellan höjd och bredd litet.	Förhållandet mellan höjd och bredd stort, såväl inom det hela som inom hvart och ett af de tre partierna.
Figurerna af normala, något satta proportioner.	Figurerna långa och gängliga.
Ramens kant slät.	Ramens kontur krusad utaf genombrutna framspringande ornament.
Ramen bred.	Ramen smal.

Uttrycken i denna komparation låter en tro att här ett fjortonhundratalsarbete (högra spaltens egenskaper) jämförts med ett renässansverk (vänstra spaltens egenskaper). Således också här quattrocento!

Dessa påpekanden äro naturligtvis för få för att bevisa en sats som vill ha så allmän giltighet. De stå emellertid som belysande den uppfattning som trängt sig på författaren vid betraktandet af icke blott Precht utan af all nordeuropeisk konst efter senässansen som i någon mån är romanistisk:

I och med flyttningen norrut ombildas de italienska formerna efter en fix lag. De varda, ur italiensk synpunkt sedda, mera gammalmodiga: under iakttagande af den italienska renässansens eller barockens detaljer,

[1] Böttiger, Hedvig Eleonoras Drottningholm.

behärskas de nordiska konstnärerna af en smak som i sina stora drag står en del 1400-tals-tendenser närmare än Italiens cinque- och seicento. Sedda under en sådan synpunkt återvinna många nordiska barockverk de sympatier, som de så lätt förlora, så fort man jämför dem med deras romerska förebilder.

Men den italienska resans visdom medförde för Precht en annan nackdel svårförlåtligare än romanismen: vand att framför allt beundra antikens ofärgade marmor och italienarnes hvita polerade helgon öfverger Precht i allmänhet det material för hvilket han var skapad — förgylldt trä — och söker att i stället genom gips och gipsadt trä imitera marmor. Det är tydligt, hvad han förlorade på att kläda sina skapelser i döda ytor i stället för i en lefvande epidermis. Men häruti följde han äfven sin tids ande. Efter hans död existerar knappast mer någon träbildhuggarkonst i Sverige. All skulptur som icke utförts i marmor, brons eller gips betraktas icke som konst utan som handtverk. Så är ju ännu i dag den populära uppfattningen, obruten af de få, ehuru ofta så briljanta traarbeten som förekommit på en eller annan af de sista årens utställningar. Burchardt Precht var den siste svenske träbildhuggaren eller korrektare uttryckt den siste i kedjan af de nordtyska träskulptörer som utöfvat sin konst i Sverige. Den kedjan i hvilken »Den Store Jörianens» tyske mästare var den störste.

Bilaga I.

UR BURCHARDT PRECHTS BOUPPTECKNING.*

Anno 1738 den 8 och 16 Maii, Närwarande Justitiæ Borgmästaren ädel och högagtad Hr Petter Aulævill, Rådmännerna Hr Erich Strom, Hr Anders Göding, Assistenten wälborne Lars Eek och Notarien Johan Glock, uprättades detta Inventarium öfwer qwarlatenskapen efter aflidne Kongl. Håf Bildthuggaren herr Burchard Precht, som den 26 sistl. Februarii med döden afgadt; Till delning och rättelse för änkan dygdesamma hustru Susanna Kröger och de öfriga arfwingarne, den aflidna mannens Barn och Barna Barn, nemligen 1:o) af första giftet med hustru Brita Standoss dottren aflidna hustru Maria Elisabeth Prechts fyra efterlemnade Barn sam̄anaflade i lifstiden med Bagaren mäster Petter Hansson, som är först Sonen Bagaren mäster Petter Hansson Junior, andra Sonen Bagare gesällen Carl Fredrich Hansson bagge närwarande, tredje Sonen Officeraren Christian Hansson wistande utom lands och fierde dottren Jungfru Hedvig Hansson, som har dess hemwist hos Brodren Bagaren Mr Petter Hansson, uppå hwilkas wägnar war tillstädes häradshöfdingen Hr Otto Grönlund såsom deras fullmagtig, berättandes merberörde Bagare Petter Hansson, att han wille påtaga sig formynderskapet för sin omyndiga Syster och likaledes bewaka så wäl den frånwarandes, som samtliga Syskonens arfsrättigheter.

2:o) Äfwen och af detta första giftet dottren Fru Anna Catharina Precht gift med Majoren Wälborne herr von Zettler utom Rikes stadd, men Frun sielf nu närwarande tillika med dess Fullmagtig Controleuren wälbede Erich Luth, 3:o) af samma första gifte, aflidne Sonen Bildthuggaren Johan Philip Prechts efterlemnade trenne omyndiga Barn, nemligen först dottren Brita Susanna Precht om 14 åhrs ålder, andra Sonen Christian Precht 7 åhr och Tredie dottren Christina Precht om 1½ åhrs ålder, uppå hwilkas wägnar deras moder närwarande war, tillika med Kongl. Håf Rätts Advocaten wälbde Isach Faggot, som låfwade antaga sig Curatelen för dessa omyndiga.

* Original i Förmyndarekammarens arkiv.

4) Sonen Burchard Precht, som berättades hafwa öfwergifwit Lutherska religion och nu för tiden skall uppehålla sig uti Lottringen och Staden Bitsch, för hwilken orsak dess nu med döden afgångna Fader uti ett författat testamente d. 3 maii 1735 och dess 1 § förklarat honom för arflös, efter som han blifwit Romersk Catholisk, och dess utan utom Fadrens wettenskap ingådt ägtenskap med ett fransöskt qwinfolk.

5:o) Af detta senare giftet med nu warande Enkian Hustru Susanna Kröger, Sonen Bildthuggaren Gustaf Precht samt 6:to) Sonen Guldarbetaren Christian Precht bägge nu tillstädes.

Här wid infunno sig och uppå Enkians Hustru Krögers wägnar Cancellisten wälbde Adam Binstedt och uppå Sönerne Gustaf och Christian Prechts sida såsom god man Stads Fiscalen wälbde Samuel Ekerman. Uppå de Deputerades behöriga föreställning och påminnelse om Egendomens noga och rigtiga upgifwande ingaf Stads Fiscalen Ekerman och Cancellisten Binstedt en af Enkian och Sönerna författad upteckning öfwer Egendom̄en, som nu uplästes, med berättelse, att den samma är af sådant innehåld at så wäl Enkian, som bägge aflidna Mannens och hennes egna hemmawarande Barn kunde den bestyrka med wanlig underskrift och edelig förbindelse efter lag; men aldenstund de öfriga Sterbhus Interessenter och arfwingarne med deras fullmägtige förklarade sig missnöjde med det uti ofwanberörde upteckning upsatta wärdie, så på Fasta, som lösa Egendomen; För denskull togo de Deputerade altsammans, som angifwit blef, uti behörig besichtning, och förrättades denne Inventering och wärdering uppå wederbörandes angifwande sålunda

Nembln.

Fast Egendomb.

Ett Stenhus belägit inne uti Staden wid lilla Nygatan å frii och egen grund, hwilket Enkian och bägge Sönerne innehafwa och bebo, och förmena böra upföras med wäggfasta Tapeter efter bekostnaden till 27,000 C Rmt, finna de Deputerade efter noga föregången besichtning af alla husets lägenheter samt inhämtad berättelse af Stadens Byggmästare Johan Teulich och Murmästare Niclas Fischer om wärde efter deras tanka, skiäligt, at skatta och wärdera till	30,000: —[1]

Här wid påminte Häradshöfdingen Grönlund, och Kongl. Håf Rätts Advocaten Faggot på sina Principalers och Pupillers wägnar, at den aflidne mannen skall ägt flere Huus i Staden, som eij angifne äro, hwaraf det ena skall wara beläget gent emot detta Huus och det andra på wäster långgatan, men bägge Sö-

Transport 30,000: —

[1] Myntenheten är daler kopparmynt = 32 öre kopparmynt = ungefär 0,44 kr. (myntvärdets fall oberäknadt).

Transport 30,000: —

nerne Gustaf och Christian Precht nekade dertill, åberopandes sig icke allenast, den afhandling som skiedt med fadren uti lifstiden efter Kiöpebref af den 2 November 1727 som Fadrens Testamente förmäler utan ock deras modermoders Framlidna Hustru Ursilla Faltz med Föräldrarnes, såsom, efter henne närmaste arftagare gifna bifall, till dem bägge enskylt giorde Testamente af den 23 Jan. 1723 tillika med åt skilliga andra Documenter, Räkningar och skrifter hwar af de öfrige Sterbhus Interessenterne begiärte vidimerade afskrifter, som de förre låfwade dem tillställa; förbehållandes sig Interessenterne, at på behörig ort framdeles författa deras anmärkningar deröfver.

Grafstalle.

En Graf uti St. Catharina kyrkia, hwilken här utan wärde till samteliga Sterbhus Interessenternes gemensamma nytta innan linien uptages.

Contante medell.

Uti Lähne Banco Capital[r] En Lähne Banco Sedell under № 1753 och Susanna Nilsdotters namn stor 268 Ducater 14 1/3 D. Specie giör i Kmt	4,825: 11	
Vid Inventeringen befants liggande uti ett piedestal eller wäggskåp 6 st. gamla dubbla Specie Carol[r] a 4 D. 22 öre st.	28: 4	56,675: 16

Jouveler och Guld

Wärderade af Jouveleraren Daniel Bergman.

1 Diamants Ring om en stor Taffel-sten och med 12 st. små, carmiserad	150: —	
1 litet Diamant kors	180: —	
1 guld medaille, wägande 19 3/4 Ducat: a 18 D.	355: 16	
1 Portugisiskt mynt om 4 Ducater wigt a 18 D. ..	72: —	
4 st. Ducater à 18 D.	72: —	
1 litet Portrait i guld infattat	36: —	865: 16

Silfwer forgylt a 4 D. lodet.

1 stor Skål	tills[s] 202 3/4 lod	811: —
1 d:o Bägare		
1 mindre dito		
2 st. Salt kar		
1 liten barnskåhl		

Transport 88,351: 32

		Transport	88,351: 32
Silfwer oförgylt.			
1 Confect fat .... 6 st. Skiedar......................	tills^{s} $82\frac{1}{4}$ lod à $3\frac{1}{2}$ D.	287: 28	
1 Foutrale med Silfwerskied, Knif och gaffel wägande $10\frac{1}{4}$ lod à 4 D.		41: —	328: 28
Engelskt Tenn a 25 D. L℔			
8 st. Faat .... $2\frac{1}{6}$ dussin tallrickar.........	tills^{s} 9 L℔ 2 mk^{r}	227: 16	
Swenskt Dito a 20 D. L℔.			
11 st. Fat .... $2\frac{1}{2}$ dussin tallrickar......... 2 st. Kannor .... 1 stop .... 1 halfstop d:o ... ... 3 st. Saltser	tillsammans 8 L℔.........	160: —	387: 16
Koppar à 25 C L℔.			
1 Distileer panna om 3 Kannors storlek .... 1 Kiettel med lock .... 1 stor tortpanna .... 2 st. dito smärre .... 1 miölkpanna .... 3 st. smärre pannor .... 1 miölkpanna .... 1 Castroul .... 1 lock .... 1 skopa .... 1 liten Castroul .... 2 st. Thee kiettlar...... ..... 1 liten Caffe kanna	tills^{s} 3 L℔ 12 mk		90: —
Messing.			
1 Watn Kiettel .... 1 Kiött Korg .... 1 Säng bäcken .... 1 Kiettel.......................... 3 st. Refjärn....................	17 mk à 1 D.	17: —	
1 gl. Strykjärn med dess 2:ne lod		3: —	20: —
		Transport	89,176: 76

	Transport	89,176: 76
Metall.		
1 stor gryta ………… / 1 mortell ………… } 2 L℔ 2 mk à 24 öre mk …………		31: 16
Järn.		
3 st. grytor à 3 D. …………	9: —	
1 panna …………	3: —	
1 Stekwändare …………	12: —	
2 st. Pankaks pannor …………	2: —	
1 stor Kiöks Knif …………	1: —	
2 st. Stekspett …………	4: —	
3 st. Halster …………	3: —	
1 par Hacke Knifwar …………	1: —	
3 st. Eldgafflar à 1 D. …………	3: —	
2 st. dito Skyfflar à 1 D. …………	2: —	40: —
Blecksaker.		
5 st. äggformer ………… / 1 stort täckfat ………… / 2 st. mindre d:o ………… / 1 äppelstekare ………… } tillsammans …………		10: —
Afl:ne mansens gång kläder.		
1 Brun Råck med wäst och böxor …………	72: —	
1 gammal swart Klädning bortgifven åt gesallen till sorgkläder.		
2 par Filtstrumpor à 4 D. …………	8: —	
1 par Iårfoder af Parcum …………	3: —	
2 st. Kåftor af Cattun à 6 D. …………	12: —	
1 fin hatt …………	12: —	
1 Spanskrör …………	6: —	
1 par Knäband med ståhlspennen …………	1: 16	
3 par glasögon à 2 β …………	6: —	
1 swart samets wante …………	6: —	
2 st. gamla Peruqver …………	9: —	
1 wärja med agat fäste …………	12: —	
1 luden mössa …………	6: —	
1 gammal Camlotts kappa …………	18: —	171: 16
Lin kläder.		
9 par hus lärfts lakan à 12 D. …………	108. —	
10 par blångarns d:o à 6 D. …………	60: —	
20 st. lärfts handdukar à 1 D. …………	20: —	
3 par Fina örnegåttswahr à 9 D. …………	27: —	
4 par hus lärfts örnegåtswahr à 3 D. …………	12: —	
3 par fina små dito à 3 D. …………	0: —	
	Transport	89,429: 08

	Transport	89,629: 08
3 par d:o sämre à 1 D.	3: —	
12 st. gamla borddukar à 3 D.	36: —	
4 st. fina dito à 6 D.	24: —	
2 dussn. Servietter à 9 D.	18: —	
2 st. borddukar à 15 D.	30: —	
20 alnar grofdräll à 24 öre	15: —	
60 alnar blekt lärft à 1 D.	60: —	
100 alnar oblekt d:o à 1 D.	100: —	
85 alnar groft oblekt d:o à 16 öre	42: 16	
7 st. Gwardiner med fransar tillsam̄ans wärde	100: —	
6 st. Skiortor à 2 C	12: —	
3 st. nättelduks halsdukar à 2 C	6: —	
2 par halfärmar à 1 D.	2: —	
4 st. hwardags halsdukar	2: —	
6 st. näsdukar af hamplärft à 1 D.	6: —	
2 st. noppkens tröijer à 6 D.	12: —	
2 st. lärfts nattmössor	1: —	705: 16

Sängkläder.

Uti Salig Man̄ens Cam̄are:		
1 gammal madrass	6: —	
1 Täckebolster	24: —	
1 d:o	24: —	
2 st. hufwud bolstrar à 12 C	24: —	
6 st. örnegått à 6 D.	36: —	
Uti änkans Säng		
1 madrass med tagel	18: —	
2 st. Räcke bolster a 24 D.	48: —	
1 hufwud bolster	12: —	
1 d:o mindre	6: —	
3 st. örnegådt a 3 D.	9: —	
3 st. små dito à $1^{1}/_{2}$ D.	4: 16	
1 dunbädd	18: —	
Uti Stora Säng Cam̄aren en trappa upp i huset		
1 madrass	12: —	
2 st. Räcke bolster a 42 D.	84: —	
1 hufwud bolster	12: —	
2 st. örnegått a 6 D.	12: —	
3 st. Cattunstäcken a 9 D.	27: —	
Uti gesällernas Sängar		
4 st. Räcke bolstrar a 9 D.	36: —	
2 st. dunbäddar a 9 D.	18: —	
4 st. hufwudbolster a 5 D.	20: —	
Uti Gåssarnes säng		
Gamla Sängkläder af föga wärde, dock utföres	24: —	
	Transport	90,178: 24

	Transport	90,134: 24
Pigornas Säng		
likaledes	12: —	486: 16

Huusgeråd och Meubler.

1 röd Cassians säng med Falbola[1] 1 trappa upp i huset	300: —	
1 blå Cassians säng	50: —	
1 Furuskåp	9: —	
1 st. Salig mannens Sängställe	6: —	
1 masurskåp med zirater	100: —	
Uti Stora Säng Cammaren		
2 st. Engelska ländstolar med Cassians örnegått a 18 D.	36: —	
18 st. Engelska stolar med Hyender a 12 D.	216: —	
4 st. sydda Stolar a 12 D.	48: —	
6 st. Kuller stolar a 6 D.	36: —	
1 litet skåp i Förstugun	9: —	
Uti Salen wid gården		
3 st. blå ländstolar af Cassian a 9 D.	27: —	
6 st. blå Cassians stolar a 6 D.	36: —	
1 Tentur Tapeter af Cassian	60: —	
6 st. gamla ländstolar oklädda á 6 D.	36: —	
1 gammal Bireau af furu	18: —	
3 st. gamla ländstolar, den ena med grönt kläde, uti Salig Mannens Camare, den andra med Schiagg och den tredie med blått lärft à 8 D.	24: —	
4 st. gamla läderstolar à 3 D.	12: —	
2 st. Kiöks skåp á 6 D.	12: —	
1 Kläde skåp af Furu	9: —	
1 stor Couffre	54: —	
1 nattlåda af walnöteträd	18: —	
1 liten d:o	6: —	
1 gammal Couffre	4: —	
2 st. lius kistor	3: —	
2 st. gamla dito à 3 D.	6: —	
2 st. stora miöhl kistor à 9 D.	18: —	
Smått Bildthuggarearbete bestående af allehanda ofärdiga Spegelrahmar, Bräderämnen och skräp, warderas till	300: —	
2 st. bord i Säng Camare à 48 D.	96: —	
2 st. dito sämbre à 18 D.	36: —	
1 d:o förgylt	36: —	
1 d:o ofärdigt	18: —	
4 par Guiridoner ofärdiga à 18 D.	72: —	
1 par förgylta	36: —	
	Transport	90,596: 40

[1] Antagligen = franska »falbala», d. v. s. bande d'etoffe plissée que l'on met au bas d'une draperie, ôu elle constitue une sorte de petit volant. Havard, Dictionnaire de l'ameublement II, pag. 632.

	Transport	90,620: 40
Uti Ånkians Camare		
Blå Cassians Tapeter	60: —	
1 Canapée för	50: —	
1 Lius Crona af ten	48: —	
4 st. mindre d:o af ten à 18 D.	72: —	
1 messings Crona försilfrad	50: —	
1 af Spegelglas d:o	50: —	
Åtskilligt Husgeråd		
1 gammal mangel	12: —	
1 gammal Spinrock	1: 16	
1 nyst fot	1: —	
1 liten guldwigt, som låg i ett wäggskåp	3: —	
2 st. foutral med gamla Knifwar och gafflar	12: —	
1 stor Stege	4: —	
4 st. smärre dito à 2 D.	4: —	
1 liten hwit marmor sten, wärd	24: —	
12 Tunnor gips i Kiällaren à 5 D. Tunnan	60: —	
2 st. stora gottlands stenar på gatan liggande à 12 D.	24: —	2,222: 16
Porcellin och Stenkiärill.		
1 skåpsatts	24: —	
80 st. Stenfat à 1 D.	80: —	
9 dussin tallrickar à 9 D.	81: —	
smått Porcellin	12: —	197: —
Glas.		
2 st. Carafiner à 3 D	6: —	
6 st. wijnglas à 1 D.	6: —	
3 dussin Bouteiller à 3 D	9: —	21: —
Åkeredskap.		
1 Wagn för 2:ne Personer med rödt Kläde beklädd och tillhörige wagns Sehlar	850: —	
1 Resewagn	300: —	1,150: —
Färdiga Speglar.		
2 st. à 6 qvarter à 600 D.	1,200: —	
2 st. à $5\frac{1}{2}$ qvarter à 600 D.	1,200: —	
2 st. à 5 qvarter à 400 D.	800: —	
1 st. dito öfwer Spisen i Camaren om 5 qvarter ...	300: —	
1 gammal à $5\frac{1}{2}$ qvarter	150: —	
2 st. gamla à 5 qvarter à 240 D	480: —	
1 st. à $4\frac{1}{2}$ qvarter	150: —	
1 gammal à $4\frac{1}{2}$ qvarter	120: —	
6 st. d:o à 4 qvarter à 150 D.	900: —	
	Transport	94,210: 56

		Transport	94,210: 56
3 st. à 3½ qvarter à 120 D.		360: —	
2 st. dito à 3½ qvarter à 90 D.		180: —	
1 liten Spegel		72: —	
Lediga Spegelglas.			
2 st. Spegelglas om 5 qvarter à 100 D.	200: —		
6 st. d:o à 4½ qvarter à 60 D.	360: —		
2 st. à 4 qvarter à 48 D.	96: —		
1 st. d:o à 3½ qvarter	42: —		
18 st. d:o à 3 qvarter à 24 D.	432: —		
2 st. à 18 D.	36: —		
2 st. à 15 D.	30: —		
4 st. à 36 D.	144: —		
oslipade glas till	500: —		
7 Skifwor fönsterglas	28: —	1,868: —	
Liusplåtar.			
24 st. à 30 D.	720: —		
24 st. d:o mindre à 18 D.	432: —		
24 st. d:o sämbre à 9 D.	216: —		
24 st. d:o sämbre à 6 D.	144: —		
12 st. förgylta à 24 D.	288: —	1,800: —	9,680: —
5 par swarta Guiridoner och 3 par Cherondeller at uthyra, tillsamans wärdt		150: —	
Swart Kläde samt gammalt öfwertåg på stolar jämte en gammal swart tafts himel, som äfwen brukas at utleijas		200: —	350: —
Infordrande skuld.			
Bagaren Mäster Petter Hansson Junior skyldig efter obligation C	6,000: —		
Interesse för 2:ne åhr	720: —	6,720: —	
1 guldring om 1 Ducat, 1 Specie Riksdaler och 6 st. Caroliner Specie, stå i pant uti Sterbhuset för		54: —	
Hos diverse Personer har Sterbhuset at fordra		2,011: 10	8,785: 10

Härjemte förbehåller sig änkian sig at de 27,416 D. Riksmynt, som Barnen af bägge Kullarne, enligt Salig Mannens Testamente, dels som medgift dels i afräkning på deras tillkommande fäderne förut bekommit måtte här i bland Sterbhusets ägendomb uptagas, och efter lag fördelas, så framt icke Barnen efter Testamentets klara lydelse, häldre willja af bo oskipto låta af föra en dylik summa för Enkian i wederlag och ärsattning.

Summa Inventarii Daler 113,028: 06

Afgår.

Förmyndare Cam̄arens Provision à $^1/_2$ procent	565: 04	
Till de fattige à $^1/_8$ pr.	141: 09	706: 13

Betalande skuld.

Begrafnings omkåstnaden efter bifogad Räkning 3,754: 24

Om sorgkläderna har Enkian med arfwingarne således öfwerenskommit, at hwar och en sielf består och betalar sina Sorgkläder af Proprie medell — antingen de må stiga till mer eller mindre.

Efter närlagde Räkning till åtskilliga Sterbhusets Creditorer 1,578: 13

Bagaren Mäster Petter Hansson och dess fullmägtig Häradshöfdingen herr Otto Grönlund påstod, at här under bör upgifwas till hans sär skielta för nöijelse antingen den liqvidation in natura eller de derföre influtna medlen, som dess nu mera aflidna Morfader herr Burchard Precht till några 1000:de Daler Riksmynt honom uti lifstiden skiänkt och förärht wid det tillfälle, at wådelig händelse öfwergådt honom, Hansson, hvarmedelst han utom dess minsta förwållande förlorat ansenlig Egendom, warandes han uti stånd, at bewisa den afledne mannens original transport och för ährings skrift; men som Bildthuggaren Gustaf Precht och Guldarbetaren Christian Precht berättade deremot, at samma liqvidation icke allenast skall blifwit utaf deras aflidna Fader uti lifstiden återtagen sedan den samma af Hansson blifwit tillbakars transporterad, efter som han icke kunnat undfå valuta för liqvidationen, hwar af på den händelsen, något deraf honom skall blifwit låfwat till för ähring, utan och liqvidationen quæstionis af den afledne mannen uti lifstiden sielf disponerad och uti Ständernas Contoir inlöst, hwaröfwer bewijs derstädes ärhållas kan; för den skull kunde de Deputerade eij widare sig här med befatta, eller merberörde liqvidation till dess innehåld och summa härstädes upföra, lemnandes sådant till arfwingarnes öfwerens kom̄ande eller utförande på behörig ort.

Enligt 17 Capit. 1 § giftermåla Balken afföres för Enkan i fördel tiugonde delen af den behåldna Egendomen, then hon äger at uttaga i lösöron, i thet hon hälst will theraf och sig belöper 5,349: 13   11,388: 31

Enär nu dessa afgående 11,388 Daler 31 ·/. Riksmynt af Egendoms summan de 113,028 Daler 6 ·/. Riksmynt subtraherade warda, blifwer öfrigt till delnings en summa af 101,639 Daler 7 ·/. Riksmynt:

hwaraf

Enkan uti dess giftorätt undfår hälften som är......	50,819: 19½	
Den andra hälften borde nu wäl fördelas emellan åfwannembde arfwingar, dock aldenstund Enkan Hustru Susanna Krögers fullmägtig Cancellisten Binstedt och Sönernas gode man Stads Fischalen Wälbetrodde Samuel Ekerman för behölt sig uti högsta måtto, at hwar för sig til godo niuta hwad lag och det af den aflidne Mannen författade Testamentet uti wittnens öfwerwaro, hwar af en widimerad afskrift här wid bifogas, innehåller och för mår, hwar emot de öfrige arfwingar och sterbhus Interessenter berättade sig hafwa åt skilligt at påminna så wäl beträffande detta Inwentarium, som angående Testamentet jämte mycket annat, an hållandes sielfwa om anstånd med arfs dehlningen, till dess alt sådant kan blifwa behörigen afgiordt, förutan hwilket arfwingarne å ena sidan wille påstå, att den frånwarande och uti Lottringen wistande arfwingen i för mågo af lag och Testamentet eij bör niuta arfslott, men å andra sidan åter blef påstådt, at det först måtte bewisas antingen han Burchard Precht ombytt Religion eller eij, innan som han uteslutes ifrån arf med mera, på hwilken senare händelse Staden om dess Priwilegier förbehålles; Fördenskull utföres åfwanbemälte hälft odelt, tills widare arfwingarnes öfwerens kommande eller ock anmälande uti det lofliga Justitiæ Collegio och Förmyndare Cammaren, nemligen	50,810: 10½	101,630: 7
	Summarum Daler	113,028: 6

Beträffande Egendomen så lemnades den samma nu som förr under änkians wård, som derföre tillswidare Interessenternes öfwerenskommande blifwer behörigen wederhäftig och answarig.

Således, som förbemält står wara angifwit, Inventerat, warderat och förrättat, betyga undertecknade ut supra.

P. Aulavill. *E. Ström.* *And. Geding.* *Lars Eck.*
Johan Glock.

Rigtigheten af föregaende upteckning, och at wij eij nagot med war willja och wettenskap der utinnan dölgdt och utelemnat, utan altsammans redeligen upgifwit, — betyga wij på wara samweten, willjandes, enar sa påfordras, med liflig Eed — in för domaren det sama besanna.

Susanna Precht. *Gustaf Precht.* *Christian Precht.*

Bilaga II.

FÖRTECKNING ÖFVER KONSTSAKER I BURCHARDT PRECHTS HUS

uppgjord af egaren, bifogad bouppteckningen vid hans första hustrus död 1692. Original i förmyndarekammaren.

Wass fon gibsen, wih auch wachsern undt gepussirten modellen ferhanden erstlich *Daphne* undt *Apollo* fon gibs, a *kafalir Bernino.*[1]

Raptus proserpina fon wachs a kafalir Bernino.[2]

Apollo undt *Merkurius* fon *fransisko fiamēgo* gibs.[3]

Chrisstus et *Johan Babtista* fon gibs a *kafalir algarde.*[4]

Bariolef fon *totila* gibs a *kafalir algarde.*[5]

Maria et *Catharina senensis* gepussiret a *lui willems.*[6]

Ein *Christus.*
S: *Petrus.*
S: *Paulus.*
S: *Anna.*
S: *Helena.*
S: *Maria.*
S: *Maria.*
Christus.
S: *Doratea.*
S: *Antoni d padua.*
S: *Rubertus episcopus.*
S: *Anguli.*
Diana.
Diana.

Christus undt *Johannes* kindchen a lui *willems* gepussiret.

Kinder fon algardi fon gibs undt wachs 20 stück.

Herkules farnesi gibs

flora farnesi gibs

ein gekleidet bilt fon *fiamengo:* gibs.[7]

lakon in gibs un di kinder

---

[1] = den bekanta mamorgruppen af Bernini i Villa Borgheses Casino.

[2] väl = en efterbildning i vax af Berninis grupp i Villa Ludovisi.

[3] Fiamego = Fiammingo = François du Quesnoy. En Apollo och en Mercur, i brons båda, gjordes af Fiammingo, enligt Marchal, La sculpture aux Pays-bas, Brüssel 1878, för markis Vincent Giustiniani. Af Marchal framgår emellertid icke om dessa äro i behåll.

[4] = Algardi. I. S. Silvestro a Monte Cavallo i Rom finnes en S. Giovanni af Algardi.

[5] Skall antagligen vara = basreliefen med Attila af Algardi i S. Pietro i Rom.

[6] = Sydnederländaren Lodowijk Willemsens (1636—1702), elev af Artus Quellinus d. ä. Han har bl. a. förfärdigat den beryktade predikstolen i St. Jaques i Antwerpen. Andra arbeten af hans hand i katedralen och i franciskanerkyrkan i samma stad. Enligt Nagler var Willemsens särskildt berömd för sina putti.

[7] Möjligen = Du Quesnoys's berömda draperistaty S. Susanna i S. Maria di Loreto, Rom.

gladiator gibs

annatomi gibs

Herkules welche eine *hidra* schlegt fon wachs.[1]

ein pferdt fon gibs

ein leije *antick* fon gibs

ein hunt fon gibs

Raptus Sebile fon gibs a: *Arnodein* fon gibs a *longen.*[2]

S: *Sebastian* undt *Christus* fon gibs a *fiamengo.*[3]

Mercurius: *brons:* a *fiamengo*

dise fiiguren konnen wert sein — — 300 D. K.

noch seint Unterschidtliche formen worin man gibserne fiiguren giszt sampt holtz undt werchzeich welches mach wert sein, — — 200 D. K.

wehre aber meine bitte hi oben stehende sachen fon den Preiz, wi hir benennet an meine kinder erster ehhe, nach meinen tode zu *Transportiren* undt nichtes dafon fereisern lassen.

---

[1] Möjligen efter Adrian de Vries' brunnsfigur på Drottningholm?

[2] — Longhena. Arnodein — ?

[3] Enligt Marchal utförde Du Quesnoy en Sebastian och en Kristus i elfenben för »ärkebiskopliga palatset i Mannheim»

Bilaga III.

FÖRTECKNINGEN ÖFVER BÖCKER,

uppgjord af Burchardt Precht och bifogad bouppteckningen vid hans första hustrus död. Original i förmyndarkammaren.

Bücher welche handeln von der Architectur:

erstlich *victrufi* groſz *foliant: franſöſiſch.*
victrufi foliant deitzs.
serlius deitzs *foliant.*
palladius italieniſsch *foliant.*
vignola italieniſch *foliant.*
dominiko fontano italieniſch *foliant.*
Templum romani: foliant.[1]
epitaphium: et *tabernaculum Johan Babtista soria: foliant.*[2]
pallazium romani foliant.[3]
roma antika foliant.
vesstigia italiano Johan Wilhelm baur.[4]

[1] Giov. Battista Montano: Tempii e sepolcri, Rom u. å. fol.? eller Sandrart, Insignium Romæ templorum prospectus.

[2] Antagligen = Giovanni B. Montani och Giov. B. Soria: Diversi ornamenti capriciosi per depositi o altari, Rom 1625 samt Desamma: Tabernacoli diversi. Rom 1628.

[3] Specchi eller G. G. Rossi? eller Sandrart: Palatium romanorum Pars I u. II.

[4] Antagligen: Baur, Johan Wilhelm, unterschidliche Prospecten welche er in dennen Landen Italiæ und dann auf seiner Heimreis — — — nach dem Leben gezeichnet. Augsburg 1681. Johan W. Baur var en tämligen blygsam tecknare, född 1600 i Strassburg, död 1649 i Wien. Den lilla boken innehåller veduter i ansichtskartenformat från romerska, florentinska och neapolitanska palats och parker m. m., stuckna i koppar af Melchior Küsel i Augsburg.

schamotzi architectura deitz *foliant.*
la bossa architectura fransosisch foliant.[5]

Konnen zusammen wert sein 150 D. K.

Folgende Bücher handlen fon andren künstern(?):
erstlich ein gross *foliant* allerhant italienische kuffer.
ein ander *foliant* mit franſoſiſchen kuffern fon *lepoter.*
noch en *foliant* mit kuffer fon *lepoter.*
noch ein *foliant* fon *lepoter* mit kuffer.
Carosell Caroli vnderimi fon H. Ehrenstral.[6]
opera pomodori Cesaris leopoldi.[7]
ſtatua antika de perrir[8]

[5] Bosse, A. Traitė des manières de dessiner les ordres de l'architecture antique. Paris 1664 folio.

[6] = Certamen equestre.

[7] = Giovanni Pomodoro, La geometria prattica. »Cæsaris Leopoldi» bör förklaras på följande sätt: »Opera Pomodori Cæsaris Leopoldi [privilegio edita . . .] För identifieringen af denna boktitel har förf. att tacka bibliotekarien vid Kgl. Biblioteket i Berlin, Herr D:r Emil Jakobs.

[8] Perrier, Franciscus, Delineatio Statuarum insignium centvm æri incidit Cornelius van Palen, frater et filius. Roma 1638.

ſtatua antika: Johan de *bisschub.*[1]

Konnen wert sein — — — 150 D. K.

sonst ander gedruckte bücher
dih durchleichtige zusammenkunft =?
ovid metamorfisi deitzs.
iconologia Cesaripa hollendisch.[2]
immagina delli dei italienis.[3]
Conkels ars trariafi deitzs.[4]

Cemmerari emblema deitz.[5]
safedra enblema deitz.[6]
Albrecht direr fon außdeilungen des menschen.
Cronika meriani.

konnen wert sein — — — 60 D. K.

eine hauß*postille* schwedisch 4to.
dreling Curt: trost wider daß schrecken des todes.
praxis pietatis Tomas a: Kempis undt sonst etliche hantbücher.

Konnen wert sein — — 50 D. K.

---

[1] Episcopius, Joh. Paradigmata graphices variorum artificum ex formis Nicolai Visscher. Haag 1671. 4:o.

[2] Ripa, Cæsar. Iconologie (en alfabetisk samling sinnebilder). Amsterdam 1644.

[3] Antagligen Cartari, Vincenzo. Le imagini De i dei de gli antichi. Lyon 1581 m. fl. upplagor. Kunde af resande begagnas som handbok vid studiet af de antika templen och skulpturerna, innehaller karakteristiker af de gamles gudar, referat af myter, beskrifning af religiösa bruk o. s. v.

[4] Kunckelius, Johannes, Ars vitraria. »Die allerkurtz-bündigste Manieren das reineste Chrystall-Glas; alle gefärbte oder tingirte Gläser; künstlich Edelsteine oder Flüsse; Amausen oder Schmelze; Doubleten, das Tropffglas; die schönste Ultramarin — — — etc. samt einem II. Haupt-Teil — — — vom Glas mahler, vergulden und Brennen; vom Holländischen Kunst- und Borcellan-Töpffer-werck. Frankfurt und Leipzig 1689 (en tidigare upplaga finnes äfven).

[5] Joachim Camerarius Symbolorum et emblematvm — — centuria — — Nurnb. 8:o. Omkr. 1600 utgafvos af läkaren J. C. fyra delar efter hvarandra af detta arbete, hvardera innehallande 100 emblem med deviser.

[6] Don Diego de Saavedra: Idea de un principe politico christiano. Valencia 1675. framställd i emblem med deviser, hvara fol jer ett kapitel som utläggning öfver den dygd som asyftats och särskildt en furstes förhållande till denna. Den tyska upplagan har jag icke anträffat.

Bilaga IV.

GESÄLLER OCH LÄRGOSSAR HOS B. PRECHT.

Notiser ur mantalslängderna i stadens arkiv och ur biographica i Kgl. biblioteket (Precht).

1695 lämnar konditionen: Hans Daniel Kurtz, bildhuggargesäll.
1697 » » Christoffer ——uff[1], »
1700 » » Hans Frihse, »
1710 » » Johan Philip Precht.[2]
1711 finns i B. P:s tjänst: »gåssen» Olof Persson (jämte en piga — ingen gesäll).
1717 fanns i » » » Ohlof Ekenberg, bildhuggargesäll.[3]
1721 » i » » » Olof Ekenberg, gåsse (obs!).
» » i » » » Cornelius, »
» lämnar konditionen: Heinrich Anders Sehling, guldsmedsgesäll.
1724 » » Johan Joachim Beckman, bildhuggargesäll (reser till Lübeck).
1731 finnes i B. P:s tjänst: Hindrich Galle, gesäll från Magdeburg.
» » i » » » Olof Gerdman, » » Gästrikland.
» » i » » » Samuel Tornberg, lärgosse.
» » i » » » Abraham Möller, »
1734 lämnar konditionen: Hans Bartram, gesäll — — (reser till Köpenhamn).
1736 » » Albrecht Lunstrob, gesäll.
1737 » » Cornelius Berg, »
1738 » » Broder Hanson, snickargesäll (reser till Lübeck).
1744 » » Morten Dalman[4], gesäll (reser till Amsterdam).

---

[1] Namnet bortslitet.
[2] Burchardts son, afreste till Lübeck.
[3] Ekenberg skulle i slutet af 1717 för Burchardt P:s räkning resa till Falun.
[4] Har varit i tjänst enligt Gustaf Prechts intyg 10 år, således 4 år (1734—38) i faderns tjänst.

Bilaga V.

MEMORIAL TILL KONUNGEN,

skrifvet före november 1702, antagligen under förra hälften af år 1702 eller slutet af 1701, då Storkyrkans predikstol, som blef färdig 1701 eller 1702, omtalas i ordalag, som antyda att den var nästan färdig.

Aller-underdånigst Memorial.

Den stora beskyllningen, hwilken den Edle Magistraten, angaende min nähring, på min aller-underdånigste och ödmiukesta Suppliqve, hafwer ingifwit hos Eders Kongl. Maj:t til underdånigst swar, kan iag i sanningen betyga wara ogrundad och den Edle Magistraten alt för omildt berattat. 1:mo Hwad Spegelglasen widkommer, får iag icke sälja för 100. R:dr om åhret, efter nu alla bodar äro fulla med slijka saker. Der til med hafwer iag twene gånger lijdit skada, at hwar gång ett glasz af 50. R:dr har gatt sönder pa wägen. Hwar tå Profiten blifwer, är intet consideradt. 2:do Hwad Arbetet widkom̄er i kyrckior, har iag en Predikstohl til at forfärdiga for stor kyrckian; hwilken fru Elisabeth Funck förährar, til Guds huus prydnad: den hafwer iag haft fyra åhr under händer, och får derfore 2000 d:r S:mt; der af hafwer iag gifwit Snickaren för sitt arbete 600 d:r S:mt for förgyllning och måhlning gifver iag 800. d:r S:mt före; de andra 600. d:r S:mt hafver iag for mitt Arbete för Afrijtning och medel: detta hafwer iag fortient på fyra ahrs tijd. När nu afräknas, hvad den Edle Magistraten har fått på de fyra åhren, så lärer der wara litet eller altsintet for mig: 3:tio, när iag hafwer for 10 R:dr arbete til hofvet, skulle iag dubbelt så myckit hafva at giora för andra. Fundamentet här til är, at andre mine Professions-Forvandter detta sagt hafva. Huru wijda nu professions-Förwandter äro hwarannan benägne, finnes och sees uthur denna puncten. Jag betygar i högsta sanningen, at iag intet det ringesta bestält Arbete hafver. Eders Majestät kan ock så Allernådigst finna, at nu ingen gifver uth penningar för bildhuggare Arbete i denna svara tijden. Och kan iag altså i sanningen säija, at ingen miserablere menniskia är, än den, som skal föda sig med konster. Beder altså uthi diupesta underdånighet, Eders Kongl. Maj:t täcktes uthi allermildesta Kongl:e nåd och barmhertighet mina swaga wilkor ansee och Allernådigst bönhöra, och den Edle Magistraten imponera mig med så svåra pålagor, at forskona.

För hwilken stora Konungliga Nåd, iag intet lärer återwända den högsta Gud för Eders Kongl. Maj:ts långa lijf at anropa och alsköns höga wälgång och seger at bedia, förblifwandes til min döds stund i allerdiupesta wyrdnad

Eders Kongl. Maj:ts allerunderdånigste tienare
Burchart Precht.[1]

---

[1] Riksarkivet, biographica: Precht.

Bilaga VI.

KUNGLIGT BREF MED ANLEDNING AF FÖREGÅENDE MEMORIAL.

CARL Med Guds Nåde, etc.

Wår Synnerliga ynnest och Nådige Benägenheet med Gud Allsmächtige, TrooMan och Tienare Respective wårt Råd och Ofwer Ståthallare, sa och samtl. Borgmästare och Rådmän uti Wår Kongl. Residence Stad Stockholm; hoos Osz beklagar sig Bildthuggaren Burchart Precht och Steenhuggaren Andreas Brocamp underdånigst, ehuru som de wid Contributionernes erleggiande till Staden, alt för högd blifwa Taxerade, där de doch, serdehles den senare intet hafwa något Privat Arbete, hwaraf de sig kunna något förtiena, uthan allenast arbeta för osz och till wår Tienst, anhållandes underdånigst, att de i anseende der till för Contributions erleggande till Staden alldehles matte blifwa befrijade; Och som åthskillige Kongl. Förordningar formär och innehålla, att de Handwärkare, hwilka endast och allenast arbehta for wårt Hoff, för Contributions erleggande alldehles skohla wara befrijade; Sa är hermed till Eder wår Nådiga Befallning, att J låta så wähl tesze, som alle andre, hwilka Arbeta för håfwet och på Slottet, ofwanbemelte Kongl. Förordningar Wareckl. till godo åtniuta, så att de i anseende till sådant deras Arbete för Contributionens erleggiande till Staden, alldehles blifwa frijkallade; Menn för det Arbete de giöra åth Privat Folck, få de intet undandraga sig proportionahter at Contribuera, doch måste i hafwa ett någa inseende derpå, att de effter Een eller annans godtyckio intet för högd blifwa Taxerade, uthan at skiahl och Billigheet der wid må blifwa Observerad, till hwilken anda, dem bor blifwa effterlåtit wid Taxeringen att opwijsa, hwad Privat Arbehte de hafwa giord, hwar effter sedan Contributionen kan proportioneras så att de med skiahl intet måge hafwa Orsak, sig deröfwer beswära. Och wij befalle Eder Gud Allsmächtig, synnerl. Nådeligen.

Hufwud Quarteret Olesniska d. 8 Novembr 1702.

CAROLUS.

C. Piper.[1]

[1] Riksarkivet, biographica: Precht.

Bilaga VII.

SUPPLIK TILL ÖFVERSTÅTHÅLLAREN ANGÅENDE LINDRING I KONTRIBUTIONER[1]

skrifven 1717.

Högwälborne Herr Baron General och Öfwerståthållare.

Remitteras till H:r Borgmästare ock Rådh, som låta Suplicanten wederfaras, hwad rättwist, och med Kongl. förordningar enligit är.
Stockholm d: 24 Maij 1717.

G: A: Taube.

Det hafwer Hans Kongl: Maij:tts wår allernådigste Konung Åhr 1702 d: 8 November sampt d: 26 october 1712 i nåder förordnat, att Kongl: Maij:ttz hoff och Slåttz handtwärckare skola för Contributions åhrläggiande till Staden aldeles wara frij kallade, men för det arbete de giöra till Privat fållck böra den proportionaliter Contribuera, dock att der på hafwes noga inseende att de effter ens och annans godtyckio intet förhögdt blifwa Taxerade, utan att skiähl och billigheten der wijd må observeras sampt wärckeligen få njuta samma nådige Resolutioner till Godo, med mehra som hög bem:te Kongl: Maij:ttz nådige här med Följjande Copiale förordningar innehålla; nu ehuruwähl den lofl:e Magistraten, oachtadt iag tilförende offta här om påmint sampt lembnat Copior och part der af, hwilcket ochså nyligen förmedellst min hörsamme supliqve skedde, mig för innewarande Åhr ändå till Stadsens Contributions Contingents uthgiörande Taxerat att betahla 110 D:r Silf:r m:t sampt til Stadsens Båtzmäns utredning och wachthålldning 55 D:r S:mt pålagt att uthgifwa, hwilcket alt är strijdande emot förenembde Kongl. Maij:tz nådige förordningar hälst som den lofl:e Magistraten nog kunnigdt är att iag intet privat arbete på några Åhr giordt och eij heller wijd sådant wärckz fortdrifwande hafft Gesäller och fållck, der till med har iag och afsagt mig skriffteligen att ingen eho det wara må hädan effter skall få beställa eller kiöpa något Privat arbete hoos mig, uthan endast och allenast håller mig wijd

---

[1] I ett händelsevis i Stadens arkiv bevaradt protokoll från borgmästare och råds sammanträde 8 januari 1713 figurerar Bildthuggaren Herr Burchart Precht i en situation, påminnande om den, hvari denna supplik visar honom. Han har uppskattat sig till 2 000 D. S. Det är frågan om värdering af lösegendom. Beslutes att hans och andra uppräknades taxering »igenom en skickelig jämkning efter kongl. förordningen» skall »rättas». Prechts lösöre värderas till 3 000 D. S. — 50 % mer!

Hans Kongl: Maij:ttz hoff och det der wid å stundande arbete at förfärdiga, men privatis intet eij här wid förtijgandes att iag som flere Hans Kongl: Maij:tz Betiänter måste för i Åhr af den åtniutande Löhnen Contribuera hwarje 5:te penning som synnes skee nog och närmast lickt Hans Kongl: Maij:ttz förordningar; Ber fördenskull Eders Excellence iag aller ödmiukeligast att få förskoning för denne mig af den lofl:e Magistrat ålagda stoore Contribution och Båtzmans penningar hällst som iag intet Privat arbete giör ock lijckwähl af min löhn åhrlägger 5:te penningens Contribution: Iag afwachtar nådig Resolution. Förblifver Eders Excellences

underdån: ödmiukaste T:re.

Burchart Precht.

Bilaga VIII.

MEMORIAL TILL KONUNGEN ANGÅENDE LINDRING I KONTRIBUTIONER

skrifven 1717 eller 1718.

Grosz Mächtigster Allergnädigster König.

Die grosze drangsähle womit ich allezeit von den Edlen Magistrat bin beschweret worden, angehend die von mir geforderte und Exequirte Contributiones, welche sich 1708, 30 d Smtz, bisz 1717 Auf 165 d. Smtz verhöhet, und also meinen Kräfften sich weit übersteigen, habe ich durch viele und Mannigfaltige demühtige Suppliquen, meinen schweren zustand den Edlen Magistrat zu verstehen gegeben, aber anstatt billicher Erhörung haben Sie solche von 30 bisz 165 erhöhet, dadoch Jhro Königl. Maijsts zweijmahlige allergnädigste Resolution, die erstere Datieret Olsniska d 8 Novembr. 1702, die andre Datieret Bender d. 26 Octobr. 1712. Wie Lit. A. et B. auszweiszen, den Edlen Magistrat Ernstlich befohlen Euro Königl. Maijsts Bediente und Handwercher, welche in Jhro Maijstets Dienste seijn und von Eure Maijsts Hoff arbeiten, vor daszjenige wasz Sie auszer Jhre Königl. Maijsts Arbeit vor andre machen, nicht zu hoch sollen Taxieret werden, sondern dasz Recht und Billigkeit dabeij solle observieret werden, Weszwegen dann auch eine Specification von 1710 bisz 1714 Jnclusivè an den Edlen Magistrat eingegeben, und bewiesen, dasz ich diese obengenante Fünf Jahr nicht mehr von Privat Personen alsz 1 439 d kmtz verdienet, da ich doch in dieselbiege an Contribution alleine 1 155 d kmtz. erlegen müszen, und also zu meiner schlechten Subsistence nuhr in solche 5 Jahre 284 d kmtz über gehabt, da mir denn die Requisita viel höher zu steigen gekommen sind, die ich zu solcher Arbeit Emplojiren Müszen, zu geschweigen der andern auflagen, und den Vorschusz zu Jhro Excellence des Herrn FeldMarschalgs und Grafen Steinbocks Expedition, habe auch die Contribution, welche allen bedienten Jhrer Königl. Maijst, von ihrem Lohn decortieret wird, alle diese Jahre, so lange Jhro Königl. Maijst auszer dem Reiche gewesen, der Statt auch bezahlen müszen, und also doppelt wasz ein ander Bürger einfach giebet, gegeben; Nichts destoweniger komt dieses beij ihnen in keine Consideration, sondern da ich mich theils, durch meinen sauren Schweiz, theils auch durch Erbschafft so viel zuwege gebracht dasz ich mich ein eigenes Hausz aufgebauet, Jhro Königl. Maijst Residence Statt zur zierde, auch zuweiszen, dasz Jch meine von Jhro Königl. Maijsts Hochsehl. Hl. Vater Permittirte Reise in Franckreich und Italien auf meine

eigne Kosten nicht vergebens angewand, sondern mich des Bauwesens und Architectur högstens beflliszen, umb Jhro Königl. Maijst und dem Vaterlande beszere dienste zu thun können, alsz ich bisz dato gelegenheit dazugefunden, so hatt mich dieses nur Neider auf gewecket, und Meine Mittel, da ich beij meinem Alter, welches mir keine Arbeit mehr zuläszet, von leben solte, gantz erschöpfet, und mir solche unmügliche Contributiones zu gezogen, in meinung, da ich mir ein solches Hausz gebauet, auch wohl mehr thun könne, Weszwegen Sie mich denn auch d 6 Februar: ietz lauffenden Jahres, auf das RahtHausz geruffen, alwo ich von den Hr. Burgermeister Strömborgh gefraget ward, wie viel ich zu der Chron-Behuf vorschieszen wolte, wie ich nun meinen schlechten Zustand erwehnete, mit bitte solche zu betrachten, und dasz ich in vielen Jahren nicht einen dahler verdienet hätte, wurde geantwortet dasz ich unter dreij oder vier Tauszend dahl. Silbmtz nicht geben könte, wie ich nun daruber erschrack, und die blosze unmügligkeit vorstellete, ward ich abgewiesen, umb an einen andern Orth zu erscheinen; weil dieses nun Sachen sind Allergnädigster König, die gäntzlich, wieder Jhro Königl. Maijsts Allergnädigsten Befehl lauffen, (da Jhro Königl. Maijst selbst allergnadigst befohlen, dasz niemand über sein Vermögen zum Vorschusz soll gestrenget werden) und Erbarmungs werth sind, so lege ich diese meine allerunterthänigste Supplique, samt meine unterthänigste Person, zu Jhro Königl Maijsts Allergnädigste Fuszen, und bitte in unterthänigster demuht, umb Jhro Königl. Maijsts Gnade und Schutz, dasz ich durch Obbemelte Pressuren nicht möge gäntzlich Ruinieret und unterdrücket werden, damit ich auch noch fenrer zu Jhro Königl. Maijsts dienste möge conservieret werden. Vor solche hohe Königl. Gnade und erhörung, werde ich nicht ablaszen dem Allesvergeltenden Gott, vor Jhro Königl. Maijsts Langes Leben und Glückliche Regierung, so lange das leben in mir ist, anzuruffen, der ich bis zum Sterben verbleibe.

Grosz Mächtigster Allergnädigster König

Euer Königl. Maijsts

allerunterthänigster und getreuester Knecht.

Burchart Precht.

Bilaga IX.

UTLÅTANDE ÖFVER BILDHUGGERIETS TILLSTÅND I SVERIGE PÅ KOMMERSEKOLLEGII BEGÄRAN AFGIFVET UTAF BURCHARDT PRECHT

1721—27.[1]

Hochgebohrener Herr Graff, Königl. Maijstz Rath, und Præsident wie auch Wohlgeborene Herren Assesores des Hochlöblichen Königl. Commerse Collegii Gnädige Hochgünstige Herren.

Weiln von mir ein unterthänigstes Memorial ist begehret worden, angehend die Beschaffenheit der Bildhauereij, wasz darin gethan wird, und wasz darinnen zu desz Reiches Nutzen könte gethan werden. So ist hievon mein unterthänigster Bericht, dasz beij des Hochsehligen Königes Glorwürdigstes Andenken Letzten Regierungs Jahren, von den Bildhauern alhier in Stockholm supplicanda darüber geklaget würde, dasz die Krahmer solche Arbeit verguldet und unverguldet Hauffen weise herein führten, wodurch verursachet würde, dass diese Vortreffliche Kunst, die kaum beij uns einen Angfang genommen, durch den grausamen Eigen Nutz obbemehlter Krahmer *Totaliter ruiniret* und ausgerottet würde; Weil dann nun beijm Untersuch befunden wurde, dass wir nicht allein alle *Requisita* zu diesem Wercke haben, sonderen auch Leute genug verhanden waren, die diese *Profession* treiben, also hat höchstbemeldeter Ihro Hochsehlige Königliche Maijst, denen Bildhauern ein allergnädigstes Privilegium ertheilet, dasz solche Arbeit beij *Confiscation* hinführo nicht mehr ins Reich solte geführet werden. Aber wasz hat es geholffen und wass sind Gesetze, wenn Sie nicht zum Strengsten gehandhabet werden, vor wie viel Tausend Thaler solcher Arbeit ist nicht sieder dem ins Reich geführt worden, wieder dem Verbot, als, von Spiegeln mit geschnittenen vergüldeten Rahmen, Schildereijrahmen, Englischen Cabinetten mit geschnittenen Füssen, *Confectio*-stellen, *Porcellaine* Hüllen, Englische Stühle, und sehr viele andere Dinge mehr. Solte man auf die Tischler arbeit kommen, Hilf Gott! was ist nicht alles hereingeschleppet; dass auch diese Pro-

[1] Afskrift ur Riksarkivet, Biographica: Precht. Originalet är odateradt. Adressen tyder emellertid på Riksrådet Grefve Magnus Julius De la Gardie, president i kollegiet 1719—*27* (enl. Fåhræus, Administrativ och statistisk handbok), och spörsmål som de, hvilka af P. i memorialet behandlas, kunde näppeligen framkastas inom regeringen före 17*21*.

fession, dadurch meistentheils ist von sich gekommen, und wenn alle diese Arbeit, von ein verständiges Auge gesehen wird, so ist es ehlende Liederliche Arbeit, die wann Sie im unsere warme Räume gestellet wird, dasz eine hie, dasz andre dort hinfällt, da soll denn der Schwede stehen, und des betrieglichen Auszländers seine Arbeit wieder zurechte machen. Und uber dem allen, womit ist dieses alles betzahlet? Antwort, Mit ungearbeitetem Kupfer und Eijsen, woran der ausländer cento Pro cento, gewinnen kan, wenn er solche Metallen verarbeitet, ja noch mehr nachdem die arbeit ist: Dieses ist nun wohl beklagens Werth, und wer hilfft steuren und wehren, dasz solches nicht mehr geschehen möge, in dehm unsere gantze Armuth von dieser Sachen her rühret. Solte Franckreich, Engelland, Holland ihre Manufacturen muszen selber in ihrem Lande behalten, und andere Ländern nicht anhängeten, es würde gewisz ihr Beutel bald smahl werden. Angehende unsere Metallen, womit der Höchste Gott disz Reich von andern mildiglich gesegnet hat, was konte man da nicht vor unvergleichliche Sachen von zu wegebringen, so wohl in der Giesereij alsz in der Schmiede Arbeit, und solche in frembde Länder verführen an Statien, Facen, urnen, Bluhmen Töpfe, Cabinet Figuren, Figuren in Kirchen, Lampen und unzählbahre andre Zierathen zur Zierde der Palatien, als Licht Crohnen, Wand Leuchter, Spiegel und Tausend andre sachen, welche viel zu weitläufftig fallen würden alle zu nennen, man sehe nur einen Nurrenberger Krahm an, wie viehl unzählbahre dinge da anzutreffen, von Eijsen und Meszing, überaus schlechte dinge, welche Liederlich gemacht seyn, wo unter sachen, welches ein Kind von zwolff Jahren, sölte können verfertigen, über dasz alles musz der Nurrenberger lachen, und musz mit ungearbeiteten Kupfer und Eijsen betzahlet werden, und unsere eingebohrne kinder, die solches, wenn Sie dazu angehalten würden, machen könten, gehen auf der Gaszen und betteln.

Hir wird nun der Krahmer Kommen, und ein Groses geschrey machen vom Freijem Handel, und weisz selber nicht, wasz das Wort in seinem rechten Verstande zu bedeuten hatt; denn dasz musz Ja ohne Zweiffel ein rechter freyer handel seyn, der dem gantzen Reiche und allen einwohnern zu Nutzen gereichet. Und dasz musz ia ohne wieder Rede ein schadlicher Handel seijn, dadurch alle Kunste und Handwercker Totaliter ruiniret werden.

Man bedencke nur wasz dazu gehoret an Zeit und unverdroszenem Fleise, Mühe und Arbeit, bisz ein Mensch so weit komme, dasz er ein Gutes Stuck Arbeit machen kan, und wasz das Reich vor Schaden Leijdet, wann ein solcher Mann Ruiniret wird, ich schätze den Verlust, auf das Interesse Von Zwantzig Tausendt Reichs Thaler, und also den Verlust von Funfzig wohl gestelten Handwercks Leuten auf das Interesse von einer Million Jahrlich, welches alles, durch den Freijen ungeschikten Handel aus dem Reich gehet, indehm ein Jeder krahmer sich die Freij heit nimmet alles wasz seine Augen sehen in das Reich zu führen, es mag das Publicum und sein Mit Burger darüber verderben oder nicht, wenn er seine Tasche nur fullet.

Wie viel Tausend dinge werden herein gefuhret, die uns theils gantz unbekandt, theils gantz unnöthig, und das meiste darvon hie könte verfertiget werden, aber die krähmer haben sich schon in die Positur gesetzet, und seindt so vermögendt, dasz der arme handwercks man Gott dancket, dasz er nur stillschweiget, und also ist ein Jahr nach dem andern hingegangen, und wo nicht bald eine ernstliche änderung geschiehet, nicht anders alsz unser gäntzliches Verderben, darauf erfolgen wird, welches alles, doch mit leichter Muhe

kan Vorgebauet werden, wenn es recht angegriffen und Hand angeleget würde; Dieses wenige sind nur Generalia, solte man zu Particularia kommen, würde man anweisung gnug thun können, wie ein und das andre ins Werck zu stellen, man würde gewisz in wenigen Jahren die Früchte davon sehen, schlieszl. bitte ich umb gnädige und günstige Verzeihung, wo ich mich in diesen zeilen, nicht nach der Gebühr verhalten, man sehe auf das gute Gemüthe, und nehme in gnädiger Betrachtung, dasz ich mein Lebend, mehr mit dem Werckzeug alsz mit der Fehder zugebracht habe, der ich bisz zum Sterben Verharre Hoch und Wohlgebohrne Herren Dero

Unterthäniger und gehorsamster diener

Burchart Precht.

Bilaga X.

KRONOLOGISK FÖRTECKNING ÖFVER ARBETEN AF BURCHARDT PRECHT.

Identifierade ännu existerande föremål äro utmärkta med *. Där ingen särskild beställare är angifven, är arbetet utfördt för Hedvig Eleonora d. ä:s räkning, och uppgiften är hämtad ur hennes hofkassabok i slottsarkivet. Förteckningen, som är mycket ofullständig, vill endast söka gifva en bild i liten skala men riktiga proportioner af B. Prechts œuvre.

1675. Första predikstolen i Uppsala. Färdig 1678. Pris 700 D. S Brunnen 1702. Se sid. 35.

1677. Tre smärre tafvelramar à 72 D. K., en större à 120 D. K.

1680. »Arbete å wijn-konsten och krönings vagnen 48 D. S.» d. v. s. vid en vinfontän pa buffeten i rikssalen och vid galavagnen till Ulrica Eleonora d. y:s kröning. Karl XI:s hofkassabok 1680, pag. 148.

1682.* Arbeten i alkoven å Drottningholm, 6 putti m. m. s:a 192 D. K. Se sid. 25.

1683.* Tolf mindre fyllningar, åtta större à resp. 5 och 8 D. K. — i alkoven å Drottningholm. Se sid. 26.

1683.* En snidad fot till ett ur à 300 D. K., räkningen attesterad af Tessin. Se sid. 65.

1683. En ram för prins Carls porträtt à 36 D. K., densammas förgyllning à 36 D. K. Attesterad af Ehrenstral

1683. En möss-stock.

1684.* D. å. fullbordades kungsstolarne i Storkyrkan. Ritn. af Nic. Tessin d. y. Snickararbetet af Steyenvalt. Prechts arvode 600 D. S. — 1800 D. K.

1684. En snidad fot till ett elfenbenskrucifix à 300 D. K.

1684.* Förgyllning à 30 Platen — 180 D. K. af den snidade foten till ett elfenbensur (se ofvan).

1685. Förgyllning af foten till elfenbenskrucifixet à 180 D. K.

1685. Tio mekaniska dockor för s:a 252 D. K.

1685. Fyra ovala ramar, snid. o. förg. à 72 D. K. per styck. Blindramar anskaffade Precht à 3 D. K.

1685. Arbete i alkoven å Stockholms slott. En afbetalning å 200 D. S.

1686. Två fyrkant. ramar à 24 D. S. Fyra små dito à 6 D. S. Tva ovala à 12 D. S. Tva fyrk. à 12 D. S. (Alla attester af Ehrenstral.)

1686. »Kungl. Prinsens Stall och Ridhbahn», hästar, stallknecktar m. m. därtill för summa 184 D. S. Steyervalt gör snickerarbetet.

1687.* Diverse fyllningar »mit laurier, Pallmen und blumen geziert» i Storkyrkan för s:a 500 D. K. — fyllningar å läktarskranken (Storkyrkans räkenskapsböcker 1687, verifikation n:o 106.)

1687. Arbete för Hedvig Eleonoras stall-stat för 66, 21, 1/3 D. S. — 200 D. K.

1687. Arbeten i alkoven på Stockholms slott, nämligen en stor stat med ekblad à 33 D. S., 12 »rosor» à 3 D. S., stora statven i taket 7 D. S., del af »frisen» 4 D. S., 2 karniser 4 D. S., en list »mit ofoli väl äggstaf» 2 D. S., en hålkäl 1 D. S., 16 karniser och lister med små rosor till fyllningarna »in den gewölben» 27 D. S., en stor tafvelram 16 D. S., 4 porträttramar s:a 48 D. S.

1687. Tafvelram till Hedvig Eleonoras moders, Maria Elisabeth af Sachsen, porträtt 16 D. S. En liten ram i genombrutet arbete till en teckning framställande Kristus, som visas för folket 5 D. S.

1690. Två marmorbyster för s:a 800 D. S. för Stockholms slott.

1691. Sex ovala ramar, snid. o. förg. à 20 D. S. Fem ovala ramar, snid. o. förg. à 20 D. S. En liten fyrk., snid. o. förg. à 6 D. S. Alla attest. af Ehrenstral.

1691. Predikstolen i S. Catharina kyrka. Kontrakt 1691. Färdig 1696. Pris allt i allt 4,600 D. K. Uppbrunnen år 1723. Se sid. 35.

1691. Modeller till musslor för Herkulesfontänen på Drottningholm, efter Tessins ritning. De gjötos i brons af Jonas Wulfben, men omgötos, då de befunnos för tunga, 1694 af Gerhardt Meyer, efter nya modeller tillverkade af Caspar Schröder. (Böttiger, Adrian de Vries.)

1692. Ett par stora guéridons med putti som sitta på örnar och fauner (?), förgyllda och försilfrade, i allt 300 D. S.

1694. En monogramkartusch, hållen af putti för en liten säng 40 D. S. En stor fyrk. ram, snid. o. förgylld, till Drottningholm, 60 D. S. En dito för den kungl. familjen »ins kleine gemalt» 60 D. S., 3 alnar hög o. 3 bred. På den befinna sig också hertiginnan af Holstein och hennes son Friedrich. En för ett knästycke af sal. drottn. omgifven af 4 prinsar, 36 D. S. Räkningarna attesterade af Ehrenstral. Tre ovalramar snid. och förgyllda på franskt sätt för furstbiskopens af Eutin porträtt, för hans furstl. durchlauchts gemåls en dito och en för yngste prinsen af Holstein Gottorps porträtt à 30 D. S.

1694. En docka åt ett »lindebarn».

1695. Ramar till 6 ovala porträtt, målade af Kraft i Stuttgart à 20 D. S. (lika mycket som Kraft fick för målningen). (Bröstbilder af kungl. familjen i Stuttgart.)

1695—1702. Predikstolen i Kungsörs kyrka. Snickeriet utförde Simon Bauman för 226, 21 $^{1}/_{2}$ D. S., förgyllningen Rieger för 69 D. S. Precht erhöll 120 D. S. för löfverk och förgyllning. Allt enligt ett icke dateradt blad i slottsarkivet konvolut: »Räkenskaper för Kongsöhr Kyrka 1695, 1697, 99 och 1702.»

1696. Fot till ett svart kabinett af silfver o. ebenholts som Prins Carl fått. Foten skulle snidas å alla sidor, förgyllas. Inclusive snickarens m. fl:s arvoden = 209 D. S. Kabinettet var gammalt o. restaurerades. Silfret aftogs o. koktes. Öfverst fanns ett »positiv» = orgel?

1696. En bordsfot, snid. o. förgylld à 133 $^{1}/_{3}$ D. S.

1696. Ett par guéridons, snid. o. förg. 66 $^{2}/_{3}$ D. S.

1696. Fem ovala små ramar, hvari porträtt af den badensiska familjen.

1696.* Blef altartaflan i Västervik färdig. Se sid. 52.

1697.* Kungsörs kyrkas altartafla, 300 D. S. Se sid. 49.

1698. Oval ram, palmer o. lager, lejonhud och krona upptill, snid. o. förgylld, till en Ehrenstralsk bröstbild af Carl XI »som kom till Ulriksdal». 64 D. S.

1698. Ram till ett Ehrenstralskt porträtt af Carl XI, med krona ofvan. 32 D. S.

1698. 3 hufvuden med ansikten på fötter, hvaraf en på vriden fot, tillsamman 12 D. 16 öre, troligen möss-stockar.

1698. Stort krucifix af tenn, förgylldt à 80 D. S. jämte *teckning* efter hvilken guldsmeden utförde det drifna arbetet. 20 D. S. För Fröken Torstenssons likbegängelse.

1699.* Storkyrkans predikstol. Bekostad af Fru Elsbet Funk. Färdig 1702. Pris 10,600 D. K. eller enligt annan källa 2,000 D. S. Se sid. 37.

1699. Fem stora ramar, krönta med krona spira, med palm o. lager med förgylln. à 100 D. S. stycket. Till porträtt utaf Herr Kraft af Carl XII, Carl X (2 st.) och Carl XI (2 st.) En oval ram, beställd genom Ehrenstrals dotter, hvari »prinsessans» porträtt à 16 D. S.

1699. Två stora speglar med glasramar och »kronament» öfverst, lister i upphöjdt löfverk »af Italienskt arbete». För stycket 450 D. S.

1699. Ram till Carl XII:s portr. sändt till Moskva, 140 D. S. Oval dito Carl XI:s portr. 16 D. S. Oval dito Carl XII:s portr. 16 D. S. Samtliga 3 betalta af statskontoret. (Afskrift i Gahms Prechtbiografi i Uppsala universitetsbibliotek af fol. 299 i registraturet.)

1700. Fyra ramar till 4 fruktstycken. Snid. o. förg. à 24 D. S. En oval ram, krönt, snidad o. förgylld. 16 D. S.

1700. Ett spegelglas 5 kvarter stort »som kommer i den stora förgyllda ramen öfverst i uppsatsen (frontonen) i stället för det sönderslagna, 20 D. S., jämte ännu några glas-reparationer å samma spegel.

1700. En stor ram med krona, svärd, spira, palmer, lager för Carl XI:s porträtt snid. o. förgylld, 120 D. S.

1700. En dylik för ett af Kraft måladt porträtt, 100 D. S.

1700.* En stor ram för en målning af Ehren-

stral, hvarå »lejon med barn» = Nationalmuseum n:o 948. 60 D. S. Se sid. 67.

1700. En stor spegel, förgylld, med glas i frontonen 200 D. S.

1700.* Fyra små ramar för Behns små målningar à 3 D. S., två af dem antagligen = Nationalmuseum n:s 927 och 931. (Jmfr. afb. i Georg Göthe, Tafvelramen och dess historia i meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1886 sid. 80.)

1700. En vagga till Holsteinska hertigparet, snidad och förgylld, med tillbehör, summa $736^1/_2$ D. S.

1701. Två bordsfötter, snid. o. förgyllda à 100 D. S.

1701. Ett par guéridons, snid. o. förg. à $66^2/_3$ D. S.

1701. Iordninggjort 3 bordsskifvor af änkedrottningens stora hvita marmorbordsskifva à 20 D. S. stycket.

1701. Två speglar med sn. o. förg. ramar, glaset 4 kvarter bredt à 90 D. S.

1701. En bordsfot sn. o. förg. 72 D. S.

1701. En bordsskifva af Prechts hvita italienska marmor. 24 D. S.

1701. En *tablet* (?) snidad, förgylld och med inlagda speglar. 150 D. S.

1701. Tolf »licht platten« (s. k. spegellampetter) snid., förg. och med ovala glas à 20 D. S.

1701. Folierat 19 spegelglas till det förgyllda bordet, attesteradt af Tessin; tillsammans 50 D. S.

1701. En liten vagn 400 D. S.

1703. Garnityr af bord, gueridons o. spegel, alla sn., förg. och inlagda med småspeglar, tillsammans 900 D. S.

1703. Spegel med sn., förg. ram med slipade glas i ram och uppsats à $333^1/_3$ D. S.

1704. Fem ramar, däraf en för ett knästycke af drottningen af Danmark. Kostade tillsammans 188 D. S.

1705. Fyra ramar.

1705. Reparering af förgyllning å bordet och gueridonerna i kabinettet 4 D. S.

1705. En bordsfot, sn. o. förg. 120 D. S.

1705. Ett par gueridons sn. o. förg. 80 D. S.

1706. Bordsfot, stor, sn. o. förg. till bordsskifvan af grön egyptisk marmor på Drottningholm, 120 D. S.

1706. Två bordsfötter, sn. o. förg. à 90 D. S. Två skifvor till dessa af italiensk marmor à 30 D. S.

1706. En stor målningsram, som skulle placeras öfver spiseln i audience-salen. 60 D. S.

1707.* Andra predikstolen i Uppsala. Kontraktet af 1707. Skulle enligt kontraktet vara färdig 1709. Bekostad af änkedrottningen. Ritad af Tessin. Öfverenskommet pris 5,000 D. S. Se sid. 41.

1707. Tre tafvelramar till änkedrottningens porträtt, snid. o. förg. à 28 D. S.

1707. Två dito dito (åtminstone dessa säkert af Kraft) à 28 D. S.

1707. Dito dito (Kraft) à 28 D. S.

1707. Stor spegel med ram af kristall med allehanda »historier in glas geschnitten» på uppsatsen och på ramen. 1,600 D. S.

1708. En spegel = ofvan. Kallad italiensk. 1,600 D. S.

1708. Tjugoen ovala ramar, dels krönta à 24 D. S., dels icke krönta à 12 D. S.

1708. En stor spegel med »geschnittenen glasen» i ram och uppsats $266^2/_3$ D. S.

1708. Bordsfot med ital. marmorskifva 130 D. S.

1708. Två gueridons för s. a. 65^1/[illegible] D. S.

1708. En spegel »mit geschilderten glase und vergulten geschnitten rahmen». 80 D. S.

1708. Sex »wandleichter» med glas och förgyllning à 12 D. S.

1716. Två speglar med glas i ram och uppsats à 300 D. S.

1725.* Altartaflan i Uppsala. Färdig 1728. Se sid. 53.

1727.* Ram till Exc. Grefve Cronhielms porträtt beställd af Uppsala bibliotek. Ramen o. porträttet nu i fakultetsrummen i universitetet. 48 D. K. Se sid. 67.

1732.* Torstuna altaruppsats. Färdig 1734. Se sid. 63.

1733.* Predikstolen i Arboga stadskyrka. Färdig 1736. Se sid. 44.

KRAFBREF TILL UPSALA DOMKYRKA 1733.

Hochwohlgeborene Hochwürdigste Ehrwürdige Hochweise Sämtliche Herren Kirchen Räthe Hochgünstige Patrones.

Vorgangen Michaeli vor ein Jahr habe ich die Ehre gehabt meine Hochgeehrte Herrn meine gebührende Auffwartung in Upsahl zu thun, und wegen des, wasz mir noch auf dasz neue Altar restiret richtig zu machen. Weil aber dahmahls die Unmöglichkeit vorgewendet wurd, wurde ich zur gedult ermahnet mit Versicherung, dasz auff vergangen Ostern ich die helfte den rest aber vorgangen Michaeli ohne fehl solte bezahlet werden, nun kam Ostern heran es folgte aber keine Zahlung es kam Michaeli heran ich sendete meinen sohn mit meinen Zünlichen bekosten und Zeitversäumen zu meine hochgeehrte Herrn er kam aber mit lehrem beutel wieder doch mit vertröstung diesen vergangenen winter sollte alles richtig gemacht werden unterdessen muss ich intresse bezahlen vor aufgeliehen gelt welches ich in diess arbeit gestecket habe ich kann sagen dass ich mir ein ganz anders versehen hatte nach dahmahl ich so grosses fleiss an dies werk gethan bitte also in tiefster dehmut dieses zu behertzigen und diese sache abzuthun und mir keine ursache geben dass ich darüber zu Gott zeufze, der ich bisz zum sterben sein werde desz Sämbtlichen Hochedlen Herrn Kirchen Räthe.

Stockholm 2 Aprill Anno 1733

dero Ergebenster Knecht

Burchart Precht.

Fig. 38. Förgylldt kerubshufvud på Uppsala domkyrkas gamla altare.

